

RAMÓN
OTERO
PEDRAYO

ROMANTISMO, SAUDADE, SENTIMENTO
DA RAZA E DA TERRA EN
PASTOR DÍAZ, ROSALÍA CASTRO E PONDAL

DISCURSO DE INGRESO
NA ACADEMIA GALLEGA
COA CONTESTA DO
ACADÉMICO V. RISCO

NÓS. VOLUME XLVIII
Hortas, 20. SANTIAGO

**REAL ACADEMIA
GALEGA
A CORUÑA**

13988

Biblioteca

OBRAS DO AUTOR

Guía de Galicia, Editorial Espasa-Calpe.

Síntese Xeográfica de Galicia, Biblioteca do Seminario d'Estudos Galegos.

Pantelas home libre, Colección Lar.

Escrito na néboa, Colección Lar.

O purgatorio de Don Ramiro, Colección Galaxia.

Problemas de Xeografía Galega; Estudos encol das formas de poboazón labrega. A parroquia de Trasalva, Editorial Nós.

Unha impresión da Galiza do Sul no derradeiro ano do século XVIII, Editorial Nós.

Os Camiños da Vida (novela en 3 partes), Editorial Nós.

A Lagarada (farsada dramática pra lêr), Editorial Nós.

Pelerinaxes I (itinerario d'Ourense ao San Andrés de Teixido), Editorial Nós.

Paisajes y Problemas Geográficos de Galicia, 2.º volumen de la «Biblioteca de Estudios Gallegos», que publica la «Compañía Ibero-Americana de Publicaciones».

Arredor de sí (novela), Editorial Nós.

Treinta y Tres Lecciones de Geografía General, (Adaptadas al Cuestionario Oficial del Bachillerato Elemental). Editorial Nós.

Q 28387

RAMÓN OTERO PEDRAYO

ROMANTISMO, SAUDADE, SENTIMENTO

DA RAZA E DA TERRA EN

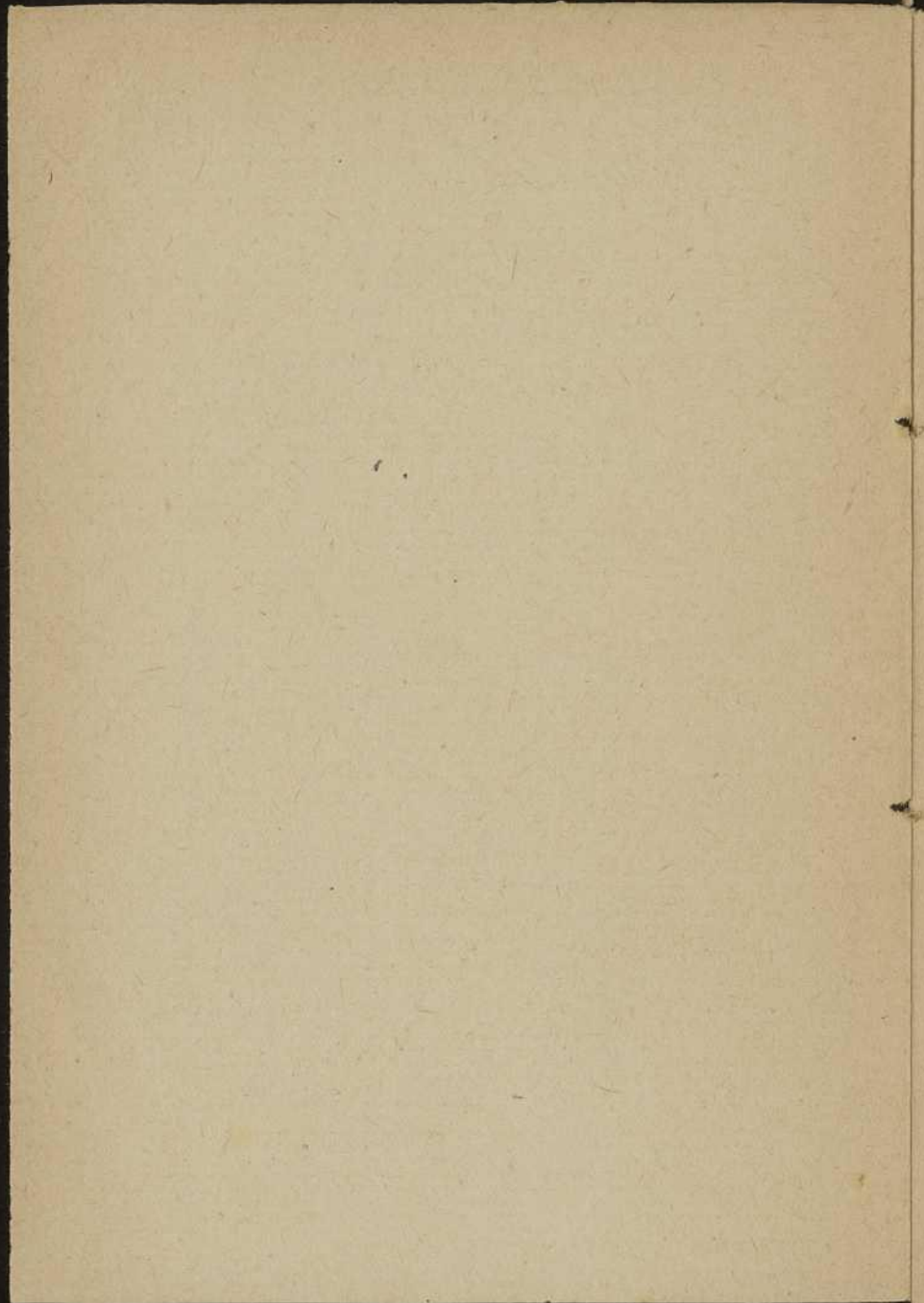
PASTOR DÍAZ, ROSALÍA DE CASTRO E PONDAL

(Discurso de Ingreso na Academia Galega
coa contestación do Académico Vicente Risco)

1981.--VOLUME XLVIII

NÓS, Publicacións Galegas e Imprenta
Hortas, 20.--SANTIAGO

ROMANTISMO, SAUDADE, SENTIMENTO
da Raza e da Terra
en Pastor Díaz, Rosalía de Castro e Pondal

SEÑORES ACADEMICOS:

Chego á iste momento, con dúbida e con medo. A dúbida ñe si faría ben ou non recibindo a honra que me dispensádes ô acollerme no seo d'ista illustre Academia; o medo de qu'a vosa xentileza non sexa d'abondo pra cubrir a insinificanza do meu labor. Eu que desconozo moitas cousas, sei en troques moi ben onde chegan as miñas forzas, e coscente de ser somentes un home ben intenzoadado e disposto á todo sacrificio nos dolménicos altares da Patrea, sónno tamén, sereamente, da catíveza do

meu traballo. Por elo quíxen retardare o meu ingreso no voso fogar por si acaso podería c'o tempo chegar cabo de vós con menos demeritos de cando fún elixido. Ván espranza! Soño chego vestido c'a vosa bondade e por ela dóuvos as gracias de todo curazón.

Medra ista miña situazón de espírito si considero a sinificanza e os merecementos do patricio insine á quen por culpas vosas e debilidade miña, veño á suceder xa que non á sostitoir. Foi D. Francisco Ponte e Blanco un varón de forte exempridade no seu vivir por compreto adicado ó desenvolvemento de superiores actividades, e raiolante d'isa simpatía propia dos carantes xenerosos e bós. Nado pol'os meados do século derradeiro pasou en Cuba o tempo da baril mocidade. Socio fundador do Centro Galego d'a Habana, isa admirabre institución, a mais forte da illa, que cobre c'o seu pabellón á todo'os galegos facendolles menos firente a lonxanía da patria, profesou n'íl difrentes cátedras deixando seu nome unha lembranza inmorrente. Logo, n'ista fermosa e aberta Cruña apenas houbo posto destacado no vivir da cibdade qu'íl non ocupáse pol-os seus merecementos guiandoa ben e prudentemente dend'a Presidenza

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

do Concello en cuia labor brá'an momentos tan dinos de lembranza com'o recibimento da escursión cubana o 1921 cando se puxo a primeira pedra do moimento a Curros Enriquez, presidindo a «Reunión Recreativa e Instrutiva de Artesanos» a Asoceazón da Prensa, a Sociedade Filarmónica. Preocupado do milloramento da cultura protexeu as escolas e seu esprito cristián de caridade levóuno a traballar con froito no Patronato da Caridade e na Xunta provincial de Proteizón á Infanza.

Como home de estudo adicóuse ós de carácter técnico, fundamentás pr'o progreso das modernas sociedades: abondaría citar algunhas das obras que escribir «Tratado de Carreteras y Ferrocarriles» «Tratado práctico de Estereotomía» e notar que estiveron de texto en centros de tanta importancia com'as Escolas de Inxenieros e as de Artes i-Oficios, e as condecorazóns (Cruz de Alfonso XII. Encomenda da orde civil do Mérito agrícola) con que foron premiados os seus desvelos en materias sociais e agrarias. Soilo sinto, Señoras e Señores, qu'unha das miñas moitas incompetenzas me prive do prazér de xuzgar e gabar como elas merecen as publicazóns do Sr. Ponte y Blanco.

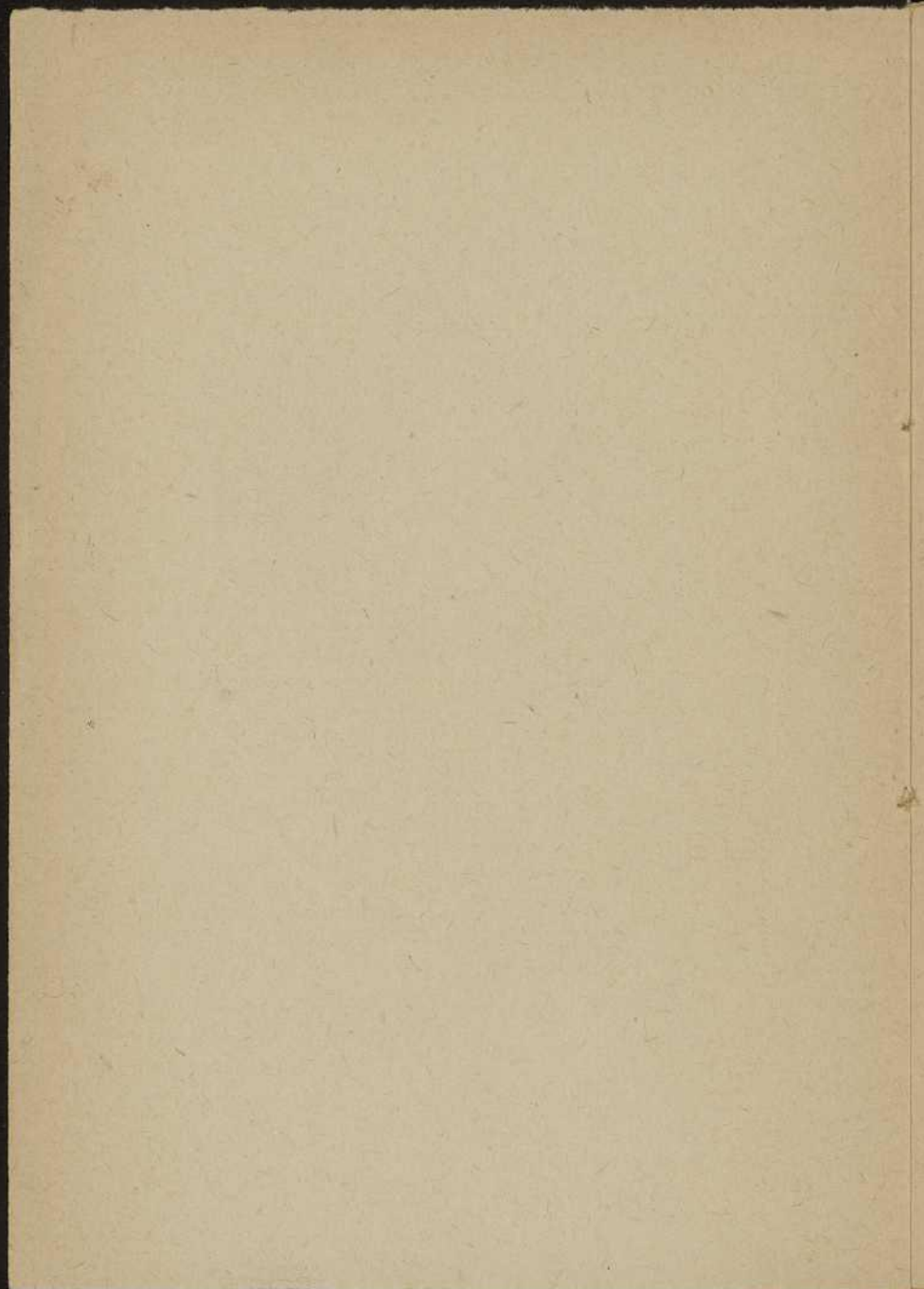
O 13 de Marzal do 1924 foi elixido pra presi-

dir a Real Academia Gallega. Comprendense os méritos do Sr. Ponte y Blanco pensando que foi á ocupar o lugar de D. Manuel Murguía e de D. Andrés Martínez Salazar. A inmorredoura figura de D. Manuel Murguía, o Patriarca venerable das novas Letras, a alma do rexurdimento moral da nosa Terra endexamaís estará ausente do fogar d'ista ilustre Academia na que lateza aquil espírito creador, como tampouco e á par d'ela a do segundo Presidente D. Andrés Martínez Salazar, espello de eruditos e investigadores, que co-a será perseveranza d'o xenio metódico moderno tanto e tan froitosamente traballou pol-a nosa cultura. D. Francisco Ponte y Blanco soílo dous anos presidiu a nosa Academia: en tan curto tempo non estivo ocioso; pol-o contrario puxo tod'a sua enerxía ó servizo da Corporazón, e n'il verificouse unha festa do espírito de primeira importancia: refírome á festa conmemorativa do centenario de Camoens, festa brillante e sonada, a primeira que se fixo na España c'aquíl motivo en honra do poeta dos «Lusiadas». Outras cousas boas faría, o Sr. Ponte y Blanco pois moito s'agardaba dos seus singulares dotes, mail-a morte levóuno o 22 do mes de Sant-Iago do 1926. Unha data triste pr'a Hes-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

tórea da Academia Galega. Mais por fortuna ista afínca en terra onde endexamais falla o home necesario. E d'aquela a eleiceón recaéu, coincidindo c'o voto da millor parte da Galiza, no doce e saudoso, no grande e escolleito poeta D. Eladio Rodríguez González, que xa cinguida a frente c'os loureiros de Apolo véu a dirixir a Academia e hoxe dinamente a preside. ¡Deus queira que por moitos anos ditosos!

Iste traballo, do que vou leer algunhas partes, é un ensayo arredor dos orixes e caráutes do Romantismo que na Galiza persoaliza Pastor Díaz, da Saudade e do Sentimento poético da Raza e da Terra considerados en algús aspeutos de Rosalía e Pondal. Pregándovos que me perdoedes o atrevemento de evocar tan ilustres presenzas, pido a vosa licenza c'o voso perdón.

I

Cando un día do 1792 o ministro Roland se presentou diante Lois XVI c'un traxe de rúa e sin fivelas nos zapatos, o Mestre de Cerimonias erguéu as mans ô ceo pensando con terror: «todo está perdido». Todo estaba cambeado, comenta H. Taine. A Revoluzón políteca encobría nos espritos outra revoluzón mais fonda e completa. Chamáremoslle pol-o pronta revoluzón índa que non sexa a verba millor apropiada. Fóina, en comparanza c'as xerarquías reinantes ata entón na arte, na filosofía, na vida. Unha nova visión das cousas, outro sentimento dos problemas eternos, espranzado e dono do pòrvir, mail-o tempo alimentado por augas inmorredoiras en afondidas capas psicolóxicas. Y-en moitos aspectos contrario ás arelas da transformazón políteca.

Non é doado definiñr nin demarcar o Roman-tismo. A materia espiritoal ô igoal da materia

cósmeca, non sempre cristaíza en locentes i-ordeados sistemas de soles e planetas. Vaga, cambeante, vivente, orixinaria, insospeitada, se non presta ás crasificazós. Dividida e demarcada en escolas, en tempos, en patriarcados, figura morrer com'as rocas arrincadas do monte ou as herbiñas dos campos murchas i-etiquetadas nos herbarios. Nin a filosofía, nin a arte, nin xiquer a ciencia, quérense acomodar nos rexo cadros que pretende trazas a sistemática da Intelixenza. A doutrina das primeiras páxinas de «L'Evolución creatrice» de Bergsón aparece certa e xusta si se considerar as obras ceibes do espírito. Por iso nós somos nemigos dos prólogos, das crítecas, e da hestórea literaria en canto saia do puro estudo ouxetivo. ¿Que sabe un home de sí mesmo? Quen s'analiza-re sintese morrere ou pol-o menos espriméntase limitado. Pois toda crasificazón ven por natureza *a posteriori* e non opera sobr'a vida sinón sobr'un rastro, quizáis mintireiro, sempre insoficiente, deixado pol-a vida. Inda nas artes e nas letras do pensamento que s'acostuma á chamar cráseco non é doado a fixazón dos caracteres. Hai sin dúbida n'il unha xerarquía ordeada de valores; unhas poucas doutrinas e persoalidás orgaizán as forzas

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

do espírito. Hai un eixe de autoridade volta en tradizón, unha evidencia central e raiolante, unha disciplina que somentes consinte lixeiras desvía-zós. Trunfa a lús sobr'a penumbra, a coor sobre o matis. As variaciós non encobren un soilo istante o seréo desenrolo dos temas da sinfonía. Por isto pódese ademitir relativamente unha hestórea das letras francesas no século dazasete, por eixempro; e non hai exempromais craro e preciso. Con todo si chegamos pol-os camiños do estudo intenso, da simpatía, da evocazón, a escudriñar a ialma d'aquiles escritores, quedaremos sorprendidos pol-a sua variedade, hastra pol-a sua tráxica contradizón. Por baixo do lingoaxe das verbas e da segura arquitectura ideolóxica, latexa a vibrazón individual. Un desespero, unha saudade, un reloucar de vida tola, un sorrir ou un matís de pensamento, traiciona ás prosas mais coscentemente equilibradas, os alexandrinos millor pensados *sub speciae aeternitatis*. Toda a lóxica de Port-Royal non foi bastante, nin c'axuda da Matemáteca, pra pechar o abísmo pascaliano, angustioso e atraente. Dibuxase unha forma d'home apaixonado no solene plegue do manto bispal de Bossuet. Un pouco do doce, e temeroso mistereo órfico presta feitizo d'arelas

inconqueridas á traxedia raciniana, com'a infinda paixón gótica dinamiza as páxinas douradas de Fenelón. As pelucas e as casacas tamén vestían homes contradiutores, en loita consigo mesmo, trágicos cotidiáns, apesares da seguridade dos conceptos básecos. No Romantismo fracasa toda crasificación por escolas. Unha determinazón cronolóxica xustifícase en parte. Poil-o Romantismo sinifica xa ô primeiro ollar, o trunfo dos valores de movemento sobr'os valores de estabilidade asegún escribe certamente Albert Thibaudet falando do Romantismo filosófeco. E xa que lembramos un autor francés dos modernos non deixaremos d'aproveitare as ideas de Paul Valéry. Hoxe Francia adícase a estudar d'un xeito novo seu pasado espirtoal gracaas a un ademirabre renacemento filosófeco. Onde a hestórea literarea demora na supreficie, a investigazón filosófeca, o severo método do pensamento, chega a coller no cerne vivo un pouco das cousas e das direccións. Despoixa de todo a salvadora e común arela de todas as ciencias non pode ser outra sinón chegármolos o mais posíbel ô íntimo mistéreo das almas. Coidamos que Paul Valéry fixou d'unha maneira indiscutíbre a posición do pensamento cra-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

sicista n'un ensaio en col do Descartes por desgraza non rematado. Nos poucos anacos publicados di tratando do Discurso do Método:—«Unha lingua orgullosa e familiar fáinos sensibres e craras as voluntás esenciaes e as aítitús xeneraes á todol-os homes de refleuseón, de xeito que resulta menos unha qbra maestra de semellanza ou de verosimilitude, qu'unha especie de presenza real alimentada da nosa... nada d'aparenzas escolásticas, nada que non sexa do tono interior mais sinxelo e humán, apenas mais preciso qu'a natureza...» Descartes asegura a primacía do Universal. Foi matemático, matemático euclidián. Por algo a matemática chegou a ser unha lingua universal e coma tal non soficiente sinón pra recibire un conxunto de ideas xenerales, as precisas pra s'entenderen os homes na apricazón da Intelixenza á vida. Poideramos dicir que aquil senso quer dicir a tona xeneral dos espritos, indefrente á sua intensa diversidade infinda e sutil. Engade Valéry coma de que xeito teima Descartes:—«que nos atopemos en nós o mesmo qu'il sentía en si mesmo». Pois en Descartes cristaiza a fórmula filosófica do Crasicismo. Na filosofía anterior e posterior, escoitando con tino o diálogo inmorren-

te dos pensadores, poderíamos, si estiveramos capacitados pra elo, precisar a fórmula vital do Romantismo. Non quixemos dicir a fórmula sinon as fórmulas. Elásticas, provisionás, incompretas, mais todas elas importantes pra chegar o mais preto posibre do cerne latexante do problema. Pra decilo en térmenos consagrados: realismo e nominalismo valorizan os sentidos contrarios de Crasicismo e Romantismo. A antigüidade foi realista. Pol-o menos a porción d'ela que introíu d'unha maneira xeneral e visibre. Ideas platónicas, teoría aristotélica do coñecemento. As ideas son universás coma os xéneros e as especies: todo saber posibre téñ que sere universal. O sentimento cristián da inmortalidade loita contra a doutrina antiga, mais cóstalle grande esforzo trunfare d'ela. Considerada en conxunto a filosofía central da Edade Meia figura de un sólido realismo: Alberto Magno, Sto. Tomás aparentan encher tod'o espazo do pensamento. Mais outras forzas novas, ledas, anciosas do porvir, formigüexan na unidade católica. N'elas nacen os xermes espranzados da filosofía moderna. Duns Scoto e William de Occam son nominalistas; a inmortalidade e a liberdade sufincan seus sistemas de pensamento. Cada

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

acto divino de creazón crea algo particular, úneco, incomparabre. N'isto loce a verdadeira grandeza de Deus. I-é dino de se notare o feito non casoal de que os franciscáns foran, en conxunto, nominalistas, seguindo aquil ardente amor da Natureza—â iauga, âs aves, ô lobo, âs froles, âs anduriñas, â cinza, e hastra â doenza e â morte—e aquila certeira apreceazón do valor do espírito de cada individuo que foi propia do Santiño de Assis. Os homes d'entón inda non pensaban qu'a natureza estiver escrita «en lingoa matemáteca» asegun despoixa escribía Galileo. Pr'os nominalistas a fermosa armuñía do mundo remanece da sua intensa e necesaria variedade. Hoxe gábase con xustiza a funzón da chamada escolástica decadente, época de apaixonado esforzo e orixinalidade, na que se procuran as fontes do pensamento filosófeco moderno. O millor do Renacemento, o que d'il viu, non foi precisamente o que teña de refrexo da Antigüidade. O pensamento camiña por outros vieiros. Con Leibnitz orgaizase o individuoalismo como vivir dominador da filosofía futura: pra Leibnitz o universal non téen eisistenza, pois toda posibilidade somentes no indiiduoal pode realizarse.

Poderá figurar valeira ista lembranza, apenas indicada, d'un dos conflitos básicos da filosofía. Nós considerámola urxente pois o Romantismo trunfa, millor xa nace, baixo o signo da individualidade; quizais sexa o sóilo conceito que abranque o conxunto das suas variadas e ás veces, contrarias arelas. Mais eiquí chegamos a un instante dificultoso. ¿Cando xurde o Romantismo? Teimar defini-lo sería compréndelo.

O Romantismo que mais infruíu na transformación das literaturas peninsulares da Iberia foi sin dúbida o francés. Seu reinado exterior pódese establecer doadamente. N'o 1800 Mad Staël publica o seu libro «De la Litterature». A autora formada por Richardson, Rousseau e Goethe debía ben pouco ás dúas literaturas imperantes: a antigüidade crásca, e mais a francesa do século XVII. Dous crasicismos, dúas escolas de sólida universidade. No 1801 sai un libríño pequeno: *Atala*. Chateaubriand conta nas súas memorias o eisito insospeitado. París aínda páleto de revolución e d'heroísmo, sentíu de súpeto unha nova emozón. O autor isolado por raza e carauter, o pelengrino das soidás do novo Mundo, tiña que fuxir dos aprausos do público e refuxiarse en

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

calquer café—os futuros cafés da Bohemia—pr'a soñare no paisase interior povoado pol-as formas fuxitivas da grande paixón céltiga com'as landas nativas da Armórica. O ano seguinte o «Xenio do Cristianismo» posto á venda o día mesmo da firma do Concordato cando as eirexas se estraban de novas froles de esperanza. Outras datas dispensaránnos de longos comentareos: 1820, «Meditations» de Lamartine; 1822 «Poèmes» de Alfred de Vigny, «Odas» de Víctor Hugo aínda crásecas na forma e un folletíño de fonda novidade: «Racine et Shakespeare» de Stendhal, un home raro, pouco crasificabre, fino analista, epicúreo requintado, viaxeiro estrano de terras e de ideas, prisioneiro da fermosura d'unha cibdade coma da fermosura d'unha muller, de Milán que é morena coma Venecia é loira. A pátreas escolleita por Stendhal non pode ser mais contrareas á siñificanza do xenio francés do XVII. Góteca e comunal, ardente e páleda, aínda tiña un pouco da fonda lonxanía de Leonardo. En xeneral o crasicismo se non comprende na Italia apesares da sombra das cúpulas romanas e renascentes. Stendhal, d'aquela, tiña moito escrito e pouco pubricado. Loitaba pra formarse un *ego* orixinal, fora do tempo e proyeuta-

do car'ó pórvir. Mail-o folleto «Racine et Shakespeare» foi o primeiro mañifesto románteco. Hai n'il Rousseau e XVIII francés, tempo alomeado por costelaciós do Norte. Asegún Stendhal o áburrimento é o signo eminente do crasicismo, 1825: o primeiro cenáculo románteco no salón do Arsenal arredor de Ch. Nodier. O salón era unha biblioteca, Nodier un erudito, bibriófilo, un humanista cheo de paixón por novas formas de beleza. Michélet definiun'o:—«le chercheur infatigable de nôtre vieille littérature, le hardi précurseur de la nouvelle». As fiestras franqueábanse n'unha paisaxe de arquitecturas gótecas—a Santa Capela, Nôtre Dame—talladas en esprito, simbólicas, botando sombras saudosas sobre da Sena. No sôlpor unha dona de trenzas negras, de palidez luar, interpretaba ô piano composizós xermánicas: lonxanías de selva de Bach, sonatas apaixonadas de Beethoven. Na Abadía dos Bosques, outra tertulia. Presidía a branca testa ergueita e malencóneca de Chateaubriand; un circo de donas criadas en Saint-Denis, aínda tremantes do horror da guillotina e do desterro e algús mozos aristócratas namorados da epopeya francesa da «Gesta Dei» e da morte de Roldán e do Imperante da barba frolida.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

Unha musa—Mad de Recamier—brilaba no reuneón com'unha estrela antre roinas. No salón de Ch. Nodier as testas novas, que non viran a Revoluzón, criaban con alegrias e angústias, todo un mundo latexante de futuridade. A de Vigny, os irmans Deschamps, V. Hugo, Sainte-Beuve, Delacroix. A. de Musset, quen di da reuneón:—«Alleurs, dans la grande boutique—Romantique,—chacun avait, maitre ou garçon—Sa chanson». A noite do 25 de Febreiro do 1830, *Hernani* no Teatro Francés, a Bastilla do século XVII, o bastión dos Faubourg e da Academia. No estreno bulian Th. Gautier c'o seu chileque roxo, e Gérard de Nerval que despois d'apurar a copa do Rei de Thulé non treméu diant'a copa do suicideo chea d'un licor ben diferente do que bebeu Sócrates. O mal do século, amor da Soedade. Edade Meia, Oriente, España, Paixón e Morte, mares dos Wikingos, selva infinda e resoante da liberdade dos pobos, caszón popular, tráxico pracer do pensamento diant'o atraente mistereo do ser, xogo ceibe das formas artistecas, malenconía de rapaces, paixón da inmortalidade, hestórea sentida coma un dinamismo, meditazón sosteñida arredor da intuizón dominadora... ¿Quén sería capaz de pre-

cisare total-as direizós do Romantismo? E' millor quedarse c'unha fórmula, xusta anque demasiado xeneral: unha arte lírica. Individoal. Egocentrecia. Quen desexe entrar no íntimo do vivir románteco non coído que escolla millor guía que a obra d'un pintor: Delacroix. Millor que nos cadros n'un tempo escándalo dos Museus, n'aquil *Diareo* seguido con coitado, con esperta curiosidade interior, con fina sensibilidade do mundo. O Romantismo francés tamén morreu en parte, por se facer doutrinareo, vulgare imitador cando naufragóu na sensibilidade burguesa, e no desencanto do tempo políteco. Mais non compre esquencerse das noites da rue de Rome baixo o Patriarcado de Stephano Mallarmé («De l'éternel azur la subprime ironie»... arela románteca inconfesada) nin de que Gustavo Flaubert lía cada mañán unha prosa de Chateaubriand, nin das pelerinaxes de Rimbaud nin de Verlaine. Nin esquencer de que xeito hoxe dend'a cátedra de H. Bergsón hastra a «Arte poética» de A. Bretón, hai unha loita contra o senso positivo e naturalista, contra a que poderamos chamar *crasicidade* do derradeiro terzo do XIX, paralela á levada pol-os vellos romántecos debeladores da forte xerarquía dos modelos inmutabres.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

E' curiosa, é sinificativa a posizón de moitos crítecos e hestoreadores franceses—todo francés mais ou menos coscentemente sinte a saudade d'un equilibrio, d'unha medida qu'il coida salvadores—cando tratan o problema dos orixes do seu Roman-tismo. Algús aínda goriándose do brillante es-prendor atinxido confesan con facilidade o orixen extranxeiro do movemento. Louis Reynaud escribe: «...au XVIIIe et au XIXe siècle, il s'est passé chez nous un drame intellectuel dont il serait difficile d'exagérer l'importance. Notre littérature a, pour ainsi parler, changé d'âme... Nous voudrions déterminer la part qu'ont prise à cette révolution les littératures de l'Angleterre et de l'Allemagne» Eiquí pódese ouservar como o agarimo gostoso e sereo do xardín de buxos e már-mores estorbando o sentimento do grande bosque antergo sempre novamente agromado, aparta ás veces da valorazón dos orixes. Os que sosteñen que a Francia do XVII—orden, disciplina, razón, fundadas na antigüedad romana e no Catolicismo: Versailles—encarna o ser esenzal da Francia es-quencen, alomeados por un esprendor quizais úneco, moitos periodos da espiritoalidade francesa e dende logo seus orixes. Eiquí tería aitoalidade

a vella discuseón encol do predomiño celta ou latina na cultura das Gallias. A frase de Raynaud non s'entende ben. Soa á estrano. Pois como pode cambear de ialma unha literatura? O fondo céltigo, e xermano, os carolinxos, a eirexa de Saint-Denis, a chanson de Roland, o aer da Illa de Francia, a Universidade de Abelardo e de Occam, as rexiós c'o seu espírito, Rabelais, a Pléyade e moitos mais elementos vidales que espertaron ô soar a chamada do Romantísmo. O luar céltigo e xermáneco, non se perdéu entr'as oxivas esmorenadas das roinas. As voces d'afora foron seguídas porque traguían un acento irmán. Outra idea brillante e repetída fai de Rousseau a fonte do Romantísmo. Sobretudo da Rousseau da «Nouvelle Héloïse» das «Confessions» e das «Promenades» En moitos aspectos tod'o Romantísmo garda o ronsel da morbidez espirtoal e da intema traxedia rousseauniana. Mail-o principiar da sensibilidade románteca moderna débese procurar deantes. Decimo's moderna poíl-o analise aínda que non pase da tona dos feitos tén que considerare duas especies hestórecas, millor duas vibrázos do mesmo orixen e solo de difrente lonxitude i-acento. Unha racial, étneca, inconscnte: outra indi-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

vidual, culta coscente, requintada. Poesía de pobos e poesía de poetas. Vaga e sempre presente sensibilidade cósmeca e outra sensibilidade multiplica-da asegún o xenio de cada temperamento de artista. A primeira vive ás veces por debaixo da hestórea aparential nos pobos da grande familia atranteca, particularmente nos pobos de raza céltiga. Vicente Risco e tamén Euxenio Montes teñen pensado o Romantismo como un fenómeno céltigo. A teoría merecente d'un longo desenrolo non figura propia d'iste traballo, mais ¿quén sería dono de resistir a súa fonda suxestión? Na ialma galega sentímos todos a presenza d'un eixe vidal in-morredoiro que nos dá a nosa forma espirtoal e nos difrenza d'as outras xentes habitadoras da Iberia. Ista visión céltiga do mundo xurde, pra quén seipa esculcar, en total-as enxebres manifestazós do esprito galegó. Dend'as latricadas dos labregos arredor d'o fogar, dos temas ornamentás que un albañil dibuxa nas pedras d'un cabaceiro ou a maneira de s'agruparen as mulleres na praza cando agardan. na serán bretemosa, o regreso das dornas, ata a istrumentazón que fai Mateo dos temas teolóxicos no Pórtico da Gloria ou o ritmo intemo dos versos dos canzoeiros ou as afi-

nidás filósofecas dos pensadores galegos. Por algo os poetas e hestoreadores do tempo románteco espertaron a concenza do verdadeiro ser da Galiza. Entón o traballo arqueolóxico non pasaba apenas dos marcos romanos, os estudos etnográficos non adequiriran o desenrolo d'hoxe, un pasado episódico aínda betaba sombras noxentas d'onte tiránico sobre a interpretación da hestórea, da arte, do dereito da xeografía humán, da fala, do tema de Galiza. Eles aduviñaron certamente porque tiñan ollos pra considerar a concencia galega. Añudaron o leif-motiv crebado, souperon precurar as correntes escondidas do río hestóreco, fluente e romoroso, da nosa persoalidade. O Romantismo extranxeiro fixolles atopar un sentido galego do vivir. Hoxe as ciencias millor artelladas, confirman o xenial sentir dos Precursores.

Consideremos un instante o mapa espirtoal da Europa cando s'afirmaban com'os pilares d'unha ponte, os sufincos do Imperio Romano. O sul luminoso, ondeando arredor do Mediterraneo o mar que estende suas duas azas de águia no centro do vello mundo: unha acougando a cultura grega, outra a cultura latina. Un mundo de vellas civilizazós misturadas de illas antergas, acostumadas a acompa-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

sare seus longos pasados ô ritmo bronceado da lei romana. O marco das cumes alpinas fora cruzado pol-as lexiós. Elas chegaron c'o seu paso calcado e metódeco («Le piétinement sourd des légions en marche» José M. de Heredia, no soneto da batalla de Trebbia) hastra as correntes ceibes dos dous grandes ríos carregados de mistereo e mantidos pol-a pureza infinda dos neveiros: o Danubio, o Rhin, e hastra ás praias e os cóns do Océano occidental. Mais alá dos ríos o home cráseco dubidaba e temía. Outros hourizontes. A estepa dos nómadas que apagan seus fogares cada mañán, e a bruante selva xermáneca. Pra chegar ô Rhin e ô mar, tiveran que conquistar un anaco, o mais vasto da Celtia. Todol-os hestoreadores de esprito superior sentiron que Roma non foi imperio namentras César non venceu ás Galias. A barbarie, a novidade, a estraneza, o mistéreo, estaban demasiados perto do Mediterráneo. Desque César conqueriu o coto de Alessia o Impero pudo vivir cinco centos d'anos. Leendo o latín preciso, acuñaado en frases coma pequenas moedas indestituíbles, do «De belli Gallici» aduviñase un dos grandes medos da antigüidade: o medo do descoñecido. Os homes crásecos non temían â morte: en troques

sempre temeron ô mundo estrano qu'os cinguía. Coma quen coltivando no xardín sabe que chegado a invernía virán xiadas e loucos ventos do norte pra destróir seu traballo. César sabía que os Druídas non morrerían, cada arboredo pechado era un tempro, cada coto unha fortaleza. Mais si o chao labrego se deixou cruzar de vías e inzouse de vilas imperiales, o hourizonte bretemoso do mar endexamais foi dominado pol-os romanos. Nas alas verdes cantaban sereas estranas, ô lonxe as illas navegaban car'un futuro infindo. Cando na Iberia os lexionáreos ollaron a posta do sol no fío tremelante das augas sentiron coma dí Appiano un relixioso horror. Pra moitos era o final do mundo. Tiñan razón. Era pol-o menos outro mundo. A raza céltiga aparentemente domeada, sempre gardóu seu espírito ceibe nas beiramares do oucidente. No esquecemento, esdeñosa de criar orgaizazós politecas, mais mantendo sin encetar a propia célula social, sentóuse nos Fisterras e ollóu séculos e séculos o salgado hourizonte do lonxe. Así se lle puxeron os ollos mais verdes e a ialma mais saudosa de lonxanías. A epopeia irlandesa, as xestas heroicas, a literatura galaico-portuguesa, o Doncel do Atránteo Amadis de Gaula, o Roman-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

tismo, foron algúns momentos do xenio celta na hestórea. Un xenio hoxe trunfante en todas as nacións n'as que inzou a súa raza. Un xenio que presta novas e liberdadoras direuzós á civilización europea. Roberto Buchanam concretou n'istes poucos versos o ser dos Celtas:—«Lee ás estranas ruínas do Mistereo—Ouh, Celta, na patrea, e sobra a mar:—franqueáronse os marcos; os probes son ceibes—O grande futuro do mundo está nas tuas maus.—Traballa a terra, ergue cidades—Sé forte, ouh ¡Celta! e rico, e sábeo.—Mais sempre tranquiño, c'os teus divinos ollos graves—Soña ouh celta! no reino do Mistereo». Spengler caracteriza o espírito faústeco pol' o símbolo do espazo puro, sin fronteiras («Hinaus zu weite Feld» di Fausto fuxindo da vila) cuio corpo é a cultura ocidental «que empeza a frolecer nos chaos nórdecos dende o Elba hastra o Tajo, c'a arte románica do século X» Dentro d'iste mundo da cultura comprendese o celtismo integramente e levando de fixo un papel superior pol' o faustismo no que téñ d'anceios de infinitude é tan xermánico pol' o menos como céltigo. Din os botánicos modernos que o castiñeiro, o albre petrucial, non téñ outra pátreia que o chán granítico, amolecido pol' as chuvias oceáneas.

cas, da Galiza. Da mesma maneira xurdiu na nosa terra o tema inicial da arte románeca; coma a columna chamada albre de David encerra a xenealoxía de Cristo o estilo do Pórteco da Gloria pecha, en semente, en agarda de infindas primaveiras, total-as posibilitás futuras da arte cristiana. Unhas compriron seu ciclo hestóreo, outras agardan, espranzadas, a sua realizazón necesaria. Outro grande pensador xermánico váinos a ofrecer axuda pra caraiterizar o Romantismo: Hegel. Sua obra impónse ás xenerazós como unha vasta e armoñosa catedral do esprito. Nas leizóns sobr'a «Filosofía da Hestorea Universal» Hegel presenta ô esprito realizandose na Hestorea; hastra chegar a saber o que sea en sí. Traballosamente chega c'o cristianismo nas naciós xermánicas a concenza de que o home é como home libre, de que a liberdade do esprito forma a sua intema natureza. Convén lembrar que Hegel entendía os celtas dentro do mundo xermano. Na «Estética» traza o desenvolvemento das artes paralelamente ôs ciclos filosóficos da Hestórea: forma simbólea, crásca, e románeca. Na primeira a imaxinazón loita pra erguerse por riba da natureza pra chegar ô espiritoal, mais é impotente pra se ceibar do peso da

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

materia. Lembrede aquela fermosa páxina da «Estética» sobre o perfil grego: a forma cráseca xunta de maneira perfecta a idea c'a forma. O espírito no fondo, no centro da representazón, a natureza coma forma exterior. A teoría non atopa nada mais perfecto. Non abonda. O espírito pide mais: pechalo en lindeiros é dárlle morte. Demanda realidade na sua propia forma. Iste desenrolo do espírito que erguendose hastra sí mesmo alcontra en sí mesmo a forma que dinantes procuraba na forma sensible, é o principio esenzal do Roman-tismo. A beleza pra Hegel considerada como categoría un pouco inferior «cede didiante da beleza espirtoal que reside na natureza intema da ialma» Tratando dos persoaxes de Shakespeare (como se sabe foi Shakespeare o grande patrón dos romántecos; cando se representóu en París *Othello* integramente, dinantes do *Hernani* din que os crásecos mais fanátecós andaban asombrados pol-os corre-dores do Teatro repetindo en difrentes tóns:— «Iago, Iago, Iago,») dí a «Estética» hegeliana:— «Non obran por motivos relixiosos, nin en armunía con determinádas leises morales. Son... persoaxes independentes colocados somentes frente d'eles mesmos, frente das suas propias arelas

que eles concebiron espontáneamente e que realizan c'a conseqüenza increbrabre de paixón, sin pensamentos anexos, sin ideias xenerales».

A relación dos filósofos c'o senso románteco adquire proporzóns que nin estamos capacitados pra establecer nin son propias d'ista introduzón xa ben longa. Mais non podemos chegar ás primeiras formas literareas do Romanticismo moderno sin lembrar algú dos pensadores de sustancia simpatética ô espírito románteco. N'isto de citar ós filósofos com'os poetas hai que fiare mais do tón xeneral, do acento peculiar do home en conxunto que das propias palabras. Despois de todo nos pensadores xogan infroenzas ás veces insospeitadas por eles mesmos e as doutrinas, o vido das doutrinas, chaman unhas pol-as outras asegún afinidás eleutivas ou o Eros que rexía as simpatías dos átomos en Leucippo Mr. Seilliere acusa a Platón d'haber sido o primeiro rousseauniano. Considerada a vitalidade lumiosa e xogantina dos «Diálogos» a afirmazón non figura tan paradóxica coma si somentes pensáramos no Platón da escola onde unha iscripção dicía:—«Ninguén que non sexa xeómetra demore eiquí» Por algo Heráclito foi chamado «o escuro Efeso» pois a súa filosofía da

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

mobilidade non collía no mundo *euclediano* asegún lle chama Spengler. Pra encontrare unha formulazón filosófeca verdadeiramente románteca é preciso chegar a ús cantos pensadores dos derradeiros do XVIII e principios do XIX. O «Ego» absoluto de Fichte foi un credo na vida espritoal dos romántecos. ¿Non é a paixón do Ego a maor paixón moderna? Lefevre, outro dos novos franceses, n'un traballo «Reconnaissance de l'unique» pra soste o culto do espírito toma a Bergsón por punto de partida mais chama ôs filósofos romántecos dende Fichte e Schelling en axuda da tesis da comunidade do espírito c'o ser. Cada direición románteca téñ outa xustificazón filosófeca. Novalis xuzga a realidade com'unha creazón da fantasía «O mundo fáise ensono, o ensono fáise mundo». Viviú n'uha especie de atmosfera astral, feita d'espritos na que non tiñan sinon fuxitiva realidade as formas do mundo pensabres pol-a intelixenza. Novalis católeco, consideraba realizada a unidade interior do home pol-a relixión: o ideal da Edade Meia, pol-os romántecos xustificada trunfalmente fronte ás ideas da ilustrazón. A *ironía* de Schlegel non é sinon outra fórmula do individuoalismo na arte: na obra a fantasía dá for-

ma a materia, o autor dicese e espresase todo in-teiro na obra. Hegel sempre historicista e indi-vidualista, eialta a funzón de cada pobo partico-lar e difrente dos outros, e o misticismo de Schelling, o que puxo a maor paixón na Metafí-seca (xuntanza da contemprazón, da aizón e do amor n'un feito místeco) está no centro da ideo-loxía románteca.

Mais xa deixamos apuntado de donde vén a nova lús do mundo. Foi un oriente o oucidente. Os xermanos diron forma, levaron â posibre eialta-zon e sistematizaron o romantismo formulado primeiro na Inglaterra, trunfante no continente dende Rousseau. A verba romantismo, aparece por primeira ves n'un celta, apicada â Escocia e ô outono; n'as *Estazóns* de Thompson publicadas do 1726 ô 1730. Fillo d'un ecesiásteco probe, sempre soñou c'un vivir tranquílo i-ensonodor na verde paisaxe; aprecia os xogos da bretema nos cumes, as ondas d'aire no bosque, o lonxano ecoar das torrenteiras. Hastra il soilo a pintura flamenca—Ruysdael, Potter, Hobema e outros—soupera apre-ciar a intema poesía da Natureza. Coma di H. Taine «Trente années avant Rousseau, Thomp-son avait exprimé tous les sentiments de Rous-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

seau, presque dans le même style». N'isto non podemos estar conformes. O estilo de Rousseau ainda hoxe ten un feitizo conqueridor coma si sempre fora un adolescente o que falase. Por il o Romantismo vencéu â Ilustrazón e fixo a revolução sentimental na Europa. Todal-as artes procuran nova vía: ô principiar o XVIII un pintor, Kent, inventa o xardín inglés todo ispirado na paisaxe e Richard William pinta a campía inglesa. Amarelan os buxos arquiteiturás, as fontes simbólicas, e as estatuas mitolóxicas do xardín versallesco de Le Nôtre lixanse c'as follas murchas do outono. Unhas poucas datas: no 1742 a primeira das «Noites de Young: 1751 a Elexia de Thomas Gray: 1760 os «Fragmentos de antiga poesía xuntados nas montanas da Escocia» por James Macpherson; o «Tingal» e «Temora» nos 1762 e 65; as primeiras poesías de Roberto Burns publicáronse en Kilmarnock, o 1766. Na Franea despoixa da forte infroenza ingreza representada por Montesquieu, Voltaire, Diderot e cuaseque toda a frol da Enciclopedia, partidareos da politeca da filosofía e vida británica—outra protesta contra o crasicismo monárquico-catoleco do XVIII—estoupa no ano central do século o Discurso sobre o orixen e fundamentos de desigoaldade» que fai de Rousseau

o home á moda. Cronoloxía dos principais libros de Rousseau: «La Nouvelle Héloïse, 1781-88 as «Confesiós». Veñen un tra'outro com'as chuvias da primavera. Tamén nos derradeiros anos do século, Bernardine de Saint-Pierre fáise popular non coma un bucólico ou un didascálico máis, sinon pol-a sensibilidade dos «Cadros da Natureza» e de «Paulos e Virxinia». Na Alemaña víxilaba un pensamento esperto e destemido, mais as letras seguían empoeiradas á francesa com'as pelucas dos conselleiros privados hastra que xurde a «Messiade» de Klopstock—«O Klopstock!» morrura Carlota acaron de Werther diant'a tempestade nos campos—Despoixa os *Dioscuros* de Weimar—Schiller e Goethe—Hoffmann, Xohan Paulos Richter—Mais no cerne da Europa sinalase dinantes de Klopstock, un libro suízo: «Essai de poésies suisses» (1732). Feito significativo: seu autor, Haller, era un fisiologo ilustre e novador e un namorado das montanas, aínda que tamén n'ista paixón nótase o influxo d'un devanceiro inglés Coxe e do Ramond, autor das «Observations dans les Pyrénées. Haller foi o primeiro en sentir literareamente a grandiosidade dos Alpes, pr'os que estiveron cegos todol-os crasicismos c'a esceizón

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

ben coñecida e sin consecoenzas do Petrarca. Dend'entón un vento de graciarse refrescou as fronteiras dos poetas. Pénsese no xardín de Mad-Stael, na illa de Rousseau no lago de Bienne, n'o «Obermann» tan admirado por D. Miguél de Unamuno que soílo respira na cume de Gredos e no outo chao castelán, no esquencido castelo onde morreu fai dous anos Rayner M. Rilke. Tema pra un fermoso libro: funzón renovadora das montañas na arte e na vida. O fino filósofo do bô xantar Brillat-Savarin escribía:—«L'air pur des hauts-lieux refrachit l'âme et dispose l'imagination a la méditation et au Romantisme».

Eiquí pararemos n'ista lixeira esculca d'orixes. Pra que fora completa sería preciso engadir moitas páxinas, e refacer, en profundidade, as escritas. Mais pra non deixar tan aixiña o feitizo do tema, demandamos licenza pra lembrar, somentes algunhas páxinas e momentos, dos proeles do Romantismo.

Thompson asulagado coma un pintor na priquiña espranzada da Primavera:—«O tépedo vento do sul ven quentando a amplitude do aer e sopra sobr'as grosas nubens, xa amolecidas pol-as

chuvias de Abril. Tod'ô largo do día deitan as nubens ditosas orballeiras, e o terrón regado fár-tase de vivir vexetal, hastra que no ceo do oucidente o sol rayolante xurde rompendo â púrpura das nubens. De súpeto suas ceibes rayolas pegan na montana, brincan pol-o bosque, tremeloce no río e n'unha amarela neboeira que fai fumegar ô lonxe, os grandes chaos, acende infindas chispas nas pingas do orballo».

Roberto Burns cantóu a vella balada dos Highlands, mais sobretoda â Liberdade—«N'iste albre (o da liberdade na plaza da Bastilla—madura un froite singular—meu rapaz, tod'o mundo dirá as virtudes que encerra—pois il ergue o home por enriba do bruto—») e fillo de probes servos, criado no esterco e na fame, berróu coma ninguén a tola alegría dos desherdados do mundo:—«Pr'o demo, os protexidos pol-a lei!—a liberdade in'hai millor festín!—As cidades foron feitas pr'os pri-guizosos—com'a Eirexa pr'o crego.—C'os nosos bastós e nosas artes—imos, d'eiqui pr'acolá, tod'o día—e pol-a noite na corte ou na palleira—abra-zamos nosas queridas riba da herba.—Pol-a saúde das chagas, das muletas e dos farrapos—Pol-a saúde da tropa dos mendigos—Pol-a saúde dos pi-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

llos e das nosas comadres!—Cada un, e todos, berráde: Amén».

Outro escocés, iste fino aristócrata, vive no resoante bosque medieval. Templarios, orgullosos concellos, a leenda vivida, o antergo fogar da tradición sempre acesa. «Unha ves» conta Sir Walter Scott, cruzando Magus-Moor, preto de Saint-Andrews, describiu o asesinato do arcebispo a algús descoñecidos compañeiros de viaxe, e un d'eles, aínda que soupera de memoria aquela hestórea, díxome ô día seguinte qu'ô meu relato non'ô deixara durmir»

Rousseau ben se decatava da amplitude que franqueaba seu estilo mórbido, inquieto e tentador. Abondan unhas liñas do prefacio de «Julie ou la nouvelle Héloïse. Lettres de deux amants»:—«Porque temo dicir o meu pensamento? Ista colección de cartas c'ô seu tono gótico convenlle millor ás mulleres qu'os libros de filosofía. Quizais sexa bó pr'as que gardan un pouco de virtude no meio d'un vivir desleigado... Ide, boas xentes c'as qu'eu gostaba de vivir, ide ben lonxe â procura dos vosos semellantes; fuxíde das vilas pois non'os atopádes n'elas. Procurade nas homildes chouzas unha parexa de fieles esposos cuio amor se forta-

leza c'o voso exemplo; procurade algun home, simple e sensibre; algún solitario fuxitivo do mundo que avergoñándose das vosas faltas e dos vosos erros, confesese á si mesmo entenrecido: Ah leiquí as ialmas das que precisa a miña!».

O bosque de Montmorency, as «Charmettes» os camiños dos Alpes—A ialma ô desnudo, sin piedade, contodo gozando nos tristeiros anos do desterro os mesmos praceres da mocidade. As «Promenades» son quizais a millor estilazón da esenza rousseauniana. Coidabase ditoso na illa, pequeniña de Saint-Pierre no lago de Bienne; traballaba con ardore de principiante n'unha obra «Flora petrinsularís» d'isas n'as que coida un home atopar a felicidade—e que non escribe endexamais. «Saindo d'unha doce e longa ensonazón, véndome entre follas, froles e paxaros, e deixando pasear os ollos, ô lonxe, sobr'as romántecas orelas que pechan a grande larganza d'auga crara e cristaiña, éu asimilaba todas istas garimosas cousas á miña ensonazón; e chegando, por grados, a mín mesmo e ô que me arrodeaba, non podía detremiñar separazón entr'as ficiós e a realidade; de tal xeito todo concurría a facerme querido meu vivir solitario en tan ditosa terra» A derradeira das

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

«Promenades» a décima, foi escrita o 12 do abril do 1778; tres meses dinantes da morte. Volve as emozóns do infanza, está chea da lembranza de Mad. de Warens:—«O gusto da soedade e da conq̃temprazón nacéu no meu corazón c'os sentimentos eispansivos e tenros feitos pra ser seu alimento... Teño precisión de soedade pra amar. Eu levei á mamán (Mad. de Warens) a vivíre na campía. Unha casiña isolada na vertente d'un pequeno val foi noso asilo, e n'il, por catro ou cinco anos, disfróitei d'un século de vida e d'unha felicidade pura e chea que cobre c'o seu feitizo todo o horror do meu destino». Non sei de millor comentareo ás «Promenades» que os «Six jours a Ermenonville» de Lacretelle. O autor do «Silbermann» descendente de protestantes, fino catador de espritos, figura o mais disposto pra sentir tod'a larganza, paixón, door e morbidez do autor do «Emilio». Di Lacretelle: «Que pensáramos de Rousseau si somentes conocéramos d'il as «Réveries»? Gustos inocentes, acento resinado, ausenza de toda decramazón... todo nos faría a impresión d'un home doce, sin orgulo, desgrazado. Mais cando toca as suas desgrazas, entón tréma... e vemos o salvaxe e o tolo. Mais qu'importa qu'istas alarmas sexan

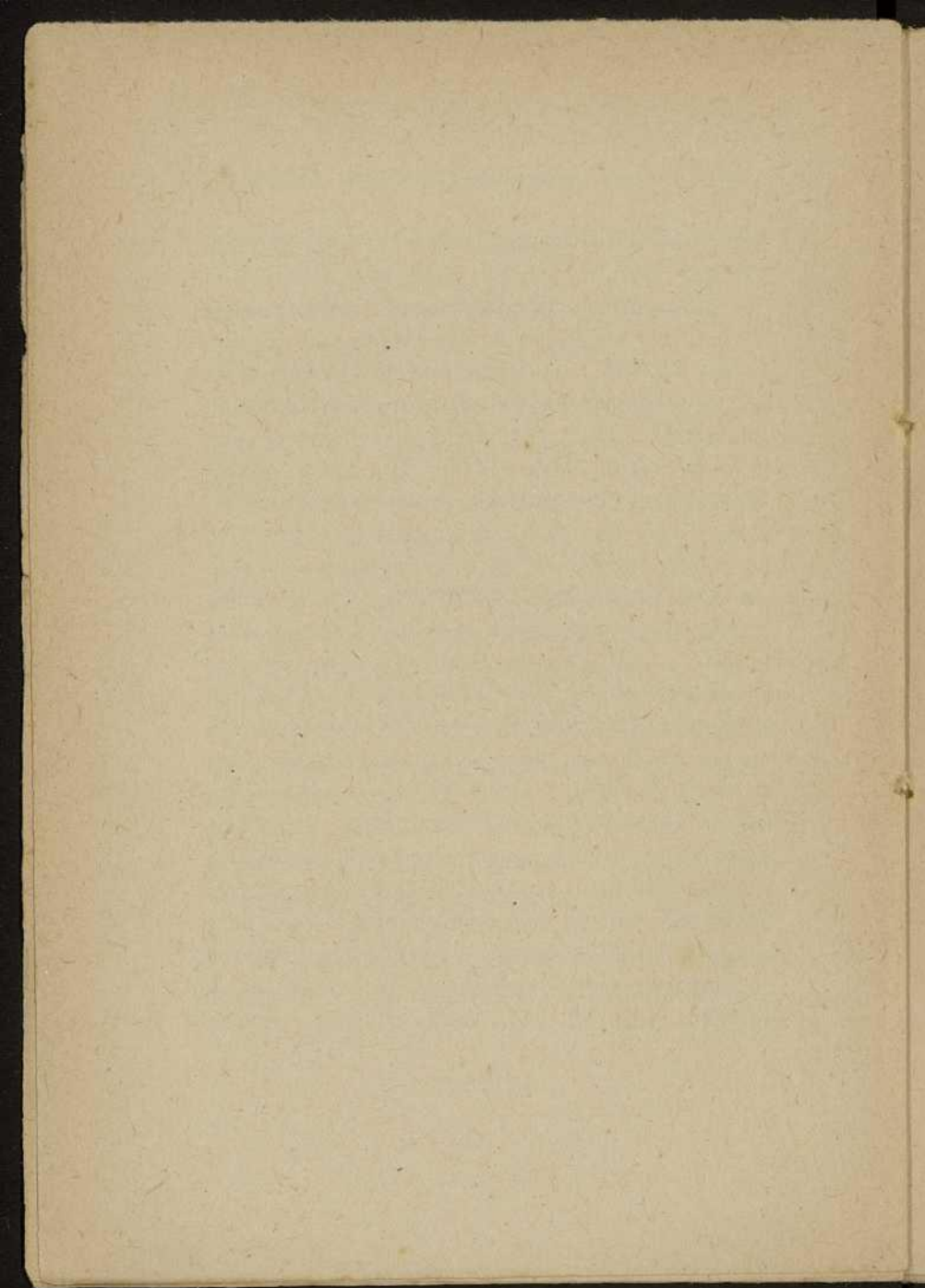
esaxeradas ou hastra maxinadas? Que importa que se teña equivocado falando de Mme Epinay, Grimm, Hume? Cando se incomoda inxustamente e pérdese os seus amigos, non sentides qu'él sofriu cen veces máis qu'eles?».

Ainda se fala do escándalo que seguiu á publicazón das cartas de Chateaubriand o vello á sinxela «Occitaniana». Prantea suxestivos problemas psicolóxicos. Louis Martín Chauffier n'un artigo tidoado «Le mythe de Chateaubriand» acerta, na nosa opinión, c'o verdadeiro carauter do Vizconde. A teoría de Chauffier pódese conter en poucas palabras: n'as «Memorias d'Ultratumba» n'hai que procurar sinceiridade, pois o autor non quere xustificar nin lembrar millorando soilo quere sentir e eternizar dúas cousas: unha infinda sensibilidade e unha sorte superbamente desgraciada; non tivo senso do real: «il était tout imagination et sensibilité imaginaire et chaque prise de contact avec le réel était une souffrance pour lui, la réalité étant une matière trop lourde pour ses jeux». E coma somentes tivo verdadeira, real paixón pol-a Occitaniana, entón sofriu de verdade ô se sentir vello; xa non foi un dooroso pracer da imaxinazón, foi unha real pri-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

vazón. «Son imagination devient enfin son ennemie».

Pra rematar istas lembranzas iquen tivera a arte de evocar aquila anoitecida do mes de San Xohan do 1822, o naufraxio e morte de Shelley na badía de Liorna! Shelley patroneando seu pequeno barco quixo pasar con mal tempo â outra orela onde agardaba Mary. Byron e o antigo pirata Trelawny ollaróno sair. Ceo e mar de plomo. Logo o trebón, d'unha violencia que non recordaban os mariñeiros vellos. Restaba a esperanza de que a nau fora botada descontra Elba ou Córcega. Cinco ou seis días mais tarde a mar botou n'unha praia iñorada o cadávre de Shelley: estaba comesto pol-os peixes; tiña n'un bolsillo, aberto, un volume de Keats, o irlandés. Non sei d'escea mais fortemente románteca. O barco do autor da oda ô vento do Oeste chamábase: *Ariel*. Fixeron ô poeta ceibes honras fúnebres. Queimaron o corpo na praia: despoixa de tres horas o curazón d'un tamaño enorme, inda non se consumira. O pirata Trelawny metendo a mán no fogo colléu aquila reliquea pra levála â verde Inglaterra lonxana. Por primeira ves na sua vida Lord Byron non escondéu a emozón.

O P. Sarmiento polo ano 1766 escribía falando da lingua galega:—«Tengo observado que las lenguas vulgares que solamente se hablan y no se escriben, son casi eternas, inmutables, y que cada día aumentan más y más, conservando siempre el carácter privativo de la lengua... las lenguas que se hablan y no se escriben son más copiosas de voces de la lengua que las lenguas que se escriben... Estoy aturdido de la abundancia de las voces gallegas puras que oí y recogí en Galicia... Dícese que (en Galicia) de un lugar a otro hay lengua diferente. No hallé esa multitud de lenguas. Estos o los otros términos sueltos que se hablan aquí y no allí es cierto que los hay, pero sin salir del gallego en general, y esto sucederá en todo país cuya lengua se habla y no se escribe». Esta lingua, forte, densa, vivente na campía frolecéu dende os meados do XIX n'unha fermosa literatura. O

«Album de la Caridad» Pintos, Añón, Rosalía, Pondal, Curros... Os prosistas e os poetas, sobre todo os poetas en poucos anos dán ó mundo a sensación d'unha lingua trunfante. Apesares do esquecemento que s'empriguizaba sobre o nome de Galiza foron apreciados, correron o mundo.

¿Cáles son as causas d'iste rexurdimento? Galiza volvéu a sentir a presenza da súa persoalidade, sostantíva e inmorrente. A lingua privada do amor, e das ideas dos artistas e dos pensadores desaparecera do esceario aparential da historia. Galiza, terra provincial asoballada, pagaba en homes e diñeiro, en froitos i-en sangue, e soilo cobraba bulras e desprezos porque os millares dos seus fillos fixéranlle traizon. Eranlles noxentos os doces ceos bretemosos, fuxiran pr'as terras do sol e do ceo azul. Esquecéranse de ser Europa e gostaron da Iberia múdejar, espallada e imperialista. Por tral-as montañas do hourizonte sul dos seus pazos ouvían dicir qu'había unha terra redicolai Portugal. A liña artificeal da fronteira polítea tamén se dibuxaba, feridora, nos curazós. Pol-as portos deixados non chegaba ningún ronsel da Europa. O setestrello heráldico locía tristeiramente na noite negra sin esperanza d'alborada. Mail-a

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

vida sabe agardar. Com'a sementeira dos centeos sofre o rigor das invernias. Com'as follas murchas dos carballos apeganse as pon'las aterecidas, e trunfantes das nordesias de Xaneiro, ainda recollen o pasar levián dos aires da primaveira. A lingua baixouse rent'ô chán, fixose pequeniña e homildosa, apegada ás esenzas da terra, do terrón étneco: os paisanos. Eles com'unha capa xeolóxica viviron sobr'a entrana da terra. Labraron as leiras de sol a sol e pol-a noite acarón do lume recreaban o mundo infindo das tradizós, vivían o universo sentido com'a presenza misteriosa e decorrente de moitedumes de almas, non perderon un chisco da sua inmorrente mitoloxía salvadora. Cando o Romantismo afondou as perspeutivas, os homes de sentimento descubrironse a sí mesmos o decatarse do seu ser galego. Neles e arredor d'eles, latexaba a ialma magoada da terra. Sentiron a un tempo: door, vergenza e espranza. Estaban citados a un xuizo de concencia. Mediron a sua tremenda responsabilidade. Os homes da cultura foran os responsabres do gran pecado. Outros homes da cultura debían, pol-o propio esforzo, redimilo. Eran poucos, febres, mozos, desprezados. Na propia casa a inxustiza tiña asento; adeprenderan como Galiza

era algo inferior, cuia lingua bárbara, noxento signo de servidume, era preciso esquencer hastra borrar o seu doce acento, pra non atraguer as bulras do mundo. Non é d'estrñar a páledeza das facianas entrevistas nas páxinas dos «Precursos» de Murguía. Mais os milllores d'eles tíveron fé e afirmaron no futuro a chegada dos tempos. As causas xenerales do Romantismo operan na España mais tarde, non menos eficientemente. O Imperio asocegado da monarquía do dereito divino rachouse na guerra da independencia. Logo as loitas polítecas. Todo eisaltaba o individuoalismo. Ningun valor deixou de ter emprego despoixa do esborramento do solene Pasado que aixiña figuraba recuar no tempo. Millor dito foi a interferenza de dous tempos: un antigo, outro novo. Os dous de difrente volumen e calidade. O pasado estaba demasiado perto: seguía tiranizando. Sua presenza noxenta erguía voces debeladoras. Un tempo novo que demandaba pôrse urxentemente a tono c'unha Europa nova. Mais tamén os espíritos sensitivos tremaron diant'o Progreso. Era feio, utilitæreo, pragmáteco. O Romantismo espertaba o amor pol-as almas dos pobos e sentía apegada unha alma ideal, com'un raiolar d'estrelas, às roinas

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

comestas pol-a pedra. Duas categorías de novos contradiutoreas, as duas romántecas e moitas veces combinadas traxicamente no mesmo individuo. Na guerra da Independenza abateronse n'houri-zonte as azas do impereo español; as rexiós tiveron que se valer scilas. Privadas dos consellos sesudos da monarquía de Carlos III, a propia enerxía tivo que facer a liberazón da Pátrea. Fracasaron os graves xenerales educados no culto de Federico II de Prusia; e trunfaron os guerrilleiros. Galiza compriu seu deber dinantes das outras rexiós. O vello reino, o mais antigo da Peninsoa, foi o primeiro en botar ôs franceses. Como era costume as duas grorias non tiveron premio. Da loita da Independenza quedou a concenza trunfante do propio valor, a ideia liberal e unha infroenza ingresa. Si Byron non estivo en Galiza coma parou en Cádiz (no Cádiz feito pol-os bós canteiros galegos, o Cádiz en cuio pequeno espazo loitaron, n'un pequeno mundo apaixonado, n'unha espresión de individualidás, o pasado e o pôrvir) na Cruña ise sepulcro do héroe inglés ten o valor d'un simbolo. Sua traza cráseca animase c'a sopro da tromenta, a veciñanza do Atránteo e a xuventude e os amores do caudillo. Lembra as estrofas dos «Sepol-

cri» de Hugo Fóscolo o grego italianizado que sentía a nova paixón. Logo ven a restaurazón absolutista. Galiza, a Cruña, salvóu o movemento de Riego e foi a derradeira praza en defendere a bandeira da libértá contra os frodelisados batallós de Angulema. Logo a guerra dos sete anos. Na Galiza o calrismo non sostiña unha individuoalidade anterga coma nas Provinzas Vascas. A verdadeira causa galega era desmasiado fonda pra se fiar das loitas dinástecas. Aquila causa pechada nas entranas do pobo tivo que ser procamada pol-as beizos dos poetas, no dazanove coma no tempo dos Druídas únecos sacerdotes no fogar da Pátrea. Mais a que seguire co ista lembranza de feitos por preciseón cativa? Hai unha persoalidade que concreta na vida e na obra as esenzas do tempo románteco. Un poeta galego anque cuaseque sempre escribira en castelán: vive do 1811 ô 1863. Algús dos nosos millores inteleitoales—Vilar Ponte, Vicente Risco—considérano o Románteco típico. Xa Murguía dende o punto de vista galego escramara: Il foi o primeiro. Apenas é preciso decir o nome eufóneco que figura tẽr unha longa sonoridade elexíaca: Nicomedes Pastor Díaz.

Recorrendo a vida e a obra de Pastor Díaz

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

xurde unha poderosa e malencóneca lembranza: Chateaubriand. Non escribiu memorias, era mais lírico, sentía a propia persoaalidade afundida n'unha néboa de raza mais aduviñada que coscente. Un grande celta que chegou desmasiado cedo ou desmasiado tarde á vida. O ser da Galiza aínda non estaba precisado. Os orixes e o pórvir figuraban igualmente lonxanos. Mail'o paralelo pódese establecer salvando a proporzón do esceareo en que cada figura se desenrolou. Coma Chateaubriand Pastor Díaz foi un moderado e un lexitimista na política, un agudo entendedor da realidade europea, un poeta home d'estado e diplomático, un namorado da Italia sin perder a saudade do norte. Coma Chateaubriand daba un mentís á vella preocupazón de qu'os poetas non sirven pra guiar un ministerio ou unha embaixada. Demasiado sinceiro non chegou Pastor Díaz a facer do seu vivir unha obra apaixonada d'arte e d'imaxinación. Coma Chateaubriand xa vello visitou as torres de Combourg refrexándose nos mornos estanques, Pastor Díaz pouco dinantes de morrer voltou a Sant-Iago. Dí Murguía: «sentose en las piedras que escombran la mísera plazuela, vió las ventanas de su cuarto de colegial, volvió a errar

bajo todas las umbrías». Soilo os poetas romántecos podían enfrentarse c'a sua primeira mocedá porque todol-os romántecos creeron pol-o menos na inmortalidade.

Pastor Díaz estudante nas vellas Universidás—Sant-Iago, Alcalá—alcanzou unha cultura semellante á de Chateaubriand nos colexios dos xesuitas. En conxunto os romántecos sabían moi ben o latín e os ingleses todos cursaron moi ben seu grego. Asegún o prologuista das obras compertas nos seus estudos «está el germen del carácter severo y escogido de sus estudios y aficiones literarias, clásicos, por decirlo así enmedio del romanticismo» Os homes d'hoxe non podemos figurarnos doadamente o valor antergo dos estudos de grego e latín e a impreseón que facían na mocidade. Pol-o pronto estabrecían unha dinidade social cuase da mesma importancia qu'a teoloxía. Prestaban unha realeza espirtoal. Eran precisas pra todo como hoxe defenden na Francia os partidareos do Bachillerato clásico. Unha das maores acusacións que se lle facían a D. Manuel Godoy era a sua falla d'estudios de Humanidás. A disciplina do estudo pode figurar noventa ás xentes superficies que soilo estiman unha eficiencia directa na prepara-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

zón da mocidade. Mais debaixo da fermosa corteza estaba a pulpa do froito do vivir e d'unha esprenxia sempre nova. Total'os rapaces ardentes sentiron a morbidez da paixón en Ovidio, en Virxilio e a valentía da razón ceibe no poema de Lucrecio. Como está por riba do tempo e do espazo moderno o latín e o grego non tiranizan sinon os espritos volgares. D'iste xeito Pastor Díaz sentía a beleza do Landrove e non s'adevirte na sua obra ningunha pauta preceptiva que amingoe o ceibe decorrer da ispirazón galega e románteca. En Madrí foron seus primeiros patronos dous homes do século XVIII: o comisario de Cruzada Fernández Varela, ben coñecido na hestorea galega, so'ene crego do despotismo ilustrado, filántropo i-epicúreo, grande amigo das artes coma un pequeno cardeal—ainda había moito barroquismo pol-o mundo—e o olimpeco D. Manuel Josef Quintana. O galeguiño miúdo, ardente e malencóneco, foi empregado por outro humanista D. Javier de Burgos. Escribía nos xornaes «El Siglo» «La Abeja» «El Artísta» e no 1837 era xefe políteco de Segovia; entón demostrou unha serenidade extraordinaria. Chegou a eispedición de Zariátegui. Os calristas xa s'afixeron a chamar ás portas de Madrí, o xefe políteco

gardou os fondos do Estado no Alcázar e seguiu misturado c'a xente pol'os pobos da provincia dando valor e exemplo. Logo en Cáceres foi un grande adeministrador. Iste era na vida o poeta mais fondamente pesimista do século dazanove na España. Non era finxido, coma outros, seguindo a moda do día. Garantizan a súa sinceiridade a honradeza do seu carauter e a paixón da palabra. Conta Valera como cando Nicomedes Pastor Díaz rubia á tribuna aquila figura mácia sofria unha trasformazón; por algún tempo cobría a frente co brazo como se cobre unha ave c'as aas; unha impreseón corría pol-o auditoreo; falaba, i-as suas verbas tiñan suxestión poderosa. Por algo foi un xefe da xuventude apesare de non pubricar manifestos. Sentíase n'il un símbolo do tempo, un símbolo atromentado, sofrente. N'hai pesimismo mais radical qu'o séu. Mais en troques de estralar en *humour* byroniano ou en gargallada mefistoféleca; estilaba bondade e ben considerado unha cras de fé. Mais que pesimismo era saudade. Valera que ll'adicou páxinas moi certeiras era un home realista, confiado no mundo das aparencias, dos que se decatan ben onde rematan a sombra e a lús. Non podía sentir ben a maneira de Pastor

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

Díaz. Era iste un celta, un home da raza longamente esprimentada pol-a desgraza, condenada pol-o mundo, mais dona d'unha interpretazón do mundo que non alcanzan os homes das culturas satisfeitas. Levaba o infindo capital d'ensonos dos criados nas beiras do mar, dos botados ás marxes da hestorea. Il mesmo, quizais—era ben cedo entón!—se non decatava do valor do seu patrimonio espiritoal. E o choque c'a realidade éralle dobremente dooroso. Seus versos son froito naturalmente malencóneco, da mocidade. Concedéu moito á retóreca domiñante mais a súa tristeza é tan grande e fonda que figura representare no mundo unha coarta dimensión. No prologo ás Poesías publicados no 40 dí: «mis versos son hijos de ésta triste edad y de ésta literatura más triste aún... son, aislados, plegarias y suspiros, desahogos, gemidos solitarios de un corazón que como casi todos gime y llora solamente por haber nacido» Era amigo de Figaro; o mundo pra il un cemiterio como aquil que pintou Figaro no seu derradeiro artigo. Mais Pastor Díaz tiña fé relixiosa e, aínda que non confesada, tiña tamén unha outra fé que non lle falta a todo bon galego. A ispirazón sorprende ô poeta na orela do mar; é unha musa

triste e enloitada; non ven a consoar, nin a eisaltar: «De ébano y concha éste laúd te entrego—que en las playas de Albión hallé caído» dícelle indicando as fontes do Romantismo e sinala o camiño do poeta: «Cantarás solo inútiles ternuras—la soledad, la noche y las dulzuras—de apetecida muerte». Cumpriuse a profecía pois o poeta sinte que son «lánguidas agonías mis caricias—y una tumba mi lecho». Procurando o laúd de Tíbul'o (en Pastor Díaz está millor a iarpa) invoca a Morte: «Llévame de mi Landro a los vergeles—y allí, Muerte piadosa—bajo los mismos sauces y laureles—do mi cuna rodó, mi tumba posa» Pastor Díaz non agarda nada da vida, nin da razón. Os vint'anos sinte unha man fría no leito; exprimenta un medo; non era o tempo nin a morte pois ísta como noiva arelada pol-o poeta tén a man doce, soave, a man liberadora. Pol-a mañán o curazón estaba triste, o mundo figuraba morto. Era a man fría, a razón. Eiquí xustificase unha pequena divagazón ¿porque os poetas romántecos españoles tiveron á Razón un horror igoal ô que os antigos pensaron da natureza con relazón ô valeiro? Pra nós o feito soilo tén unha espricazón: a filosofía non aniñaba na cultura d'entón. Siñificaba a noxenta esprenza

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

friamente vencedora da inocenza e da confianza da mocidade. Faltou o novo romantismo un eixe de pensamento. A filosofía que se debullaba nas cátedras, na probe Universidade d'entón, estudábase con ollos postos saudosamente n'outros horizontes. Figuraba nemiga do vivir, do ensoño, e d'a espranza coma si representara a rexión mais baixa da ialma, a que toca directamente sobre a realidade. Eran os farrapos remendallados, sudados e vellos d'un morto escolasticismo distanciado do grande tempo en que vestiu de ialma a realidade. Era o tristeiro truco da escola, o rompecabezas da lóxica soilo boa pra locir unha infecunda pillería. Ou era un sensualismo baixo, mal traducido, pedante e insuficiente pra todo espírito arelante. Cencia de vellos dómines enxoitos, disputadores como os galos no curro. Soilo gozaba ferindo impiedosa a ensonazón dos mozos. Pol-as fiestras da aula ou do gabinete d'estudo entraba o pulo sempre renovado das primaveiras, dentro de si a conciencia descubría a cada momento novas paisaxes do espírito. Pois a ledicia creadora de sentir o mundo e o espírito estaba condenado en nome d'unha Razón orgullosa. Filosofía de frades escaustrados ou filosofía de tendeiros. Na sua apri-

cazón â vida aquila Razón xustificaba todo o noxo da Realidade. Todo o Romantismo meridional, has tra o francés, padeceu da inferioridade do pensamento filosófico. Faltoulle unha viseón nova do Universo. Na Xermania o Romantismo fixo filosofía e a filosofía Romantismo. Despois do derradeiro pensador do século XVIII, Kant, veñen unha tral'outra ledas, collidas da man, apaixonadas, as rondas das filosofías idealistas. Elas xustificaron o *élan* do Ege, abrangueron a hestórea como un desenrolo de símbolos, costruiron mundos levados pol-a mán da intuición. Pastor Diaz e con il todo!-os sensitivos faltos da alegría creadora do pensamento, afundironse, confiadamente n'un radical desespero. A lúa era un frío penedo xirando traxicamente no oco dos ceos valeirado pol-a cencia. O primeiro embate do pensamento centífico no mundo maxinativo levóu ôs espritos o sentimento de que algo morría fadalmente. Apenas disfrutou o poeta da mocidade: estaba ledo, mais chegou a mariposa negra: «A veces creo que un sepulcro amado—lanzó bajo esta larva aterradora—el espíritu errante que aún adora—mi yerto corazón» Pastor andaba sin vontade levado por seu sino n'unha paisaxe de tumbas: sopra o nordeste sin a ironía

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

aceda de Byron; era a primeira paixón morta d'un adolescente todo sinxeleza. Por iste carauter seu, de primeiro noivo da poesía, foi sin dúbida Pastor Díaz un xefe dos romántecos. Admiraban n'il unha sinxeleza e unha verdade que impuñan baixo a forma, ás veces pouco artistica, do verso. Mais tampouco olla â morte com'unha redenzón: quer vivir c'o seu door que figura o eixe da sua ialma, coma se lee n'unha das poesías mais fermosas «La Inmortalidad» escrita no 1829 en verso libre d'outo tono.—«Solo la obscura soledad me agrada,—Claustros y torres, bosques y ruinas» Guiado por Platón pensa na metempsicosis, arela ouvir dos beizos de Pitágoras «la voz que un tiempo—los doctores del Indo le enseñaron». Non quer nin Olimpo nin belides campos Eliseos; busca o retorno; il renascerá: «Aun otra vez en mi laúd doliente—la Muerte cantaré—veré de nuevo—las riberas amenas del Landrove» Virá Ossián a considerar o seu sepulcro. ¿Nista arela de inmortalidade, abrazado a door non latexa a razón de vivir do Romantismo, e tamén o sentido oucidental, atránteo, da vida? Pastor Díaz somentes atopa acougo na beiramar patrea. Foi un poeta da mar. Sentía n'ela unha sinxeleza d'orixes xeolóxicos, a

infindade d'un elemento sempre cambiante, a novidade dos seus xogos, a ceibe indefrenza purificadora. Pol-os ronseles da mar chegoulle a nova lira: ben sinalóu seu orixen: il víu â Sirena do Norte: «Yo la vi un tiempo en mi natal ribera—De la noche a deshora—Tender fulgente en la estrellada esfera—ráfaga hermosa de boreal auro-ra». Un poeta da Galiza acariñada pol-a mar, mollada pol-as orballeiras. Non ouve a chamada da España mudéxar que foi pr'os romántecos a primeira viseón do Oriente, sinon a da mar por onde chegaron ô seu recuncho as barcas normandas e debería chegar a palpitazón da nova Europa. Xa a sirena non foi a branca figura fuxitiva esculturada na graciosa escuma do Mediterráneo. Tiña os ollos verdecentes de profundidás abyssales com'as que pintóu Dante Grabiél Rossetti e seus cabelos non se peiteaban nos fios do sol de Delos sinón que confundidos e desfiados no lombo das olas refrexaban un ceo bretemoso. Fuxía a Sirena: «No más oí de la gentil Sirena—El cántico divino—Sinó el tumba del mar sobre la arena—Y el ronco son del caracol marino» Estes versos son pra nós os mais fondos e fermosos do Romantísmo en castelán. Conteñen a lonxanía e o mistereo da noite da

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

beiramar, están carregados non xa d'un desespero individual sinón millor d'un tráxico sentimento cósmeco, do home diante o Infinito. Pastor Díaz botóu sua xuventude feita mollo de versos, como unha Ofelia, na corrente do Landrove xa salgado pol-a mar. Un dos romances ispirados por Lina ofrece unha relación con Bécquer e c'a gabada tradución de García Ferreiro: «Porque son, nena, os teus ollos—verdes como a mar tés pena» Pastor Díaz pensa en xustificar ús ollos negros. Sónno os de Lina pois «Negro es el Sar medroso—y negras sus orillas». E non deixa de ser estrano a maneira do poema galego: A Alborada, publicada no *Museo* no 1828. Pra nós dita poesía é unha das poucas galegas de corte cráseco. Sería intresante un estudo do curto crasicismo galego. Toda lingua pra comenazar seu cultivo literario arela unha crase de dinidade procurando o gusto cráseco:—«Ai! que o Landro brillante—Non é o dourado Tajo nin o Tormes—Alinda o meu retiro—Durme, sí durme, mentras eu suspiro» O antigo prestixio mitolóxico dos ríos figura continuarse na poesía aínda fora dos marcos crásecos, e tamén, quizais, gardase n'ela un pouco do encanto bíblico dos Psalmos «Super Flumina Babiloniis». Os principio artís-

tescos de Pastor Díaz están contidos no admirabile prólogo que puxo á primeira edizon dos Poemas de Zorrilla (1840) e dinantes no ensayo sobre «Movimiento literario en España en el año 1887» pubricado no «Museo artístico y literario». Son liñas espranzadas ben difrentes do pesimismo da introduzón ôs propios poemas: Apesares do loito e do sangue hai unha renovazón de escritos e outra de politecos. Os poetas teñen mais púbrico. A España nos dous séculos derradeiros non tivo filosofía e aparece lonxe do movemento creador. Rematada a guerra chegará un tempo novo. Hai poucas páxinas no século XIX español que garden unha emozón e un acerto tan suxestivo coma as do prólogo de Pastor Díaz ás poesías de Zorrilla. Unha serán foi Azorín c'un grupo de amigos todos enchisteirados, con ramos de violetas nas máns ô pequeno cemiterio, xa crausurado de alci prestes e mármore, abouxado pol-os três da estazón de mediodía de Madrí. Leendo en «Voluntad» o discurso de Azorín—«Sincero, impetuoso, apasionado, Larra trae antes que nadie al arte la impresión íntima de la vida y con Larra, antes que con nadie llega a la literatura el personalismo conmovedor y artístico»—no cemiterio de San Nicolás, lembra-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

se a fermosa evocazón que fai Pastor Díaz do enterro de Figaro. N'il xurdiu Zorrilla como un bar-do porque falou por todos sin que ninguén pensara si era cousa crásca ou románteca, Oriental ou filosófica; era o século de Chateaubriand, Byron e Hugo falando con espírito español. «Lo que afectan llamar romanticismo es la poesía, la naturaleza, de verdad» Zorrilla representa a nova poesía «elegiaca, de vértigo, de vacilación y de duda; de delirio o de duelo; sin unidad ni sistema, fin moral ni objeto humanitario, poesía que sin embargo encuentra un eco... va a herir profunda y dolorosamente a las almas» Pastor Díaz falando do tempo atopa frases dinas d'un Lanmenais. Zorrilla pra ollar diante fortalécese no pasado e descobre á Toledo e os mouros. Eiqui fai Pastor Díaz un eloxio da catedral de Toledo que debera figurar nas antoloxías d'aquela cibdade. Presenta a Zorrilla como porta-lira dos tempos novos; il tivo a mesma idea. Agora, con gusto e admiración cede o posto ó novo poeta. A paisaxe de Viveiro está lembrada, con grande acerto, ás veces, nas páxinas de «Una cita: «brillaban los charcos en las praderas y las cortezas pálidas de algunos abedules» O cabaleiro da leenda vai en procura da rapaza labre-

ga que ten corpo lanzal de piñeiro e unha vos de manantial entre rocas musgosas. A rapaza está morta e na cabeceira da cama branquexa a cruz de prata da eirexa; isa cruz persegue sempre o cabaleiro cando anda errante, na noite, pol-as praias e arredor da Pena da Cruz.

Pastor seguía a súa carreira de politéco e periodista. Escribía no «Correo Nacional» no «Heraldo» e con Ríos Rosas e Tassara no «Sol». Tiña unha devozón románteca pol-a Raiña —cando xurrou a constitución do 1837 díxolle n'un poema: «En el cerco de nubes que ennegrece—el horizonte de la patria obscuro—Solo eres tu la luz que resplandece»—e cantou a morte de D. Diego León conde de Belascoain, xuzgado no Colexio Imperial e afusilado no outono do 1841, adicandolle o canto funeral, vibrante e apaixonado, 15 de *Octubre*: «Sagrado pabellon al aire sea—su noble lanza rota». Pastor Díaz sentía a forza dos grandes caracteres e dos destinos tráxicos. Escribiu as biografías de León, do duque de Rivas e de Cabrera. Tres fortes individuoalidás. Cada unha ô seu xeito, pechada no desenrolo d'un sino. Tamén os outros eran romántecos, non o duque, somentes. Pastor Díaz loce, coma biógrafo, unha técneca moderna;

podería figurar no equipo—con Maurois con Bellesort—que en Francia fuxe do lenzo hestórico e do método positivo de Taine pra coller o tema vital, a fisiognomía, do persoaaxe. A retirada de Ocaña, o desterro, o medeo en que foi escrito «El Faro de Malta» trazan a reauzón d'un outo esprito, románteco e arelante, diant'a guerra, diant'as potenzas antergas aínda fortes e temidas no mundo. León un Bayardo—levaba lanza e loitaba pol-a doce rainha—«miraba a la tierra como héroe y al cielo como cristiano» dí Pastor Díaz: «sobre su corazón se encontró una reliquia que le había acompañado en todos los peligros; y el sacerdote que le acompañó hasta la muerte, no puede recordar sin enternecimiento aquellos instantes en que tuvo arrodillado a sus plantas al mejor caballero de España» Pastor Díaz escribía artigos c'un brío e unha vida de estilo e de pensamento non usados na retórica dos partidos. Seu ideal políteco podería tidoarse: liberdade dentro da Relixión. Confiaba no reinado de Isabel, n'aquil «trono que asoma en un horizonte cercano como una cúpula esplendorosa» En Cabrera apreciaba Pastor Díaz a forte individualidade do tipo: «Cabrera es un caudillo algo a la oriental: tiene rasgos de analogía con

Abd-el-Kader, puntos de contacto con Mehemet Ali... Si hubiera vivido en tiempo de los romanos él hubiera sido Viriato» Sentía o peso d'un grande e tráxico sino.

Pastor Díaz n'os outos postos que foi ocupando (Diputado-Secretario del Banco de Isabel II. Ministro de Comercio, Instrución e Obras Públicas, Rector da Universidade.) sempre protexía â intelixenza: il nomeóu a Bretón de los Herreros o comediógrafo da castiza alegría española, Xefe da Biblioteca Nacional e dispuxo trasladar a Sevilla, os restos de D. Felix José Reynoso. Xa estaba pra il esquencido (non pra outros) o escándalo producido pol-o famoso libro «Examen de los delitos de infidelidad a la Patria». Sin dúbida Pastor Díaz pensóu entón na escola poeteca sevillana, no esprender devoto e meridional d'aquiles escritores —Reynoso, Arjona—que coidando franquear novas canles â imperial ispirazón de Herrera deixabanse levar pol-a malenconía de Milton e soñaban c'as liberdades da vella Inglaterra coma o pálelo e ardente Blanco-White nas douradas liturxias da grande catedral hispalense. Moita parte do influxo inglés-románteco na España entrou pol-o Guadalquivir. Byron puxo na engolada e devota sociedade

de Sevilla e primeiro canto do Don Juan e sempre o viño de Jerez foi simbolo d'unha relazón con Inglaterra, paralela aínda que de menor profundidade á representada polo viño do Porto.

No curso do 1848 ó 49 eispricou Pastor Díaz no Ateneo as fermosas leucióis sobre «Problemas del Socialismo» Foi un dos anos crítecicos na hestórea de Europa. O vello Ateneo da rúa da Montera (a rúa dos elegantes e das fondas satirizadas por Figaro; rúa de pobo pequeno; Madrí non empezou a ser grande cibdade hastra que a rúa d'Alcala non chegou ó arco de Carlos III) xa se podía chamar a «Holanda española». As leuzóns tiveron un eisito resoante. Pastor Díaz desenvolve un método hestóreco de grandes voos; dentro do tón sinteteco e decramador da época, surprende a novidade dos xuízos. O valeiro moral, obra da filosofía atea pódese simbolizar, asegún o orador na balada de J. P. Richter «O Ensoño dos mortos; mais Bruno Bauer e Ruge eran pouca cousa diante a disoluzón anarquista do libro de Max Stirner «O úneco e sua propiedade (1845)». Os crítecicos modernos estabrecen craramente a xenealoxía d'iste libro; ven de Fichte mais que de Hegel, mais pondo o Ego individual en lugar do Ego absoluto o mundo somen-

tes pode servir como propiedade e pracer do ego. Pastor Díaz dá unha soluzón relixiosa; Socialismo baixo o evanxelio. Hai n'istas leuzóns unha notabre profecía; os rusos virán a Europa pra estra-becer o imperio da democracia ou o do comunismo. Cánovas púxolle un prólogo en 1867; asegun o xefe conservador o socialismo era un perigro xa pasado.

Ditosa temporada debéu ser a de Pastor Díaz representante de España na Corte de Turín. Na severa cibdade dos Alpes, toda asoportalada, chea d'un puritanismo patriótico, Pastor Díaz estivo moi enfermo: foi consoado por un xesuita non vulgar, un irmán de Silvio Pellico outro liberal-relixioso. As ideas de Pastor Díaz sobr'a apaixoante custeón de Italia están espostas nos escritos: «Italia y Roma» e «Roma sin el Papa» Son grandes frescos de pintor de historia. Italia garda o poder de conferir imperios e non pudo ser independente porque sempre foi centro. A unidade de Europa depende de Italia; isto non'o podía comprender Voltaire que soilo sabía d'un equilibrio estilo Lois XIV. Preconiza o Pontificado ceibe na Italia ceibe. Algunhas páxinas sobre Roma dinas de Chateaubriand: endexamaís Italia será unida. Ro-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

ma pesa demasiado. Podería ser o centro d'unha federazón celto-latino-católica pra volver á unidade europea que remata en Carlos V. O *Te Deum* de Lepanto foi o derradeiro que un Papa cantou por tod'a Cristiandade. Levar o Papado a Xerusalén sería teimar que a vida s'enxendrase nos brazos da morte. Pastor Díaz disfrutou da amizade portuguesa sendo plenipotenciareo en Lisboa. Era amigo da politeca inglesa, nova Cartago e gardaba unha impresión dorosa do enorme Londres neboento e indefrente. Pastor Díaz levou unha vida sinxela de solteirón idealista, amante da nai e das irmás. Foi seu médico o Dr. Benavente o que ten no Retiro un busto sinxelo entre graves alcaprestes animados pol-as rondas inmoredoiras dos nenos. Acompañado nos derradeiros instantes pol-o crego ateneista de franco e xeneroso esprito D. Miguel Sánchez morréu no Marzal do 63. O conxunto detremiñante do seu carauter figurásenos ben descrito n'us versos en contestazón a outros de Zorrilla:—No iay de mí! ruiseñor en los rosales—ni entre los mirtos amoroso anido.—Hijo del mar, sus rocas y arenales—Me dieron su tristeza y su gemido.—El cierzo y los contrarios vendabales—Fué el céfiro en mi citara mecido;—

RAMÓN OTERO PEDRAYO

Mi cesped branco y mi musgoso lecho—Verdosas algas y marino helecho». Xa é tempo de tratar o tema central d'ista disertazón. As páxinas escritas somentes se propoñen sitoarnos, pol-o menos n'algunhas das correntes de espírito que dispuxeran o nacemento da Poesía en lingoa galega no século dazanove. Quen chega a un hourizonte familiar lembra as paisaxes semellantes cinguidos c'aquil por fondas simpatias. Ven a Poesía galega do oitocentos baixo o sino salvador do Romantismo; mais non teimamos estudala enteiramente. Soilo o pesimismo e o sentimento da raza e da paixase persoalizados en Rosalía i-en Pondal. E sin pretender apurar total-as suxerenzas que os dous nomes, amados e venerabres, espertan en calquer espírito galego.

I I I

Entrar na obra de Rosalía é como entrar ô empardecer no xardin deixado d'un pazo. Os donos fai tempo que fuxiron car'outro vivir mais mundano e brillante. Están pechadal-as fiestras indelentes ô puro frolescer dos xasmineiros. Os granitos barrocos da soláina recibiron longamente a caricea do sol da serán e cobertas de orcelos soñan, quizáis, na sua nudeza, c'o tempo xeolóxico en qu'eran pensatibres i-ergueitos penedos na liberdade do coto. No xardín, unha mán branca e sensitiva, mán de dona galega, ordeóu com'un tema musical, o armoñoso decorrer dos sendeiros. Mais fai tempo que soilo pisan por eles os pés leviáns das fadas da noite. Na luzada do día, cando pol-os ceos se desfolla a branca frol da ialba maravillosa com'a frol das fontes no abrente do San Xohan, o reiseñol e o merlo scherzan na frouma do xardín; o reiseñol quixo c'o seu canto prender ás estrelas

e embarcarse na barca da lúa. Mail-as estrelas todas morreron envenenadas na copa cruel do día e o mingoante naufragóu nas serras bretemosas do Oeste. O merlo mais confiado e humorista, apesares do seu fatelo de monxe rebuldeiro, scherzando sonatas a un tempo bulreiras e confiadas, quixo ser tod'o día dono do xardín. Mais aixiña calóu cando medraba a sombra do alcipreste, e un infindo silencio feito de lembranzas certas e de tristeiras espranzas cobríu as vellas roseiras, os magnolios petulantes, a esdeñosa fidalguía dos buxos. Pra sentir a fondura do silencio é precisa unha vos. E iste xardín, millor que na lanzal ensoñazón dos alciprestes, millor que no verdecer confiado dos laranxeiros fala c'a vos da auga eterna e sempre nová pois a cada istante xurde da entranha da terra. Xurde e chora. Non téñ consolo nin pol-o día nin pol-a noite: baixo o sol a probiña que ô fin e labrega sinte timeza da luz e da fidalguía do xardín e fala tan baixiño qu'apenas se escoita. En troques envolta nos liños do luar ou no infindo mistereo, da noite e da chuva, a iauga espalla seus desconsoles. Figura non ter bágoas d'abondo pra chorar a sua door. As veces hastra parés que decorre confiada; soilo un instantiño; de seguida un

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

afogado salouco racha a hora do sôl-por e entebre-
ce tod'o xardín. Camiñamos por il cobertos c'o
loito das novas doores acrecidas pol-o salaia da
iauga.

Mais enganaríase quen pensara qu'iste xar-
dín pecha, c'a sua artisteca tristeza e c'a sua auga
saloucante o paraíso garimoso pr'os poetas deca-
dentes. Non'o creóu o narcisismo da malenconía.
Non representa o xogo funeral d'unha ialma que
se goza na propia morte. Pol-o contrario represen-
ta a maor realizazón d'un poderoso i-enerxico es-
prito que pol-a door trunfa da Morte. Pasarán as
rondas de soles e luas, d'estrelas e de ventos de
todol-os anos do vivir, e as roseiras seguirán des-
follándose, o alcipreste soñando e a iauga agur-
gullando verbas novas. A door pode ser un eixe de
vivir espirtoal e pol-a door franqueanse as mais
outas realizazós areladas. Considerade un istanti-
ño a terra da que zuga sua elexia iste xardín e os
hourizontes que o encoadran, rexamente, no cerne
da Galiza. Onde rematan as orlas de violetas dá
principio o pomar. A iauga fuxida do xardín de-
corre xa calada pol-o verdecente seo dos lameiros
e vai a levar un consolo de frescore ôs valentes
milleirales alapeados pol-os soles do mês de Sant-

Iago. As raíces do xardín afondan con lediza no chan mesmo e n'il mistúranse c'as raíces da carballeira e do souto. As ilusiós baixo o penitente alcipreste tomou terra no mesmo leito no que dormen os petrucios e os nenos da aldea. Un mesmo ceo orballa longamente sobr'os buxos do xardín e sobr'os cctes do monte. O xardín vive e sofre na campía. Arrincado d'ela e volto parque de cibdade ou claustro pechado entr'arquiteituras, deixaria de sufrir, morrendo. O que dixemos ô principiar iste traballo sobre da ineficacia da criteca teríamolo que repetir agora con chea xustificazón. Rosalía desarma o analise. Fracasan diant'ela os metodos, as esprenCIAS, as comparazóns. Unha ialma sinxela e forte vai núa pol-os camiños do mundo somentes vestida c'a sua propia esenza e o mundo todo adquire a forma que lle presta ista esenza do poeta. O menos literáreo, o menos pensabre que se podia maxinar. Mais pol-o mesmo fortalecese a tentazón; non se pode vencer ist'arela de meditar sobre a lediza das *Follas novas*, dos *Cantares*, das *Orillas del Sar*. Pois asegún escribe Paul Valéry:—«A Estética é unha grande e hastra unha invencible tentazón—¿Como sufrir sentirse conqueridos por certos aspectos da natureza e das

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

obras dos homes, sin espicarmos ista lediza casoal ou elaborada que figura independente a un tempo da intelixenza e das novas afeizóns ordinarias?» Contase que o Beato Anxéleco pintaba axoenllado os cadros mistecos. D'iste xeito imonos chegar â obra de Rosalía, non pra trazar unha estéteca, nin un capideo d'hestorea literarea, non enchendo a sistemáteca d'un programa ou teimando establecer unha opinión. Somentes—¿non abonda o atrevemento?—pra alentar algús istantes no aire qu'ela respiraba, pra seguir no decorrer dos versos a fonte e a fuga d'algun dos seus sentimentos, pra espirnos de toda realidade banal na lus estelar da sua door. A maor dimensión lirica na arte alcanzase en Rosalía: n'hai ego que subxetivize o mundo en tanto grado como aquil ego saudoso. Por a suprema dinidade do tema entramos n'il sinxelamente esquecendo toda a literatura que se ten feito arredor de Rosalía, pois na soedade do pazo aldeán soilo viven os versos e nós diant'eles, sobrecollidos coma didiante da ialma inmorredoira da Galiza. Asoballa a forza do xenio poético de Rosalía. Seu eixe de diamante será door, pesimismo, malenconía, saudade... Mais ista presente consecuenza do sentimento viste ô mun-

do, e a ialma, o pasado e o pôrvir. Un sentimento acariñado con mimo, sentido con desespero, às veces inocentemente bulrado, endexamáis ausente ¿Quén dixo nebulosidade, indeciseón, meias tintas... e tantas cousas mais? —«Triste é o cantar que cantamos!—¿Mais qué facer s'outró millor non hai?» Afirmazón crara e compreta, poderoso convencemento adequirido pol-a sensibilidade, concenza viva do ser da poesía. Pouco importa que o verso veña engarzado n'outras ideas sobre a nova paixón dos mozos. Rosalía fixo da door a dimenseón, a forma e a figura do seu esprito. As «Follas novas» nascen no ermo:—«Ramallo—de toxos e silvas sós—hirtas com'as miñas penas,—feras com'a miña door» A paisaxe coma da ialma privada do consolo da felicidade procura sua eispreseón na gándara; non gándara pondaliana latexante da infinda espranza dos pobos, pois Rosalía proieutandose no mundo chega ô cume do lirísmo—dicir lirísmo é repetir romantismo—e tén plena fé no tidoo, «Follas novas» no senso certo de qu'e a descubría un universo novo que hastra ela non tivera na arte compreta realizazón. Sentía a primaveira sua, tráxica, orballada de bágoas, mais tamén amada porque sufrindo vívese. E xa ve-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

remos cal foi pra Rosalía o soilo senso da vida. Di como sinte o medo da desgraza («Que vive—e que se non vé.—Que vén, e que nunca se sabe onde vén»): hai n'iste medo tamén un carís de amor poíl-o fin a desgraza vai con ela, é seu vivir diareo pois: «...meu corpo de terra—I-o meu cansado espírito,—adondequer qu'eu vaia—van conmigo» Mais n'hai orgulo n'ista concenza. Outros sospiran por algún *bén perdido*; sospirar por algo perdido ven a ser unha espranza poíl-o hoxe e o mañán decorren con outros ritmos no tempo interior. Rosalía non sospira nin arela; hastra sabe que seu door vivirá con ela despoixa da morte. Non arela outra cousa porque unha ves fixo unha espreza na que podería atoparse o cerne do carauter de Rosalía. Tiña un cravo cravado no corazón. Non se paróu a estudalo. O análise interior non entraba no seu mundo sinxelo e dinámeco. Nada menos inteleitual: outros grandes líricos isolan, ouxetivizan na concenza as presenzas psicolóxicas; chegan a ollálas fronte a fronte, pol-o menos un instantiño, ou privanse d'elas encarnándoas n'unha criatura de arte que vive fora do autor. Rosalía é todo ela; sua forte intelixenza non se separóu nunca da sensibilidade que corría en pulos renova-

dos de fondo abisal do ser. Goethe ceibóu seu Werther pol-o mundo: un fillo que se olla algunhas veces con malenconia que non tinxo a nova obra. Os mistecos e os ascetas tallaron a carne do espírito e botaron sobr'a mesa da concencia hosos e nervios, sangue e músculos; ali quedaba o corazón sanguento estudado e como estudado, suprimido. Rosalía fixo a proba; se non fióu das propias forzas: chamóu a Deus. E o cravo foi arrincado:—«E séica,—séica tiven soidades—d'aquela pena—¡Bon Dios!» E Rosalía seguíou abrazada â door coma San Francisco â cruz: era a vida da sua ialma, o sentimento de que aínda vivíu—Quixera ter unha alma mais grande; a felicidade non éche, en troques quén sofre:—«Oco n'atopa no ferido peito—Porqu'a door, iénche tanto».

Non pudo sufrir o balbordo do mundo, nin a propia vitalidade inquieta íxa sabía que estaba chamada a ser trono da door sin consolo! Quedóu soia, consigo mesmo, apenas un pouquiño de mundo pra que o espírito soupera que aínda habitaba na carne mortal: un mundo do que somentes s'ouvía o roer d'un rato e o estralar da ponla no lar, compañeiro das ardentes maxinaciós dos solitares. Acarón dise lume responde a todo intento

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

de consolo:—«Mais vé qu'o meu corazón,—é unha rosa de cen follas» Pouco importa arrincar algunha, están apegadiñas, son infindas «O corazón m'arrincaras—desqu'as arrincaras todas» Isas follas da rosa miragreira da ialma fôinas arrincando ela mesma, unha a unha, e salferíndoas nos seus versos. N'eles están sangrando e chamando unhas pol-as outras—c'a saudade das que ficaron na entrana do corazón de Rosalía! Ten ela diante si a desgraza súa ouxetivada: xa non é door nin sauade, xa non é o mal abstracto, sinón a desgraza sua, que por un esforzo do lirismo—un pulo requintado de sofrente vivir da ialma soilo posibre n'un grande poeta—hastra chega a ollála fora de sí, persoalizada na negra sombra ou na pantasma disforme maor que o ceo e a mar—as duas representacións da infinitude—e ten un pé nos astros e outro na coba. Istan criaturas asómbbranlle o mundo: saen d'ela un istante sin deixala tranquía. N'istes momentos de lucidez terrible icon que ollos considera Rosalía a sua desgraza corporeizada? Non con frio analyse, nin prestandolle un carauter épico; ela sempre muller identificada c'o sentir sinxelo das almiñas aldeás vé pasála, arredor de sí, con medo, c'un triste consolo, pois sabe

que a desgraza i-ela, Rosalía, son os únecos actores na escéa do mundo e que deseguida volverá a negra sombra e a pantasma disforme a acoubar, enchendo, no seu espírito. N'os poemas que poideramos chamar ouxetivos alcanza Rosalía unha maravillosa técnica na carauterizazón da desgraza; indican, ben lonxe de toda postura literárea, unha ardente meditazón do asunto. «De donde ven? ¿que quer? ¿Porqué a consintes,—potente Dios, qu'os nosos males miras?» Ela endurece o corazón, mata a esperanza, fai o valeiro arredor, produz laicos ou brasfemias, entrubia o sol, empezoña as fontes, enxoita o mar onde quixera afogarse o desgrazado, que hastra se sente abandonada pol-a morte. Pra ela non hai primaveira, nin lus, nin calor, nin siquer unha coba tranquiá, vai de ponla en ponla soia como unha pombiña, o vento do outono arrinca as follas coma as esperanzas e «so o sono da morte—o triste durme en paz» O que tén non é frío, nin doenza é «a ialma enferma, poeta e sensibre—que todo a lastima—que todo lle doi». Pra sandar terianlle que arrincar o corazón. Aquila roxa estrela nâda co ela non'alumeóu, ben poidera apagarse, pois o seu tempo sempre vai caíndo na eternidá contado por un—«Tás - tís! Tás - tís!

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

pol-a péndola na noite silenzosa, com'un corazón cheo de doores, e—us tras d'utros instantes silenciosos—pasando van e silenciosos chegan... sin que o porvir velado ôs mortais ollos—rompan as pesadas brétemas». Ela ben sabe que a door sendo a verdadeira dimensión da sua ialma identíficase c'o tempo.

* * *

Hai en Rosalía un misticismo. Non semellante o da Misteca católeca que eiquí poideramos cifrar por ser muller en Sta. Teresa de Xesús. A grande doctora de Avila da que escribíu Fray Luis de León: «Es maravilla nueva que una flaca muger tan anímosa emprendiese una cosa tan grande y tan sabia y eficaz, que saliese con ella y robase los corazones que trataba para hacerlos de Dios y llevarse las antes en pos de sí a todo lo que aborrece el sentido» foi unha costroitira, chea de agudo senso practeco, fonda e serea coñecedora das ialmas, viva, leda, sempre precisa e forte no éstasis e nas fundazóns. Sua forte individuoalidade alcan-

zou por constante empeño de vontade a se sentire aprixoadá na Humanidade de Xesus. A doutrina teoloxica da Misteca qu'ela adeprende no «Tratado de la Oración» de Fray Francisco de Osuna, non engade rên novo: o que fai é vitalizala, impoñela pol-a enerxía do carauter, a subrime eficacia da lingua e do exemplo. Coma dí súa biógrafa Gabriela Cunninghame Graham «a obra de Teresa non foi resultado de especulazóns car'un ideal abstracto: tivo por fundamento a esperanza, o doo-roso coñecemento das doenzas das ordres monásticas». Intilixenza e vontade póstas ô servizo d'un amor craramente defiñido. A misticidade, si iste térmemo se pode empregar eiquí, de Rosalía é ben difrente, e xa teimarémos indicala. Por baixo da door da súa ialma hai un fondo abismo, qu'ela apenas s'astreve a ollar. E aquíl abismo de Baudelaire no seu célebre soneto:—«Pascal avait son gouffre avec lui se mouvant.—Hélas! tout est abîme—action, désir, rêve,—Parole! et sur mon poil qui tout droit se relève—Mainte fois de la Peur je sens passer le vent.—En haut, en bas, partout, la profondeur, la grève,—Le silence, l'espace affreux et captivant...» non deixa de têr puntos de semellanza c'o fondo sin fondo do pen-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

samento de Rosalía sobr'o cal pasan as ideas com'as nubes pol-o ceo:—« D'estrañas feitura, de coores incertos—Agora asombran—Agora acraran —O fondo sin fondo do meu pensamento» Ela, probe pomba batida pol-os ventos da disgraza, non quer detêrse sobr'as augas fondas e mistereosas: —«Dios puxo un velo enriba—d'os nosos corazóns— Velo qu'oculta abismos— qu'El pode ollar tan só» Trema diant'il c'un medo relixioso (poil-a relixión era o úneco sentimento garimoso qu'a afirmaba ô vivir): «S'iste velo caise—de repente antr'os dous —Tembro... e incrinand'o a fronte—Digo: «Que sabio é Dios». Pra que fôra maor a perfeuzón moral de Rosalía hastra tiña remordementos. Era unha perfeuzón moral que chamaríamos dinámeca, endexamais quieta, cristaiña e rematada, sinon esenzalmente conseguida na loita interior, doorosa. Tiña remordementos, «espantada o abismo vexo» di, e o tema xurde com'unha chama queimadora en moitos versos. Remordementos, de qué? Cicais de non sufrir tanto como debera asegún o seu ideal de vitima propiciatorea das disgrazas da Galiza. Escuros remordementos, cicais, de non alcanzar a ter suxeta aquila negra sombra que a dominaba e que debera, na concenza relixiosa,

fuxir ou quedar escravizada pol-a fé trunfante como os monstros da Groria de Matéu, sosteñen, asoballados, o misteco esprendore das virtús. Remordementos! Son nos poetas romántecos unha forma do vivir do Ego, que n'eles olla figuras anteriores de decorridos estudos da concenza, e a pesares de todo non'os rechazan porque o fin son seus. Dinamismo moral de Rosalía que sin ela percatarse ven a ser o de toda a sensibilidade occidental:—«Nous ne cherchons jamais les choses, mais la recherche des choses» escribía Pascal. Sería de fonda exemplaridade unha xenealoxía espirtoal da moral de Rosalía: n'il xurdiría de fixo a páleda e atromentada maneira de Pascal, pois foran irmans n'un sofrimento. Rosalía poidera dicir como Pascal: o curazón téñ as suas razóns que son descoñecidas pr'a Razón, como il quixo facer sentir ôs mais a presenza d'un abismo interior, qu'ela sin saber filosofía, como todol'os poetas sabía que se non pode medir c'os pensamentos d'iste mundo:— De la vida en el múltiple conjunto de los seres,—no, no busqueis la imagen de la eterna belleza—ni en el contento y hartó seno de los placeres—ni del dolor acerbo en la dura aspereza.—Ya es átomo impalpable o inmensidad que asombra—

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

Aspiración celeste, revelación callada—la comprende el espíritu y el labio no la nombra,—y en sus hondos abismos la mente se anonada».

O sentimento dos admiradores de Rosalía cando souperon a morte d'ela está condensado nas palabras: Descansa al fin, pobre alma atormentada, tu que has sufrido tanto en este mundo! que puxo Murguía no prólogo das «Orillas del Sar» palabras certamente xustas e sobretodo cristianas. Mais non era compretamente o reposo, o descanso o que Rosalía ollaba na Morte. Grande esprito céltigo non separaba con preciseón a Morte da Vida. Eiquí tocamos unha das sotiles figuras do pensamento—do sentimento—oucidental e atránteco. Tod'o vivir dos pobos da nosa estirpe aparece misturado c'a morte; non'a consideran algo estrano, terrible ou garimoso, compretamente desemeillante, sinón como algo mistereoso como o mundo tamén é mistereoso mais por isto mesmo sempre presente. Os mortos seguen vivindo: quentanse no

fogar, poboan a noite, falan c'a xente. Na Bretaña por exemplo nos días de Santos tod'o país figura habitado por pantasma familiares. E d'ista longa e secular convivencia non podía afastarse a autora das Follas Novas, coma poeta alimentada nas fontes étnecas, como veciña das campías galegas e filla do Sant- lago ergueito sobre cobas conselleiras e amigas. Todol-os romántecos creeron cada un ô seu xeito na inmortalidade. O conceuto que d'ela tiña Rosalía non é doado de precisar. As veces chama pol-o sosego da morte, hastra c'un desespero propio do seu forte carauter:—Porque Dios piado-so—porque chaman crime—ir en busca da morte que tarda—cando a un esta vida—lle cansa e lle afrixe?» Lembrade a formosa composizón «As torres do Oeste». Paisaxe silenzoso coma soilo animado pol-as quintas de violín que abren a IX sinfonía beethoveniana; un outono súpeto na campía: «o sol, cal a lúa— en noite de brétema—Brilaba tremando—por antr'as bimbieiras». Com'outra Ofe- lia, ela, ía soila, seguindo o correr das augas mistereosas que morren na eternidade da mar: ía en procura d'algo que se non confesaba, c'as suas penas; cando unha tras outra xurdiron as cruces da orela. Era coma si unha estadea a invitara e

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

chamaban por ela as longas herbas fluviales cabeleiras de mortas ondinas. «A marea viva—petaba n'as Tarres» A tentazón tén prena disculpa, mais ela aconsella «Non vaiades nunca—eu vol'ó aconsello—As torres d'Oeste—c'o corazón negro» D'enton as malencónecas pedras que gardan a lembranza dos días da grandeza galega quedaron mais carregadas de poesía, cinguidas pol-as hedras, sempre verdes da door de Rosalía de Castro. Hai cousas enigmátecas nas «Follas Novas» sobretodo: soilo un bo estudo biográfeco poderá dar c'o tempo a lus precisa. D'iste xeito figurame a poesía:—«E ben! cando comprido—teñas ise ardentísimo deseo—O meu rir sin descanso será estonces—anque un rir triste e negro»; aquiles mortos que s'erguen dicindo:—N'era aquilo o que buscade... mais tampouco era isto!» En Rosalía o mesmo que en Pastor Díaz que debéu escribir o prólogo a un dos seus libros, a morte franquea outra etapa de ánsias e d'arelas; agarrouse a idea d'unha inmortalidade ascendente a través de loitas e de sucesivos estados, posizón central do Romantismo que aínda na morte fuxe da quietude e quer sentir sempre a individuoalidade. Familiarizada c'os mortos eles son os amigos de Rosalía; fala con eles e

suprica as mulleres da aldea que camiñan «leve e paseniño—o cruzal-o pé do cimiterio d'Adina, poill-os mortos «anqu'estén calados—Ben oien o meu penar». Está ben con eles, e sua door un instante séntase gostosamnte soñadora par d'ela, nos cimiterios. Séntase n'eles c'a infinda confianza do pobo:—«Dos vivos amigos sôdes—Mortos qu'ali tés descanso:—e nin os nenos vos temén—s'a ninguén causas espanto». Unha ves quixo cantar o trunfo do amor e berróu:—«Olvidemol-os mortos» «Profanemos dos bosques as umbrías!» A copa báqueca ofrecida no sagrado da terra, mais a sereidade do piñeiral, as sombras do bosque e a outra sombra d'ensoño que lle xurde na ialma, afástana da debilidade. «Socegaivos, ñas sombras airadas—Qu'estóu morta para os vivos». O bosque representaba pra ela tod'a ialma da Galiza, os mortos eran a vos da raza enteira, sufrindo e soñando co iles pudo dícir:—«Sagrado quedáches, bosque—sin mancha tí, meu esprito!» Hai no pobo galego como froito do seu comercio c'a morte unha especie de humorismo que tén suas raíces na Danza Macabra niveladora, que abate as grandezas humáns. En Rosalía aponta algunhas ocasións iste sentimento que non chega endexamais â gargalla-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

da do nordeste en Byron e nos romántecos téttricos, poíl-o vivir confiado de Rosalía non demoraba moito no scherzo de Hoffmann. Sempre sinte a morte d'un xeito individoal, seu. O cemiterio d'Adina é ditoso: os cregos venerabres quentábanse ô solciño; as oliveiras pacifecas como aquiles e com'a herba, asombraban piadosas o montón de terra ond'a algunha probe o amanecer s'enterróu. Mais cand'ela procurando os seus, petando de porta en porta, soil-o atopóu sombras errantes, e o batelar das torres dixolle qu'estaban mortos, entón, a muller Rosalía, racha o sagrado aire da Galiza c'aquil «Adios» que resóa ô largo da nosa Poésía misturado c'o «Adios» pondaliano da Campana d'Anllóns. Homilde, afundida, na infinda beleza da terra, vai recorrendo as veigas do Sar, e pr'a desposarse ca sua beleza quere ser ali enterrada: a sua pena, quizais, sexa a soila mancha do infindo decorrer do tempo; qu'a enterren, sin pedra pra outeñer o supremo esquecemento onde viviron suas doores, mais tamén inocentemente pide que o montón de aréa sexa coberto c'as froles qu'ela amaba.

Hai na vella Cruña un illó de socego, de fondo romantismo, no que fala a cibdade as palabras

mais sentidas da sua ialma inmorrente ô correr dos séculos: o xardín de San Carlos. Vive na lembranza com'un *bouquet* de froles entre a muralla e a mar. Os ventos do largo, baten nas pedras do antigo bastión mais non turban a sereidade dos mármoreos onde durme o heroe. Ise xardín figura poñer un lirismo saudoso na epopeia atránteica. Rosalía no poema adicado á tumba de Moore alcanza unha grandeza egoal pol-o menos ô sonado poema «I sepolcrí» que fixo a fama de Hugo Fóscolo. Os dous pertencen a ise romantismo de formas crásicas ô que foron tan afeizoado-os ingleses respetosos c'a tradizón, pois Fóscolo tivo nos squares ingleses unha paisaxe que o curou da perda da sua «Piazzetta» veneciana e Rosalía, como galega, entra sin traballo no ambiente puro, tranquilo, d'emozón contida, da vella Ingraterra onde naceron as elexías, estilo Gray, nos verdes cemiterios. Lém-brese que Chateaubriand emigrado soñou moitas tardes n'un camposanto onde mais tarde o neno Byron xogaba. No poema de Rosalía o vento ceibe do verso libre deita as cimas dos alciprestes da espranza—«Ouh, brancos cisnes das britanas islas!»—salfire as follas murchas, mais chega todo salgado do grande sopro do Atránteico ronselado

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

dende a ialma da humanidade pol-os barcos que
ian do Fisterre galego ô Land End inglés.. Hai
notas modernasimas coma a lembranza da «branda
alfombra que leal conserva—d'o pé do morto unha
sinal visibre»; o *home* quente e pechado, a malen-
conía das alamedas e das fontes, e aduviñase a
paixón da Lady Stanhope, a Circe do Deserto co-
mo lle chamou, H. Bordeaux. O infindo amor de
Rosalía pol-a morte non somentes pende no dese-
xo de fuxir da disgraza, sinón tamén do amor
apaixoadado â Galiza pois enterrada no seu chán
garimoso e ceibe o esprito na estadea da lembran-
za, figurábaselle, cicais, estar mais preto do cura-
zón da terra-nai.

Sempre na paisaxe interior de Rosalía decorre
o río da door coma na paisaxe amada fuxen as
ondas do Sar. Ela sofriu e soñou acarón das augas.
Sinte a paisaxe galega d'un xeito espirtoal, e ô
mesmo tempo xusto. Non un fondo indefrente so-
br'o cal se dibuxan as curvas atromentadas da vida

Non se pode demarcar onde remata a alma e comenza o mundo. Todo il poboado de presenzas espirituáis xurde ou chea pol-a paixón do poeta, ou absorvida a alma creadora na sua beleza, no seu desespero, na sua maíenconía. Ela espresóu iste modo esencial da Galiza que os estranos e os desleigados esquecen. Somentes consideran un amolecemento da paisaxe pol-o doce releve, a fondura da vexetazón que non deixa apenas amostar o penedo a coor mineral da sua entranha. En realidade un artista que queira obter a simpatía da nova paisaxe ten que vivila dinamecamente é dicir pôrse a tono c'o seu variado simbolismo espirtoal froito da longa cómpenetrazón d'unha raza sensetiva c'o seu ambiente xeográfico e sobretudo pasálo pol-o seu propio ser pra en certa maneira recreálo. Non sendo impermeable nin indefrente a paisaxe galega deixase ordear pol-a individualidás creadoras. O de Rosalía leva todo il a imprompta do seu espírito ou outras veces o poeta escondese no sentir do pobo e xurde a paisaxe que podemos chamar folklórica. Porque dicir natural é pouco menos que non dicir nada. Son as duas especies de paisaxe rosalián: a primeira esmalta de carballeiras outonizas, de agromadas ledas, de nubes griseiras, d'or-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

balleiras musicales, de fume de aldeas e desenrolares de camiños os poemas de «Follas Novas» e de «En las orillas del Sar». A segunda fai o hourizonte familiar onde o pobo canta, incoscente, doores e alegrías.

O caer da tarde Rosalía vaga pol-o pazo. Figura n-unha sepultura. Nas salas, seguramente as lembranzas acuguladas fan mais espeso o espazo recendente ô balor das cousas vellas, condenadas a unha longa morte impracabre. Os pazos nin teñen o consolo de morrer supetamente; vánse pouquiño a pouco esmorenando e sempre deixan no terron labrego a sinal d'a súa arquitectura poderosa. Contrasta a soedade do pazo c'a renascente vitalidade da aldea, o cantar dos grilos cobría o máino esmorecer da serán; erguía a presa súa vos escrava e o lonxe brillaban optimistas lumes fuxitivos. Todo vive espranzado; soilo «o caseron querido» é unha traxica—e por ela mais amada—esceizón á lei da vida. O esquecemento materialízase com'unha nova escuridade da noite.

Un parque de pazo que semella un pouco a aquiles que Heinrich Heine gostaba de pintar tendo conta de que o seu riso non arrincara as fermosas follas decorativas do outono. No de Rosalía

frolece agarimosa a vexetazón do val ullán artisticamente ordeada por un gosto sensoal e barroco: outos negrillos com'os das campías de Dickens, os arbores que primeiro se deixan enfeitizar pol-outono, buxos onde se dibuxan cifras, loureiros labregos, un marmullar de fontes «que parece que se queixan». Un xardín com'o de Brandeso en Valle-Inclán. No meio d'ista «fermosa tristeza» está «negra e fraca» «a nai de total-as meigas». Parece que âs infindas tristezas de Rosalía xuntábase outra: a da Galiza ô ver abandonados os pazos que deberan representar a xuntanza d'o señorío c'a aldeia ond'aquil tén raíces do seu valor.

N'os tercetos de «Tristes recordos» a calidade dos versos iguala a do «Divino sainete». No metro breve e curtado fire crudelmente a enxoiteza do torrón castelán; son definitivas algunhas notas de paisaxe, dinas da ouservazón de Azorín:—«Do largo pinar cansado—a mancha negra sin términos—do pobo e color queimado». Sintese baixo a luminosidade metódica do ceo o desenrolo da planura asucada e a angustea do pinal que cicais remata na cerca branca d'un enxoito muro de cemiterio.

O contrareo de Pondal que ouxetiviza na paisaxe a iaiña da terra, Rosalía abrangue c'a sua

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

door o anaco de mundo que contempra e sempre tén ô mundo unha fiestra aberta: pra procurar un consolo que sabe non poder conquirir. A mañán de Mayo chama a todol-os seres, o mundo parece novo pra todos menos «a triste ialma—que dendes en'é, non sabe—qu'é ter sosego e calma». Chama pol-os meses do inverno cuia tráxica beleza iba tan ben c'a roina das suas espranzas, cando no correr das augas chega o badelar das franciscanas campás d'Herbón. Poucas veces se tén dado na arte unha impresión de paisaxe musical coma cando Rosalía espertase leda por caso estrano; os nenos durmen seu sono inocente; ela vai seguindo as augas da ría, latexa na paisaxe unha ceibe legría: repinican os picos dos canteiros, pasan os carros c'un longo cantar d'eixe, ela segue a corre-doirá da Codesa. Contodo, unha tristeza: algún batelar lonxano fala da morte d'un neno. Na Galiza «hai nas ribeiras verdes» dí Rosalía mil espíritos: leva-la naturalmente com'unha pastoriña ô dolmen, exprimenta o desengano d'unha mordedela de cobra simboleca namentral-unha nube que viña de Compostela asombraba a fermosura do día.

Xurde a cada verso unha paisaxe aduviñada entre bagoas, meiovisto n'unha volta do camiño, un

istante espranzado na raiola d'un sol mozo. Resoa a selva antiga forte e renascente com'a raza: lembremos aquiles «Robles» das «Orillas del Sar» e outros poemas semellantes nos que o verso castelán manexado por dedos de fada corre, rube, soña, estasiase, c'unha esprenza d'esprito a que non estaba acostumado na poesía anterior e que tardou moito en s'impoñer. Os espíritos mais finos de Castela (Azorin, Bonilla San Martín, Díaz Cane-do) souperon estimar a función de Rosalía na poesía castelán, mais ista xusticia aínda non pasou ós autores de manuales e d'antoloxías cando abondaría aquil poema «En los ecos del órgano o en el rumor del viento—en el fulgor del astro o en la gota de lluvia,—te adivinaba en todo y en todo te buscaba—sin encontrarte nunca» pra considerar a Rosalía com'a precursora, c'o seu incoscente faustismo e sua maravillosa concencea do verso, do mais moderno e requintado lirismo.

* * *

Ténse a Rosalía pol'a cantora incomparabre das ribeiras de Padrón. Con xustiza. Mais caida-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

mos que outro escaerio apaixonou mais seu espírito, aquí onde quizais estivera a raíz da súa incurable malanconia: Compostela. Non eran os tempos de «Follas Novas» os milllores pra sentir a exempriedade das pedras de Sant-Iago. Faltaba unha fonda meditación do seu valor; estaba moi fresca a sombra d'un circustanzal pasado nemigo e a hestorea non tiña incorporado no sentimento a gloria ecumeneca da Compostela das Pelerinaxes nin tiña destacado o simbolo inmorredoiro das artes románecas e barrocas. Por iso non debe estranar a cativeza da valorización de Sant-Iago nos «Precursos». Murguía sentiuno porque levaba en si a xenerosa simpatía dos hestoreadores romántecos pol-a Edade Meia, Neira de Mosquera teceu en forma literaria á moda algús dos temas inmorredoiros da cibdade Santa. Mais no conxunto da poesía galega do dazanove somentes Rosalía alentou na atmosfera compostelán tinxindoa, como é da natureza do seu arte, c'as coores melanconecas e afundando n'ela as perspeutivas abertas no propio espírito dooroso. Pra conseguire a grande verdade de Compostela en forma artística precisabase un poema en certo senso épico, privando a ista palabra de todo o que tén de neocraseco; un poeta que pode-

mos soñar coma un Pondal dos séculos creadores da Edade Meia, como o bardo de Bergantiños aprixou a vaga épica orixinaria dos celtas. Non é necesario dicir que tal poeta aínda non xurdiu na nosa literatura.

Renunciamos a esculcar a traxedia interior de Rosalía. Xa dixemos qu'iste traballo fáiase somentes sobra materia prima dos versos. Mais Rosalía filla de Sant-Iago debeulle sin dúbida—a causa particular do seu incurable desconsolo, poíl-as desgrazas coñecidas do vivir de Rosalía non eisprican d'abondo aínda xuntadas c'unha nativa sensibilidade sustanceal da súa obra poética, de cuia sinceridade se non pode, nin un instante dubidar. Quixera ou non, e xa sabemos que Rosalía crarividente d'un destino fadal non loitaba c'as forzas da vontade, levaba n'ela a paisaxe compostelán. Unha vez díxolle adiós: á moitedume de poderosas arquitecturas e ó chan onde frolescen. «Adiós, montes e prados, igrexas e campanas» apenas para na beleza de vidan alegre, dos muiños campesios que figuran vivir a mil légoas d'unha metrópoli: compracese en sinalar cousas mortas: o «craustro triste de Conxo» mollado do humidade de séculos que pinga nas follateiras dos capités, o ascético

Belvis, de muros cobertos de orcelos, morto reman-
so de froles de penitencia, dende cuías fiestras as
torres da cidade figuran no sól-por ordearse na
pompa d'un enterro, as oxivas de Santo Domingo
trepadas pol-as hedras do camposanto, o esquen-
cido San Lourenzo cinguido de leendas medoñentas
Cando dí do Sto. Domingo «en onde, cant'eu quixen
descansa» figura despedirse c'a esperanza non con-
fesada—ela non se permitía iste luxo da esperanza—
de durmir baixo as lanzaes oxivas. Di adiós as
torres pardas e com'as augas do Sar e do Sarela
vai en procura da dozura da ría. Remontará o ca-
miño das augas pra atopar tan soílo «victimas da
mudanza» Ela quixera que Sant-Iago ficase pra
sempre quieto e felis n'unha noite de luar medida
pol-as bateladas ou amolecido docemente baixo a
múseca da longa orballeira. Na paixase de Sant-
Iago mistúranse d'un xeito saudoso a Galiza erma
dos outos c'a Galiza mol e labrada dos vals e das
rias. Rosalía andivo pol-as fondas corredoiras, sen-
touse o pé dos cruceiros, pasóu entr'as greas de
rapazas enlarafuzadas que bulen arredor das pro-
bes chouzas de pizarra com'a si a beleza das archi-
teituras precisara pra vivir d'afondar as raíces en
tristes esterqueiras humáns. Pasea pol-os campos

de Conxo de beleza ullán; fuxen as augas baixo os emparreados, as rosas e as violas esmaltanos com'a n'un cadro miragroso dos Primitivos. O cruceiro de Ramirez téñ falas misteriosas com'a estatua de Memnon de súpeto Rosalía mal'dí os loureiros e as rosas; surprende ista attitude; é lóxica, é unha maldizón pasional pois ela sintese desgrazada, estrana, e sofre de lixar a paisaxe querida, que quixera botar de si anque non'o diga. Debéulle atraquer fondamente a fermosa soedade do bosque e do convento do San Lourenzo. Entón ninguén s'astrevía de noite a cruzar por ali; â hestorea románteca d'un satanismo impresioante pr'á época do arcebispo Muñiz xuntabase o pasar das luces da estadea. Rosalía é grande describindo aquil illó desespranzado: sendo nena, a serén da primaveira envolvía as roínas en arrulos de pombas; chilar d'anduriñas, scherzos do vento nas homildes herbas; chegaba o estoupar da roupa qu'os fortes brazos das mulleres galegas lavaban na auga da fonte; apoiada na fría pedra d'unha arcada sentíu a súa orfandade: no esceario de pranto ermo en troques das fermosas leendas dos frades, scherzou a risada do Trasno: isa risada cruel que mordeu ô corazón de Rosalía com'a xiada mata as froles dos pomares

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

no Abril. Mais S. Lourenzo, pol-o menos, se non sentía insultado pol-a desgraza; fora do mundo soílo vivía de lembranzas; reinaba n'il un pouco d'aquila soedade que Xuan Xacobo procuraba na illa do lago de Bienne, Chateaubriand nos pequenos mosteiros do agro román, Bécquer nos pasadizos mudéxares de Toledo. Non eran roínas animadoras com'os arquitraves marmóreos dos templos dorios pra Goethe. Os carballos cubertos d'un sudario de musgos, xa o alcipreste e o campanario non sentían o calor do sol pois eran todo esprito: a fonte volta ceibe ô esmorenarse as pedras e o Cristo morto falabanlle quizais a primeira da esperanza eterna da campía. O cristo decialle verbas de resiñazón. Eran da coor da morte as dixitales cardealizas. Unha ves chegou; ogallá non fora; outro consolo pechado. Estabano restaurando. A obra qu'encheu de alegría ôs amantes de Sant-Iago foi unha nova door, pró curazón de Rosalía.

Compostela é, entr'as vilas galegas, a soila que garda unha profundidade de misterio. As eirexas figuran desmasiado grandes: sempre teñen doores que acoubar e hai unha grea d'almas que viven a sua sombra. Rosalía, mergullabase no seu baño consoador. Procuraba as horas ceibes do em-

pardecer. O Obradoiro dispuxóse pra que o sôl-por todo entrara na basileca; no seu lume frota o santo argumento da Groria, chega en adourazón has-tra os recunchos mais escuros; o organo vistese de lús poente e un sorrir vaga nos beizos de pedra das estatuas. Rosalía, pequeniña, homilde, sinxela, pisa como sobre lús. Mais fixase no Inferno: ali está; é unha realidade. Non'o dí, mais ela non comprende porque eisistindo a desgraza sexa preciso o castigo na alem-morte, e vaise. Tén medo. Iste medo de Rosalía, pode que un medo metafiseco qu'ela non s'eispricaba, ou o medo de non ter d'abondo confianza pra s'adormecer na door. Sempre fala da Catedral na serán; n'outro poema eis-prica pol-o menos un consolo: o sentimento da eternidade da santa arquitectura, coma na maravilla outoniza e barroca do San Martiño atopóu un socego o sentir o sereo ollar da Santa Escolastica de Ferreiro. O toque d'alba na fermosa composizón ademirabre da técnica que poideramos chamar musical e de evocazón, foi pronto pra ela un novo desespero. Candorosamente dí:—«Porque a tocar volveches—â ialba candorosa—desqu'eu houven d'oírte—en bagullas envolta». A campana d'Anllóns badela na lembranza, amorosa e doce ô

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

recordar. O bergantiñán mozo aínda pode ouvila como pode ver outravolta *á rula inocente*. O toque d'alba soilo franquea no calendario de Rosalía outra data esconsolada. Ela conecía, rua por rua, pedra por pedra, a cidade que chamóu «cementerio de vivos» Firente contraste entr'as grandezas decorridas e a cativeza d'hoxe. Pasaba baixo o arco do Pazo «en donde eterno—del culto torrente el rumor suena» botaba un ollar a rua de S. Francisco «camino de los frailes y los muertos» e sentía o parpadexar das fiestras do San Martiño e o bafo doente do Hespital. Sinon chegóu Rosalía a sentir prenamente a Compostela—nin eran os tempos nin o seu xenio lírico ô consentía—comprendería a entraneza da cidade e deixou engarrados fíos da ialma nas silveiras das corredoiras e nas pedras orceladas dos tempos.

Iniciaronse istas follas encol de Rosalía c'a comparanza do xardín do pazo no sôl-por. Toda door eisixe un consolo. O xardín está arrodeado

pol-a campía galega. Non é un hourizonte pequeno ou grande, preciso. Non. Abrangue tod'a terra galega: erguese en lombos de serras ond'as ermidas brillan ô lonxe coma seixos locentes, espallase en chairas percorridas pol-as cabalgadas dos ventos e vestidas nas primaveiras c'a neve e os ouros vexetales das froles sensetivas das prantas esgrevias, afóndase en quebradas romorosas de augas, en vals prolixamente artellados, cada un un pequeno mundo de séu, onde maduran os ácios e a vexetazón do sul; abrasase a ensoñadora gravidade dos bosques boreales. Dá fronte ô mar en arcoc de costa fera traballada pol-as forzas cósmecas, ou en seos ditosos nos que a mar se volve familiar espello da fartura de costa. A pedra granítica nai d'augas, d'arboredos e de raza, nai ncsa, alterna con masas follentas de pizarra. Sobr'iste anaco do praneta vive desd'os orixes unha raza traballadora e vixiante que no între de amolecer c'o aixada e c'o arado o terrón nutricio, tivo vagar pra crear unha infinda poesía. As aldeas viven no seo da mitoloxía das beiramares atrántecas. Creóu Galiza a sua fala e cada verba pecha outro hourizonte diferente ô hourizonte fiseco. Pol-os camiños deste-midos que cruzan e cinguen os pobos ús cos outros

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

e vencen, pasiño a paso a soá das serras, pasanxentes e pasan pantasma. Mais ista raza creadora sufriu moito da dura lei dos destinos que se compraz en castigar os seres escolleitos. Tivo sua forza na resistencia e na pasividade, e d'ela resultou acaron da idealidade sustanzal unha filosofia prautea ironica, conselleira, as veces desconfiada, com'a d'un vello intelixente e sensitivo moi castigado pol-a vida. E ista Galiza fisea e moral foi a redenzon e a gloria de Rosalia. Pra non sufrir abondaballe se lembrar de ser muller, galega e campesia. En canto falaba c'os labregos e se deitaba na fondura do agro, Rosalia xa non era un ego sofrente. Tod'o sangue baril e churrusqueiro do pobo entraballe nas veas; e xa non era ela; era o corpo e a voz da Galiza labrega e mariñan. Asi naceu o libro dos «Cantares» Non teimamos falar d'il. Cai fora do noso intento. Por ser outamente individuoal chegou Rosalia a non sel-o, qu era que a rexion espranzada do seu esprito, a que circundaba a pequena e fonda rexion individuoal e carauteristica formaba a outra metade sua. Por ela viviu. D'ela zugou enerxias pra levar a crus do seu vivir. Aínda ten a obra de Rosalia unha mais outa calidade. Estaba incompreta a poesia

popular: o pobo, grande neno, balbucea e tatexa. O cantar popular continuase en Rosalía, chegou o seu compreto término, a sua eispreseón rematada, a forma qu'arelóu escuramente nas aldeas e nos agros. Rosalía desentangarañouno, e d'entón tivo Galiza o seu: cancioeiro compreto, sinxelo eispre-sivo. Non esbara por riba nin tece maxinaciós arredor do cantar ou da sitoazón: está sempre no seu centro vidal. Igoal falan n'ela os vellos conse-lleiros, qu'as probes donas sin home, as señoritiñas cursís qu'os mozos barudos, a ermita lexendaria qu'a feira balbordante, o sacrificio da nai qu'a cazurreria do labrego, a velliña qu'está xorda qu'a moza casadeira, a alborada leda que a negra noite sin pan nin lume. Tod'un mundo barroco pin-toresco, contradictoreo, engarzado n'un decorrer de sazóns da natureza e da ialma, no conxunto opti-mista coma tén que sélo por baixo das aparencias o vivir d'un pobo traballador, labrego e mariñeiro. N'hai unha idea, un sentimento estrano á psicoloxía aldean. A psicoloxía d'un tempo, o que viveu Rosalía e no que se poden esculcar carauteres inmorredairos baixo o xogo levían das aparencias.

E sendo así a poesía de Rosalía tiña que dar tamén un paso necesario. Consecuente con ista le-
diza popular cantou a esperanza e a gloria da Ga-
liza. Fixo o sacrificio da propia door que na limita-
zón das creaturas humáns non deixa de ter algo
d'egoísta i-ouxetivizándose na terra foi o i-goál que
Pondal un bardo dos destinos.

«Terra a nosa» Canta unha primaveira n'istes
novos versos. Esquenceuse a melanconía do cláu-
stro de San Lourenzo e a door individuoal afundiuse
e calou nas entranas do Sar. Sinte a felicidade de
falar en galego, a fermosura do traballo, a eiscelsa
calidade da paixase, a forza dos fillos de Galiza.
E confiada e valente, com'a quen rillou o pan de
centeo e viu o primeiro sol dourando os novos su-
cos da arada, e coñeceu as glorias pasadas e non
iñora as cativizas presentes, levada pol-o pulo dos
destinos xusticieiros, aconsella com'unha Musa in-
mortal:—«Hou, Galiza, Galiza: a arpa sonora—
pronto descolga xa—d'a seca ponla onde olvidada
dorme—dorme, a sigros contar;—os bardos fillos
teus a vos levanten—d'as cordas ô compás—i-en-

RAMÓN OTERO PEDRAYO

chan o mundo armónecas e altívas—tan sô por t'alabar». Si aquil desespero qu'a levôu as Torres do Oeste lle deixôu tempo pra cavilar, Rosalía, non foi doorida pr'a coba. Tivo que reconecer na ialma magoada que a Galiza lle concedera o consolo de cantala no vivir aldeán e a groria de dirixíla a millores futuros.

V I

Imos á lér unha ves máis, descontando sempre a emozón nova iste pequeno e maravilloso libro «Queixumes dos pinos». Didiant'il sentimonos á un tempo pequeniños e valentes: pequeniños e asoballados pol-a grandeza infinda d'ista Poesía que en breves e sinxelos ritmos, contén a ialma inmórredoira da raza e da terra; grandes poil-ó seu conxuro xurden voces cósmicas do fondo do esprito e sabemos que o millor do noso ser tén un lugar ceibe na dinámeca da hestórea, por sere nós galegos criados da materia dos celtas, dos penedos, da mar, do carne e do sangue da Galiza. Co iste libro Galiza dixo seu esprito pra sempre. Non o esprito índividoal d'un ou d'outro; o integral da Terra que fora do pasado e do futuro brila com'un radioso luceiro sobr'a mar épica dos destinos. Calquer intento d'análise soilo, quizáis, espartaría na sombra do bardo un sorrir indulxente poil-o quil dixo unha ves, nos istantes únecos do seu vivir, quedóu frotando sobr'os tempos e non ademite sinón a fé que se debe ós profetas. Co ista fé imos coller un á un os poemas dos

«Queixumes». Témos un vello exemplar coberto de notas esqurtas en difrentes tempos i-en variadas ocasiós e d'outras que se non escribiron, mais circulan arredor da poderosa evocación dos versos. Hainas que fixan a sorpresa e a lediza da primeira lectura cando eramos rapaces do Instituto e os ritmos pondalianos nós franquearon horizontes novos, deseguida amados coma os soilos familiares entr'os espellismos dos outros libros á moda. Hainas de tempos posteriores, nos que xa formado o carauter s'afirmaba a nosa confianza nos destinos galegos. Hai tamén anguriosos valeiros, de door e malenconía, cando nas marxes dos «Queixumes» non-os astrevíamos á fixar a punxente difrencia entre o ideal e a realidade. Tal coma elas son ditas notas, sin orgaizazón nin sistema formarán o noso tributo homilde ó bardo e á Academia nada baixo a costelazón do seu nome incomparabre.

*

* *

*Pol-o baixo cantando,
o boó bergantiñán*

.....

¿Que pensan da Galiza os mozos galegos? Os que aran as leiras, e asucan a mar, os que van a

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

facer o servizo militar e despoíxa inzan unha familia na aldea ou emigran a terras lonxanas? Figura que non sinten a chamada do deber e seguen xordos ás ideas redentoras. Que son vaga materia istintiva sempre disposta a sufrir, sin unha reauzón, total-as imitanzas alléas. Non-o creamos. Os labregos apegados á terra son coma unha capa de roca étneca que recobrando a faciana xeolóxica seguen o ritmo interior escoitan frases que os homes da cultura soilo ouvimos algunhas ocasións na nosa vida. Pondal tivo fé no pobo, istintivo e folklórico. Non foi pra il sempre materia pintoresca. O istinto, forza primixenia e eterna, se non pode perder. Pode ocultarse nos ocos fondos ou decorrer por baixo da paisaxe aparential das ialmas. I-o istinto que se non pode definiñir, do pobo, terá unha pureza d'orixes, é orixen sempre. Coma será aquila terra de Bergantiños? Desque a vin, comprendendo millor a Pondal, figúraseme na Xeografía do sentimento unha Gallia agrícola. O mozo bergantiñán ceiba suidades: suas e da terra. Dase conta escura da servidume da Patrea, máis contra il cospira todo pra l'arrincar dito sentimento. Poida que sexa outro pol-o día, de fíxo éo na vila e na conversa. Máis cando vai á Ponteceso na noite de luar--o luar dos Queixumes máis branco pol-os pinos negros e pol-o vento--o bergantiñán ouve o fungar da falanxe ben

tecida, ialma chea de luar e do longo rumor dos pinos.

*

* *

*E pois eu aborrezco
os vulgares propósitos*

Sabe quén é, o poeta, quer dar *da sé*. Obriga urxente. ¿Que valor ten a vida regalada e mórbida? Poetas; como soa ista verba ceibe e casta com'unha espada de lus? Os amolecidos quizais non teman á Morte. Pondal soilo tén medo de que lle non deixe comprir o seu tema vidal. Quer caer con fragor com'un valente pino, que a morte faga medrar no tempo o esforzo do esprito. Pagar a sua débeda á forza da raza. Arela d'un romantismo orixinario que se non parece á gloria literaria; é unha gloria guerreira poil-o vate fala c'a vos do pobo. Brásidas. Pondal estudiou os crásicos. Tén unha mitoloxía céltiga, a sua, a da Galiza. Escolle ademais por natural disposición os tipos da Sparta. Lira e espada, Libertade e heroismo, No Romantismo considerábase a Sparta como tamén se considerou a Napoleón: O *Vir*. O home de Plutarco, contrareo o longo decrebar da cultura antiga. O sentimento heroico da antiguedade foi na

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

cultura oucidental o sentimento común da cristiandade: inmortalidade. O bardo vive nos orixes e no centro do espírito nordeuropeo. Síntese c'a forza d'un herói comparabre ós primeiros guiadores dos pobos, e inda mais qu'a estes ós heroís que loitan contra o correr aparential da hestorea. O poeta ama ós pequenos pobos vencidos e quer ceibalos, pol-o menos morrer c'o ánimo esforzado de pretendelo. Romantismo: correición da hestorea, do mapa politeco, das conveniencias dipromátecas. Hai outra cousa por baixo, Non lle faltarán heroís.

*

*

*

*Podés deter un pouco
o valente soldado,
que torna presuroso
por ver os eidos pátrios*

.....

Na anuiga e natural orgaizazón da sociedade—labranza, gado, comunismo tribal—sempre a porta estaba aberta e reservábanse na mesa postos valeiros pr'ós de fora. Igoal no castelo homérico, no fogar celta, na tenda da estepa ou do deserto entre mongols e árabes, no castelo, no

mosteiro, na morada dos vellos burgueses ainda afincados no chán, no pazo antergo, A hora das doce—sol na cume do ceo—a hora do solpor—noite, perigos, pantasma—impuñan os homes sinxelos e fortes ista obriga de piedade universal. A lei da hospitalidade franquea os albres pr'os paxaros, os tobos pr'as feras; somentes o home da cibdade vivindo contr'a natureza pecha a porta ô xantar e ô cear. Os veciños da mesma rúa son mais estranos entre eles qu'os pelengrinos n'outro tempo e despide o probe na porta c'unha cadela. Entón agradescíase o alimento e o descanso e a chegada do estranxeiro siñificaba unha bendición de Deus. O soldado contaba suas fazañas, seus traballos o pelingrino. Mais de tempo en tempo chegaba o bardo, o vate, o rapsoda, o trovador. Todol-os outros tiñan a sua casa lonxana. Todos andaban pra precurála. Soilo o poeta se non detiña. Cantaba e marchaba no meio da noite deixando un ronsel de miragre. O poeta, escravo d'un sino superior trai o seu tempo contado. Ven pra decir ôs homes algo superior e non pode deteñerse porque outros agardan. Sonorosos e vagamundos com'o vento que chega a avivar as lapas da chemineia despois de pulsar o orgao xigantesco da selva. Cando os homes se fixaron nas cibdades xa non comprenderon a vagamundaxe do poeta, principiando pol-a propia familia e naceu a bohe-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

mia. O poeta contraría todoi-os hábetos de sedentarismo. Anque esté sentado á mesa sua imaxinación voa lonxe. Hastra nos bohemios dos cafés—mansión d'hospitalidade—fica unha protesta contra a cibdade, e todos levan na ialma unha paisaxe, a nativa ou a soñada ou a que leva no sangue herdada dos antergos. Alfredo de Vigny, xentilhome sin castelo dibuxou en «Chattertón» incomparablemente o triste sino do poeta moderno e Baudelaire describeo hastra pol-a mesma nai maldizoado. Pondal vagamundo d'un marco a outro marco da Celtia no tempo e no espazo, sempre debía dar a impresión d'un home pronto a camiñar.

*Moitas veces nos matos nativos
no crepúsculo fusco e calado*

.....

Liberdade alma da Poesía, punxente paixón do bardo. Liberdade que non s'atopa nas constituções nin nos pobos da millor policía. O poeta hastra quixer fuxir do seu corpo que l'impón transacções noxentas c'a realidade diaréa. O ensoño de se ceibar do barro e ser esprito. Si se estuda as

presenzas e representaciós de espírito ouservarase o seu amor pol-as horas indecisas, de lusco e fusco, pol-os sitios ermos, pol-a veciñanza da mar e como ten o millor simbolo nas aves salvaxes. Se non entende iste estado nas radiosas mañás dos chaos fartos e labregos, nin na sesta dos moles ribeiros. No «crepúsculo fusco e calado» as cousas perden a xerarquía habitual, as grandes sombras ruben atoutiñando, hai unha coor astral na coba máxica do sôl-por e na mar xurden voces mistereosas de vello Glauco eolio ou de sinxeleza primordial dos orixes. O poeta segue o vóo das «aves aquelas—do pico tamaño» silandeiras, rápidas que acougan nas Sisárgas. Estas illas irmás de tantas outras da Céltiga—as de Sta. Kylda, as Arán, as Scilly, a de Ouessant—diariamente cobertas pol-a espuma, tan batidas pol-o mar adquiriron unha concencea vixiante, gardar o ecoar dos primeiros nomes postos pol-os primeiros homes qu'espertaron c'a ruda vos un pasmo no mundo e son buscadas pol-os Faros gardando así unha funceón senlleira e guiadora no mundo.

Arela de se afundir ca natureza, ca natureza dinámeca da costa brava ond'a loita dá mar ca terra descompón os elementos en formas transitorias nas que o espírito vive ceibe, poil-o espírito precisa hestorea e non matemáteca refeita.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

*

* *

Que barba non cuidada!
Que páleda color!
Que vestido que longa
Noncuranza afeóu!

Grandeza trágica e fatal da misión do poeta. Estrano e vago ás xentes, levado por un poderoso vento do espírito, ten a vista «brava—chea d'espanto e door». O artista crásco loce os radiosos ollos sereos, no fondo dáse conta da propia limitazón: ordeóu un xardín e disciplinando as cordas da lyra suprimiu a selva e a trágica entana do destino. O bardo primixenio ou románteco non pode pecharse en tal serenidade: compréndese soilo a meias «ignoto a min mesmo—escuro enigma eu son». Tampouco é anxel: os ánxeles saben o que son: outras suidades privárono com'a Luzbel do primeiro esprendor. Sin cantar ó Diabo como Carducci poeta máis demarcado no tempo o no espacio, o noso bardo exprimenta unha áncia titáneca. Mais n'ela tamén unha lediza que non alcanzan os homes pois hastra a sinxela rapaceta das urces bravas, ela afeita ó misterio, considera quizáis com'un tolo. O camiño exprimentado, a grande voz do pobo dí: «parece un pino leixado do vento

—parece botado do mar de Niñóns». Soilo o mar infindo da atromentada costa pode producir tal creatura. Non a mar das rías encuadradas de coltivos: ten que sere esa costa e mar d'a concencia cósmeca, endexamáis tranquíu, sempre erguendo às estrelas brazos titánicos d'escumas teimando agarralas pr'as gardar no seo dos mistereos. En Niñóns a mar tan salvaxe, toda pasión, esterilizou a terra que á sua beira asombrada e vencida soilo produz malencónecas vexetaciós e pinos bravos que teñen os ollos tolos d'albiscar dend'as outas chairas a cabalgada das escumas.

*

* *

*Morier en brando leito
entre molentes brondas*

Niste poema enfréntanse duas paganías. A confiada, a olímpeca, coscentemente limitada e ditosa, e a rebelde, non sadisfeita, arelante de goria. Persoalízase en Leónidas. Outra volta Esparta. Unha Grecia doria, do norte acampada no sul, unha protesta viva contr'a limitazón mediterránea. Eiquí os espartanos son bárbaros afincados en tribu no mundo grego. Por algo as milliores páxinas do «Itinerario» de Chateaubriand son as adi-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

cadás a Esparta coma tamén as d'outro románteco nórdeco retrasado: Maurice Barrés. Rude no relieve da Marsellesa puxo figuras dorias. Pondal, levado pol-o prestixio do nome e do xesto derradeiro do héroe fáino representar «unha patria escura —d'escravos e de ilotas» pois ó defender as Thermopilas os trescentos tamén defendían o torreón dos escravos. Non quer compasión coma non a quería Hjalmar o do forte curazón de Leconte de Lisle; quer que o viandante sinta espanto diante «a cinza poderosa» nai de futuridade, pois continuárase n'un ronsel de herois. Istes guerreiros baptizados serán os guerreiros das cruzadas e da nova Europa atránteica.

*

* *

Das africanas praias veciñas

O bardo ama as anduriñas: son ledas, valentes, viaxeiras; contan hestoreas dos mares de lónxe e coma frechas voando trazan no aer quente estranas es squirturas. Mais tamén son egoístas e non agoantan o longo desespero da invernía. Son as turistas da natureza. Preguntan pol-o bardo. Elas teñen unha prudencia xeolóxica. E unha de dúas: ou non quería entristeirar ás anduriñas decíndo-

lles «esquiva nova» ou considerou qu'a gravidade do «Fatum» bárdico non é dina de ser comunicada ás aves «amabres e doces» que fuxen c'as primeiras néboas dos montes.

*De Camelle os baixos son
Mui garridos ó mirar*

Sinxela eispresión d'un sentimento da raza. ¿Porque goza o mariñeiro ollando dend'a mar coma branquexan os baixos de Camelle? Vive co iles no diareo comercio do seu esgrevio esprito. Os baixos atraguen seu ollar criado nas lonxanías coma si foran elas, as bruantes pedras, bultos de sirenas perigosas agora garridas e femininas peiteando cabeleiras d'escuma. Onde está o perigo tamén está o amor e o chamamento da aventura. O mariñeiro ama a mar onde terá calquer noite sepultura. Queira on non sua razón d'existencia está ligada ós baixos, ás furnas, ós fondos. No día craro do inverno non hai mariñeiro nin paisaxe. Hai o panteísmo á que arelan en derradeiro examen os celtas, panteísmo, sin palabras, fondo e indiferente á filosofía e á literatura com'o son os fachos, as rocas, o músculo que guía

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

a proa, i-a arela de infinidade franqueada na frente salgada dos homes da mar.

*

* *

*Ou mazarico que cantas
Tras do pinal do Marico*

.

Hai na natureza instantes tristes e outros bulreiros e irónecos. N'hai que confundir aquila tristura, c'a melancolia que Lucrecio cantou. O canto d'un paxaro, o bruar de determinado vento, en determinada ponla, adquiren unha ironía humana baixa; n'eles vese o papel d'un demo simiesco baixo a bondade dos ceos. Unha trasposición humana. Por algo hai simios nos bosques. Repunancia de certas voces do cosmos «desmasiado humanas». Pra qu'os «Queixumes» foran un universo era preciso ista nota de tristura baixa pois a espirtoalización do mundo non pasa de ser nos nosos estados histórecos un lonxano pórvir.

RAMÓN OTERO PEDRAYO

*

* *

*Com'a debesa follosa
Sobr'a nativa e cara costa de Recemel*

Sensazón d'agarda da vexetazón no vrán. Na hora da sesta soilo algún estralar de froito maduro. O sol recurta crudelmente as follas. A tenra natomía loce descuberta por mil coitelos de lus. Fondura do ceo alapeado. Chán esgrevio, de forte recender do que figuran fuxir os sucos vidales. En conxunto o bosque agarda confiado. Lonxe a desperta e nova sensibilidade do abril, a alegría das chuvias consoadoras, o longo decrebar —trunfo do espírito do bosque— dos outonos. Na Galiza calada, sin se mover» baixo o sol xurde unha imaxen de morte máis firénte qu'as invernías carcales. Mail-o bosque sabe que do mar virá o alento espranzado e ca noite a orballada. Fermosa e acertada comparazón ca doce rapariga. Alapeada no espertar da mocidade. Pouco tempo. A revelazón da madureza, a completa posesión do estado de muller—sacerdotisa nos pobos atrántecos—non se demorará pr'a rapaza que agarda ca confianza cega da campía.

*Ou terra de Bergantiños,
roxa ò arar, nobre e testa*

Corre unha friaxe d'emozón ollando o hourizonte nativo. Istes sinxelos e poderosos versos: «Ou terra de Bergantiños—ben te vexo desde lonxe—cos teus trigos e os teus pinos» fixeronos amar o chán bergantiñán moito denantes de conocelo. Vastos hourizontes do mar aduviñado ou presente en sinfonía d'escollos. Terra deitada, traballada secularmente na que cada presa ten unha longa historea do diareo heroísmo dos labregos. Roxa ò arar, coma nobre sangue celta, terra a máis distanciada do marco peninsoar da Galiza, terra que ofrece ò atránteo a doce curvatura d'un peito. A armonía dos lugares esmaltando o chan puxo na y-alma do poeta a armonía dos tempos primixenios inda mollados de abrente e cada pobo garda o nome d'un héroe patriarca. Terra tan humanizada pol-a atmósfera e pol-o traballo qu'os relevs amolecen no unánime ensoño dos piñeirales e soilo destacan as testas pensatibres e conseleiras dos castros ispirados. Os labregos rodearon de loureiros as suas casas, loureiros bravos, loureiros pechos, coroa do bardo. Todal-as augas de

RAMÓN OTERO PEDRAYO

Bergantiños corren soñadoras pra pasar xuntas pol-o Ponteceso a ofrecerlle á casa de Pondal o tributo de total'as armonías da longa terra: vos d'augas e de pinos namorada da potente vos do mar. Na costa a terra e a mar loitan n'un cósmeco puxilato: cada nova marea fai subir un alento de infinitude, mais tamén as ringleiras de olas escachan de lediza o escoitar o longo queixume dos pinos.

Meniña, rapaza nova
Ou rosa de Corcoésto

.

A rosa de Corcoésto suga do mesmo torrón qu-os rumorosos e non ten medo da «barba non cuidada» poil-o luar enseñouse desqu'ela desabrochou na tenra ponla total-as hestoreas que saben contar pol-a noite os castros, os montes, as correntes líricas das augas e o salvaxe mar de Niñóns. Brandéase con gracia ô sopro do vento; non amolece no doce céfiro, e saberáse desfollar pra levar un consolo de ulido ô irto piñeiral e ás uces bravas da gándara.

*Salvaxe val de Brantoa
En terra de Bergantiños*

Moito andivo o bardo pol-o mundo; sinte a door de ser estranxeiro na patrea: os homes non'o escoitan. ¡Qu'importa! Il sofre pol-a «patrea perdida» qu'é a mesma que pisando vou con vagaroso andar. A mesma door ceibaron todol-os poetas da grande Celtia. Door que s'acresce ô lembrar o curvo arco de Rentar: semellante o luar crecente e curvo cazaba os corzos com'a lúa caza ás estrelas. Mais si os homes, sombras fuxitivas d'un instante, non'o sinten, sempre a terra ama os seus bardos, e os piñeiros novos antes de tere os gallos secos verán o trunfo da terra. O val fala, franquease seu peito ô poeta; xuzga c'a superior prudencia das cousas eternas a loucura dos homes e cando o bardo durma no seu seo, o val frolecerá nas fortes froliñas das urces, o vento virá á pulsar os arpados n'un responso de gloria que nos tempos se perpetuará ca eterna xuventude da raza e de Bergantiños.

RAMÓN OTERO PEDRAYO

*

* *

*Penedos de Pasarela
cando vos vexo, penedos
sospiro d'a mor por ela*

Penedos vestidos de sol, vestidos de lúa, de cerne frío e pel orcelado. Quizáis acougan a forte vida escura d'un lugar e na paisaxe da y-alma solo pousando a fronte n'eles sabe o bardo que amolecerá un instantíño a tráxica quentura do destino.

*

* *

*Eu non sei porque terra esquiva e dura
cal d'un decreto férreo lanzado*

Il ben sabe cal é a terra por onde cruza o «subrime e vago». Non'o dí pra non matala: aínda tén a fé dos grandes no pór vir. Meteorizado com'unha pedra; com'un albre xigante, marcha; o raio, saúdo dos deuses, marcóu c'un sello superior o rostro pálido. Cai. Car'o ceo. Non apodrecerá na terra. A alta e antiga selva —a infinda selva sempre frolecida do pobo— toda chea do espírito do subrime, ceibará seu cantar.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

*Qu'ô teu peito é menos branca
Ou nena, a neve que croa*

¡Qué leda a chegada da neve! Pros espíritos mozos unha astral brancura qu'axiganta a sombra. A noite longa multiplicando o rayolar dos luceiros na misticidade da neve. Fumes de fogares, contos e a terra longamente embebéndose de humidade. A vila señoriteira non sempre sente a campía. Mais ista inda que brava e con neve fai sua cortesía á doce menina de Sant-Iago.

*Vamos mi buena Rentar
Deja una vez tus tristezas*

¿Coma poidera Rentar sentir xiquera a tentación? Non unha vaga saudade. Nin moito menos isa típica morriña dos galegos de Madrí. Quer ela un algo preciso e determinado que leva no peito, seu eixe de vivir. «Areosa Lane» epiteto de grandeza Homérica. Falar c'a yalma: soila receta pra

RAMÓN OTERO PEDRAYO

ser escoitado o largo dos séculos. O pobo téñ as
fiestras orientadas, com'as vellas eirexas, car'a
espranza do sol.

*

* *

Paroleira anduriña
Sobr'o balcón pousada

.

A Grecia amada por Pondal foi a primixenia
Grecia baruda, aínda non crásca nin moito me-
nos neocrásca, a Grecia mollada dos orixes, dos
mitos vagos, e dos destiños incertos, com'a pri-
meira alborada d'a Europa. Non cantará Atenas
nin Corinto sinon a esgrevia *doridade* dos Espar-
tanos, a limpidez de espada da Grecia contr'a
Asia, a tristeza dos campos ilotas da Messenia e
a lepra purificadora non a planta orxiástica. E no
mytho aquila vaguedá naturalista do primeiro or-
fismo inconsciente aínda non crasificado pol-a sis-
temática dos colexos de sacerdotes, pol-os ar-
tistas, pol-os retóricos. O espírito de Pondal ba-
ñouse en lús de liberdade traducindo os primeiros
elementos do grego. Unha Grecia interpretada
d'un xeito somellante ô dos puros i-ardentes teori-
zantes da Revolución francesa.

*

*

*

*Adusto, silencioso e solitario
está... é a punta sin cesar branquea*

.

Fragmento do grande poema xeolóxico que o bardo levaba na alma. C'un esforzo poderoso, c'un pulo sosteñado o pensamento do poeta podería ser todo il seguido poil-o poema da raza e da terra ali está nos «Queixumes». Xeolóxico. Parecerá absurda ista palabra. Seriao n'outra terra. N'a Galiza, non. Dend'os lonxanos orixes a roca entrou na alma e a alma na roca. Cando asegún os naturalistas eran estesos lagos terciareos os largos chaos rasos do cerne da Iberia, xa o granito galego ergueito en poderosas serras tiña unha longa historea. A primeira concencia humán espertou entr'isos grانيتos, traballounos criando torrón labrego e cobriu-nos d'aldeas. O moimento da primeira Galiza, o castro está forxado n'un elemento da paisaxe. Tanto com'ás longas chuvias garimosas debe a nosa terra seu releve o amor con que foi esculturada pol-o traballo unánime das xenerazós. A saudade ¿non se pode traducir nos espritos pol-a frescura calada das grandes serras reservas do futuro como son as serras da paisaxe futuridade de te-

rras labregas? As paixós labran o cerne psicolóxico da raza com'as arroiadas e os ríos o cerne da roca. Ao mesmo xeito que n'hai penedo sin unha sinxela vexetación de orcelos tamén a concencia esperta e vixilante vestiu total-as profundidás do espírito. A raza sensitiva non amosra ises anacos de barbarie, a falta de sensibilidade das xentes d'outras terras. E coma frecuentemente espirtoalizada a roca pode falar na Galiza, cando n'outras rexións somentes a vexetación ou as nubes, ou as augas póden chegar á unha persoalización espirtoal. O cabo envellece diant'o mistereo do mar; sempre vixiante cada golpe das oleadas é pra il unha nova espranza que garda na sua memoria misteriosa. Tanto viviu que ten un lostregar de concencia e sinalado pol-a chispa — a longa e negra fenda, na pedra como a sinal d'unha idea apaixonada na frente do bardo caviloso — di sua palabra que soilo o poeta e o pobo sinxelo entenden. N-un mundo matematicamente pensado ouvíu Pitágoras a múseca das esferas; n'outro mundo dinamicamente sentido — hestorea, deveñir, liberación do espírito aprixoado nas cousas inertes: Romantismo — Pondal escoita a elexía do cabo Touriñán, Buitra, Nariga, Torto. Calquera dos ergueitos vixiantes que axexan os ronseles da mar e acenan por ríba do lombo do hourizonte mariño as terras vagarosas d'un lonxe prometido. Escravizado co-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

ma Prometeu, coma Luzbel, soña envolto en brétemas «no resprandor da doce edá primeira — can-d'o principio cheo d'hermosura—. Brotou do seo morbido da terra». O bardo afundindo nos orixes da raza —séntir os orixes é capacitarse pra sentir a futuridade— cobra unha xuventude d'eispresión insospeitada n'un vello idioma renacido, pois colle o esprito sin contentarse c'a codia.

*

* *

*Río Langüelle, río Langüelle
Ben se vé qu'és da montaña*

Chora a filla de Troitosende, nas ribeiras do Tambre, a soedade das brétemas e das uces desleiradas; o río Langüelle soilo apaña no seu morro correr un refrexo de ceo montesío, lavado pol-os aires fríos. Ten «a cara brava». A montana como oposta á ribeira. A auga do Langüelle, coma en xeneral as da gándara, aínda non adequiríu individuoalidade de río. Vaga pol-as chairas frientas, toda chea da grandeza adusta da terra outa. Máis ben se sente a admirazón do poeta: abonda lembrar a fermosa estrofa: «As túas ribeiras son—ben soas e ben escravas—donde no medio do vrán—só se vé pousada a garza». Poucas evocacións máis

fondas do ser do ermo galego. Pra Pondal son a mar e o ermo vastos tempos druidecos. *Templum* pr'os antigos era o espazo limitado polo bastón do augur. Lonxe de sentir tristura Pondal n'ises templos ouve á latexante presenza dos orixes, sua paixón arelante.

*

* *

*Cando as doces anduriñas,
Baixo un aleiro pousadas*

Camiño de Ponteceso a Sant-Iago. Moitas veces o andivo Pondal mozo. Isa Galiza pouco sonada, pouco traballada pol-as augas en vales ditosos apenas diferenciada. Camiño que se foi trazando no esprito do poeta com'unha Galaxia. Deixaba atrás a curva dos hourizontes mariños aduviñados tral-os piñeirales e os cóns, o salaio do pinal de Tella. Cruzaba a ponte Anllons e dend'a Barreira escoitaba os sinos coma o bergantiñán da «Campana» Amolecía o camiño nas fartas colleitas. Logo cotos ermos e a terra de Xallas, uces —com'as da ponte Arantón— illós, vago decorrer d'augas, o outono debruzado sobr'as chairas. Cruzaba a pequena Ribeira do Tambre —leva o río a espranza do seo de Noya— e deseguida tras d'os cotos pe-

nitentes do Pedroso voaban as bateladas do Sant-Iago. A Galiza á un tempo mesmo calcada d'orixes e de futuridade é a vila flor universal da Galiza. Na cosmicidade de Pondal e na sua xeografía está ausente Sant-Iago. Seu senso do mundo é xeolóxico e racial. Se non detén na cidade, sempre un pouco transitorea, aínda a millor representativa. Con todo, Pondal gastara n'ela gran parte da mocidade e tivo instantes de gloria. O banquete de Conxo. Os amigos. As leiciós de humanidás—aquil grego que n'il era bronce homérico— e as seráns do Hespidal. Grande tentaceón pra un románteco, ¿Debemos ver unha ausencia procurada á mantenta? Quizáis. Seu sentimento cristiano somentes ademitía o que teñen de étneco as ermidas dos castros. Quizáis sentira a door da pedra escravizada pol-as teoloxías. Xa dixemos que tempos procuraba e que ruínas —o vello castro— ll'esperaban sólpores no esprito. Pol-a primaveira cruzaba outravolta en procura do lar a «feia terra de Xállas». Mais algo levaba de Sant-Iago. Unha doce lembranza. D'eiquila mesma que non debían tocar as irtas uces da ponte Arantón. Os ventos cas chairas axitaron os cabelos do poeta. «Sempre iba pensando n'ela.»

RAMÓN OTERO PEDRAYO

*

* *

*Ten o seu punto,
a fresca rosa,
de ser collida
a encantadora*

Naturalidade das sazóns e dos froitos. ¡Que poucos homes da cultura souperon gardar iste senso primitivo da fadal e gostosa necesidade! Cada froito, cada frol maduran pra algunha mán. Hai que cumprir a lei da Natureza. Com'un celta primixenio, com'un feudal ou un mozo aldeán. Nietscheanismo que se non pode razonar, anterior e arrodeador do razonamento.

*

* *

*Dous rapaces, non sei onde.
Ben non me podó acordar*

A mar ceibe e a terra un pouco menos ceibe. Ceibe no esprito. A poesía ten amor pol-os lugares vougos, areosos; pol-os ermos non por misticidade cristián, pol-a misticidade da ialma celta pois

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

ela non precisa da brandura do val e fala millor diant'a sinxela presenza dos elementos, as potencias da y-alma da terra de Breogán desmasiado achegada ó cerne do mundo pra se fiar do pasaxeiro encanto das follateiras, e das paisaxes ordeadas en circos armoñosos. Os dous rapaces deixan falar por iles as longas lembranzas de todo un pobo. Falan a mar e a terra. Soilo os ventos poden dicir o que falaron.

—O barco gaivota. Eiquí tócase a un dos instantes máxicos da hestorea cando os homes despois de moito tempo —longa arela de ensaios e sacrificios— poideron dibuxar un ronsel nas augas. Foi o trunfo tan grande que sempre garda novidade a saída dos barcos a vela. Será quizáis preocupación, mais sempre cada verba pondaliana figura referirse ós orixes, está mollada de abrente. Non é certamente o feitizo d'aquila incomparabre poesía. Ténse dito que non temos poetas da mar. Abondarían algús versos de Pondal e de Cabanillas pra refutare unha opinión autorizada pol-o argumento do volume. «Que dicha é ser pescador —que ten por sí tod'o mar». Superioridade *in principio* do marifeiro sobr'o labrego. Unha cavilación máis fonda fariános atopar a xuntanza dos ronseles da prosa e os ronseles do arado. A vos marifeira gaba o feitizo de Cádiz; máis que de sul feito de brancura da vila traballada coma

en poliedros de sal, toda Afrodita tamén por surtir núa o sol da espuma. Saudade de Cádiz, saudade de Amérecas. Sería intresante estudar a aparente ausenza nas Descobertas na psicoloxía galega. Poil-a hestorea oficial pouco importa e unha saudade d'Amérecas latexou na y-alma da Galiza e recolleuna o Pondal dos «Eoas».

—Os Casás. Quizáis os de Nemiña. Si o mozo da mar atopa n'il unha infinitude tamén o pé do monte da Croa no ermo car'o vendabal aniña o numen sin nome da raza. Outro numen fáusteco pois quen sabe mirar sinte a lediza da soedá. «Sós, só de lonxe ven o mar». A mar leva pol-o mundo, na terra afóndase no mundo. Vaosilveiro ten augas frescas, aveláns nos lameiros que son yarpas pra qu'as pulse o vento. O rivés do marifeiro. Iste chega á ollar a beleza ondina de Cádiz —vila amada pol-os bós canteiros galegos que labraron aquiles pazos do dazaoito—, o labrego de Vaosilveiro morre de pastor. Os dous lugares asombrados pol-o Facho de Touriñán chegan á unha caraiterización épica n'ista sinxela cántiga de mozos.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

*O abrigo do vento circio,
sentada ó pé dos valados
q'hai nos Casás de Nemiña
os cabelos peiteando*

Moito gostaba Pondal dos camiños e dos valados de Nemiña. Lembranzas de neno. D'isas feitas de pequenas cousas — unha silveira rechouchante de avellós, un illó d'auga outoniza, o soar do aire n'un albre— gardadas tod'a vida na paisaxe interior. Os amigos d'entón adquiren corpo d'herois —hai na adolescenza sempre pol-o menos un instante ou unha arela de heroicidade— pra qu'as cante a fada de Rouriz. Ceibes com'os corvos mariños do Touriñán corrían pol-as vereas e pol-os Fachos: un era de Muxía —«a areosa, a seca, a triste», ademirabre caracterización homérica— outro de Morpeguite no camiño vello de Corcubión á Camariñas, outro de Coucieiro que manda suas augas o río do Castro, os máis de Bergantiños, algún de Suxo, lugar posto no outo e de Vilarmide o de doce nome. Outros de Corcubión. Os pobos, os castros, os logares, os cabos, os cóns prestan seus nomes á mitoloxía pondaliana; nome de Fadas, de guerreiros escolmados pol-o poeta asegún misteriosas leises do seu espírito e non somentes pol-o recender céltigo e ancestral do nome. Mitoloxía da terra. O esforzo secular —a ver-

dadeira épica dos pobos atrántecos— de cada po-
biño labrego ou mariñán concéntrase no nome do
héroe epónimo. Tamén o sonoro apelido Pondal
ven d'un pequeno lugar de Corme.

*

* *

*Ou quen poidera
pillarte soa
no seo amigo
d'escura cova!*

O longo camiñar —a ruta esquiva— esperta
nos rumorosos bardos unha sede de amor víolen-
to, mantido da forza da natureza na gándara mais
preto da sensoalidade antiga que a lediza do val.
Ninguén menos bucólico e retórico. Sensoalidade
da hedra e das finas froles do ermo d'un enervan-
te recender que ben coñecen os pastores, os ca-
miñantes e os poetas que coñecen todo.

*Ou mozos, que camiñantes
por ise camiño ides*

Os mozos camiñantes van espallando no ves-
tido e no aire o carácter da súa pátreia. Así era no

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

tempo de Pondal. Fermosa variedade, infinda riqueza do tema! Oxe o morno nivelamento do vivir matóu a preciosa matización das terras. Coma nos cadros dos primitivos a paisaxe, tamén dinantes a paisaxe humán, máis fonda e frolida. Gardábase o aire diferencial de cada terra. D'iste xeito o mozo de Xallas, «nai das uces» como il dí con orgullo malencóneco de montañés vai vestido —lan branca, lan moura— c'o prodoito das abenzas que mordiscan as tristeiras chairas. O da chaqueta bermella non ten perda; il ben'o sabe gabancioso. Da doce Mariña, de Brives, preto de Cambre. A dona invita a rosquillas de Ceréo e Recesindo, parroquia aquila e iste logarcifño de ditoso nome na do San Xusto, as dúas no chán bergantifñán de Coristanco; alí xuntanse camiño de terra e da mariña. E os mozos camiñantes ben saben das belidas roseiras de Frexilde.

Ou castro de Remesende que te téis por tan fidalgo

A desterrada pol-a sorte pasa, linda dona, d'acabalo i-olla o castelo dos seus antergos frolecido con adarves e torres sobr'o vello castro de Remesende.

A doce filla de Barcala ten noxo que encerra
pesadume do solar dos seus pais: o desleirado.
Non o castro. O castelo sobre do castro. Un símbo-
lo do decorrer da hestorea. Morre o castelo inda
que máis novo e traballado en pedra. O castro non
morre, pois sendo paisaxe soilo ten imperio sobre
d'il a lei cósmica que raña ós montes e non a lei
hestórea que chimpa as torreadas casas. O cas-
tro zuga zumes coma unha torgueira do chán ó
que désexan soltar, xa ceibes, as pedras ordeadas.

*

* *

*En túrbida noche de invierno
la luna su rayo tímido
lanza acaso, y centellean
los bellos cascos bruñidos*

Forte saudade da pátreas, na noite, na guerra;
en terra estranxeira, tanto máis fonda porque son
esgrevios carauteres os que «ven pasar a sus ojos
—los dulces campos nativos».

Niste poema o castelán deixa entreollar hou-
rizontes de lonxanía com'as traduciós dos poemas
do Norte. Ossianismo. A lembranza arrodea o no-
me de Pondal, no senso literario coma un lugar-
común: Un dos tópicos necesarios e falsos poíl-os

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

procedementos dos poemas refundidos por Macpherson e os de Pondal son ben difrentes. Nos poemas gaélicos hai dramatización literarea, grandes esceas sosteñidas, tod'o longo traballo da sensibilidade sistematizada, si hai licencia pra ista frase. En Pondal a impreseón rápida, certaíra, evocadora e xusta c'unha xusteza que franquea ó espírito o esceario e o drama que o poeta esdeñou escribir. O parentesco sería imposibre negalo; ven da fonda concencea xeneral da raza celta. Mais en Pondal alumbra d'outro xeito persoal e moderno. Agora Cairbár e Gundariz «os de corpo ben comprado» sitían a Tura na Irlanda. Durmen os guerreiros e os xefes nos brazos da saudade, lembran. Unha tēbra d'orixes, furada d'estrelas novas, cobre a evocación: o vello pinal de Froxan na pendente do Brumar en terra, toda peito ô mar, de Corme. Está deserto o pinal. Fuxiron os tempos com'os ventos na salvaxe punta Nariga. Os sepulcros antigos dos celtas alumbrana lus do luar. Asistimos n'iste poema a un estado de espírito en que o futuro se viste con lembranzas. Os primitivos xa saben da tristeza futura. Un grande fado étnico pesa sobre a raza. Malenconía de presentir que soílo as ponlas do pinal e a vos *lanzal* do rego de Belouride, sentíron c'o tempo a presenza da yalma celta desertada pol-os homes. O poeta fáise primitivo e síntese en terra extranxeira comba-

RAMÓN OTERO PEDRAYO

tindo, mais o tempo seu de home do sigro dazano-
ve mistúrase c'o tempo soñado e así o poema
lonxe e fora das medicións cronolóxicas figura un
lírico diálogo de espíritos inmortás.

*

* *

*Engañosa Morpeguite
fada do doce mirar*

O mundo poboado de fadas, com'as illas Aran
de Synge. Os nosos ollos inteleitoalizados non as
poden ver. Vestidas de brétoma fuxen sobr'o ca-
lado verdecer da gándara e apéganse ós cóns da
costa. Soilo queren os bicos da escuma e fúnden-
se de lediza nos brazos da chuvia e do vento. Es-
píritos que sempre preocuparon os teólogos. Syn-
ge fala da mûseca das fadas qu'algunhas veces se
ouve dinantes do día: os rapaces da escola síntena
ás veces; tripulan outras un grande navío fantás-
teco que ameaza chocar c'os «curraghs» dos pes-
cantís das illas Arán e desaparece c'o signo da
cruz. Houbo xentes que se foron con elas e ás
noites volven e falan c'os da casa. Xogan o balón
nos muros da roca dreita, e vése pol-a mañán o
sinal das pisadas e as tres pedras que indican o lí-
mite do campo. É inútil botálas á mar: á seguinte

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

mañán volven a estar no mesmo sitio. No naturalismo de Pondal a fada vóltase muller e a muller fada, pois non hai marcos precisos pras realidás no cerne do espírito céltigo.

*

* *

*Correndo foi ô arume
a hora en que cantan as rás*

¿Serán os piñeirales de Morás preto de Arteixo? Pouco intresa. Todol-os grandes solitarios teñen os sensos moi abertos á voluptuosidade do recender da frouma, ou do pan quente no forno. Un gran primitivo chouta do ensoño heroico ó instante cinegético da caza da doce carne feminina. Hai n'ela, xiada ou ardente, un dos mistereos que se non franquearán endexamáis, sempre novo. Á hora do solpor chegarían ô pinal os sinos da Pastoriza ou d'outra calquer eirexa. Brazos nús na sombra dos rumorosos, nús com'a lúa que s'entrambilica nas ponlas com'a barca—tamén curva—nos sargazos. Hai un Pan céltigo que pecha en igooal mistereo o eco falandeiro das rocas e a invitación tentadora.

*A hora en qu'o doce luceiro
comenzase de fundir*

Pondal nos seus viaxes pol-a terra e pol-a terra do espírito, cruzaba moitas veces por S. Pedro de Brandomil e pasaba a ponte do mesmo nome sobr'o frío río de Xallas. Coma o pastor errante d'Asia pregunta angusteadó o luar n'unha noite de Leopardi, o celta Temunde canta máis d'outro xeito. Gromo d'unha raza apegada ó seu chán, afeita a cruzar os mares e ó igoal d'un Facho sofridora do destino, o canto que tece o pastor arredor da tumba d'un heróu xuvenil —ten no «eterno e doce dormir» seu helmo acarón, seu helmo feito c'aquil ouro novo dos primeiros tempos cuio emprazamento tiña que ser indicado pol-o raio do ceo— remata o tema funeral n'un himno de esperanza pois téñ fé qu'a lembranza dos celtas lle non fará traición. No bosque armoñoso dos «Queixumes» o luar, no tempo de xiada, procura con amor moitas cobas. Non as lápidas derradeiras dos romántecos cemiterios ingreses caras a Young, a Gray, a Chateaubriand, a todol-os escritores vilegos d'un determinado tempo da sensibi-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

lidade, nin a esculturada limitazón dos sepolcros aniñados na escura perspeutiva das catedrales, sinón as cobas ceibes abertas ó interior sempre mozo da terra, nai das sementeiras e das augas, das cobas acariñadas pol-as rondas das estaciós da natureza. A cinza enterrada na arca incorpórase á totalidade da terra, devén *humus* humán e frolece na renovada valentía dos arboredos. A morte pra Pondal suxere istes dous pensamentos; afondimento na entranza inmorredoira da Galiza e continuidade na lembranza das xenerazós. As duas, formas d'un vivir. Cando a memoria di «Ei-quí dorme Brandomil» quer dicir a presenza do heroi na paisaxe e nos renovados pulos da mocidade.

*

* *

*Esquiva rapaceta
coma do toxo a fror
tan pura com'as frescas
augas de Río bóo*

Hai un sentimento da necesidá das leis da natureza. ¿Porque a moral impón no home regras contrarias? En conxunto a ética impón un sistema de abstraucións. Cristianismo. Procura da natureza

humán da yalma, trunfadora do corpo. Quen pense no ser dos pobos primixenios e nos que por manterse xunguidos ó chán gardan un senso de primitivismo mañanceiro, atopará o corpo trunfante, non por ser corpo —pois isto sería bizantino coltivo d'unha decadenza e somentes xurde nas culturas cibdadáns— sinon pol-a dificultade de separar ó corpo da natureza. O ensoño pobo a de sombras ó mundo; as sombras do mundo poboa o ensoño humán. Veleiqui o cerne do paganismo. ¿Onde remata o corpo? Il está collido na ronda das forzas renascentes. A natureza n'é casta: cando chega seu tempo o sexo vexetal trunfa hastra nos albres líricos, hastra a pel esgrevia dos penedos é teatro de amor. Os atomistas e Lucrecio, non fixeron sinon requintar filosofecamente guiados pol-a razón, a necesidade d'amor lei da natureza. Razo a, pois, cósmicamente quen eisixe da esquivia rapaceta o mesmo don que non nega o figo maduro nin a *vaga poldra* da ponte Arantón. Por certo qu'os catorce versos adicados a ela teñen unha calidade espresiva do millor de todas as literaturas; todo poema da primaveira nas chairas, na Tartaria galega d'abondo pequena pra dominar, mais o soficiente pra ser térmeno de comparanza e reserva de forzas pró futuro. Eiqui non figuraría estrana unha disertación sobr'a monstrosidade e tamén a divinidad da condición hu-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

mana. Max Scheler dixo do home «calexón sin saída do universo». Mais tamén esceuceón que fai vivir o universo. Pondal pra ser máis da terra compracese no estado de espírito —nativo— dos primixenios herois igoal o dos labregos folklóricos, eazona c'a sinxeleza d'un xefe de clán.

*

* *

*Cando no escarpado cabo,
sae a fror da caramiña
ô cazador anunciando
a leda estación garrida*

O bardo —pode ser bardo tod'o que sinta o decorrer da Galicia na hestórea, punxentemente, en presenza real— sinte urxentemente a door da disociación entre a xente e a terra. Sentimento que se fai mais agudo na primaveira. Reverdecen os eidos, agroman as carballeiras, no cabo que por bafiarse nas escumas do mar figura brotar n'unha primaveira sua, coma de vixía mais tempraneira —a erica *empetrum album*, costela de brancas corolas miudiñas a esgrevieza do pene— mais o pobo non figura espertar da sua escravitude. Soñar onde foron os bos tempos pasados é soñar onde foi o futuro. O bardo non

dá fé ôs seus ollos: apartado na gándara «d'uces nutriz» deixa qu'o vento salaie ainda invernizo nas cordas da iarpa pois non é ela merecente da vergonza d' acompañar os cantos servos dos homes sometidos. A natureza compre c'o seu deber: os homes esquencéronse. Pondal non aprecia moito ôs labregos: o amor do eido pode ser tamen un amor ô sometimento. Il prefire o mariñeiro, e no labrego aquiles que no pastoreo ollan as estre-las como no tempo das primeiras invasiós. O bar-do non entende ô mundo. D' eiquí que a sua ma-lenconía soilo pode levar ista palabra: escuro.

*

* *

*A sombra tecida
d'espeso greixal
muy ledo e folloso
no tempo do vráu*

Variante d'un conecido epigrama popular. Ten o intrés en Pondal da rapaza Ousinde, nome de fada e de pobo, misturada c'a sua lanzal fer-mosura, sua picaresca de Benito Lousada.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

*Castaños de Dormeá
os de corpo ben cumprido
De graciosa estatura
dobrados e ben seguidos*

Os botánecos sinalan o berce do castiñeiro na Galiza. Albre padriarcal, petrucio que acouga moitas sombras; corpo de pedra e ponlas mozas. Os piñeiros indefrentes ás estacións son un soño de raza, os castaños máis labregos viven o ritmo aldeán. Auvernia, Italia do norte. Córcega, terra de fortes familias campesías, cernes de raza, terras com'a Celtia oucidental de castiñeiros. Os de Dormeá, nome de sonoridade saudosa, non son caracochos; son trabes novas e dreitas de curtiza aínda verde, de pulo lanzal, pois o poeta diúlles, n'un tempo, sombra. Albre celta, de certo. N'outro tempo as grandes larganzas dos chaos galegos cobríanse de centeeiras misturadas con soutos. Entón comíase pan de centeo e castañas, leite e viño. Todo esenzas bariles com'a carne de porco sempre amiga dos herois. O castaño mais labrego qu'o pino deixa as follas na derradeira ontonía e franquea a súa recolleita ás augueiras do inverno. Calcado d'esprenxia é tamén o derradeiro en se inzar de novos follatos. Fume de logares, medas, cotas, castaños; lugar galego. A sombra do castiñeiro e unha sombra de clán, amparadora. Chegan istes albres á ter unha fisono-

mía moito mais carauterizada qu'as máis. I-aumenta seu prestixo o feito lamentábre de que desaparecendo en comarcas enteiras, van tomando as que restan unha patriarcalidade que fai un acto secular do auto de prantar un novo castiñeiro, e ô ollalo vivir presta especial confianza no ser da nosa terra.

*

* *

*Un lindo zagalexo
prometesme, señor
tan lindo que mirálo
será unha perdición*

A rapaza —fermoso corpo lanzal e comprido de moza, collida no prado, beleza vexetal, gostosa da muller, d' ise xénero soilo propio de aldeasinte unha presenza turbadora. Quizáis sexa un soñado cazador. N' importa. Hai a tentaceón misturada c'a fisioloxía. Tamén os bardos apreciaban no seu sentimento da natureza os bos froitos humás. N'iste poema téñense, quizais, en contra dous cultos: o escuro d' unha antiga e inmorrente paganía. Seu tempro: os logares «tentadores» certos lameiros, certa sombra d'abelairas preto do correr das augas, os sitios onde preside un nú-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

men de amor. E outro culto, o significado pol'a Virxe da Consolazón. Ela coronou o coto adicado ós deuses antigos. Os dous cultos decorren misturados. A severa determinazón dos seus alternados trunfos forman o eixe central do vivir da campía e n'outras formas menos sinxelas, da cidade.

*

* *

*A hora en qu'a luz do luceiro
sobr'o cabo loce tímida;
e á negra furna pñando
recollense as breves pñllaras*

Comparado c'o estado d'esprito semellante ó qu' ispira o poema «Cando no escarpado cabo... —«ademírase a rica matizazón creadora do bar-do. O contraste non é agora tan firente n'aquil a primaveira ou millor a promesa d'ela fai mór a triste indefrenza dos fillos dos celtas; a hora do empardecer na mariña sempre foi propicia pr'o bater d'azas da fada melanconía. O vóo das pñllaras leva consigo a derradeira luz do día e o luceiro ten medo da negrura do cabo, e da mar caóte-ca e insospeitada. Se non eisprica a melanconía do bardo. Quizais non teña parte no consolo

RAMÓN OTERO PEDRAYO

do pescador animado pol'o badelar das trindades.
Quizais o bardo non sinta aquilo e refuxiado nas
uces irtas se dea líricamente coscente ás verbas
do pastasma e do vento.

*Agora meu corazón,
agora pol-a noitiña*

Gándra de Gundar. Maravillosamente carai-
terizada. Lonxe o fume do pobo, potenzas des-
peiteadas, fortes recenderes sensoales. Nin re-
mordimento, nin concencia do pecado. Na noitiña
desdibuxanse as cousas. Us seres amanse baixo o
sol. Os máis —d' eles os homes e as feras— pro-
curan a noitiña pra cobrar valentía no abrazo dos
sexos contr'a longa escuridade nemiga qu' as se-
para da mañán.

*Despois do duro combate
qu'o noble celta Folgar
contra d'o esquivo romano
librou de Xallas no chán*

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

Logar de Maroñas na parroquia de Santa Mariña do mesmo nome en Mazaricos. Pondal tecéu arredor de tí a mais fermosa leenda. N'ela xa nos lindeiros de Xallas non lonxe do monte que se chama duro e curtante c'unha lonxana palabra, Aro, Pondal escolmoute pra ser a coba d'unha heroína, e tés na xeografía do sentimento unha belida praza inmorredoirá. Celtia, Xermania, Roma: tres mulleres. Duas mozas, outra matrona. Leva Roma a balanza do Dereito curtesano da conquista. Xermania ten a cabeleira de fogo como o refrexo do sol rent'ô hourizonte nos mornos lagos cimbrios. A Celtia lanzal e noviña, leva nos ollos grises a lonxanía da mar, e na man o arco cinegético. Pode ser o vento da gándra feito muller, a espuma dos Basantas feita lírica ondina, ou o piñeiríño tremoroso e forte da costa tan mantida na sua lanzalidade de terra coma do salgado alento do largo. Ista gracia da Celtia non'a ti vo a Xermania, que chegou a ser dona forte e simbóleca namentras a Celtia com'un tema apenas iniciado morría ceibe de pesadelos hestórecos. O monte Medo matoú unha estrela: serras onde s'enterran os luceiros pra despois vestirse no abrete da lús da estrela. Non pide ô morrer o grave e inutile consello dos graves vellos; quer o cantar d'un xoven doce como o «toxo molar... que crece na escura gándra». Novidade xenial da

RAMÓN OTERO PEDRAYO

comparanza. Margaride canta unha estrana verdade. Estrana porque estamos afeitos a consoar, enganar ou apelar á fama no instante da morte. Margaride envexa a morte salvadora. Non por desespero, nin por ironía, pois os dous, ela e mais él, locen no abrente da vida: sinte a beleza da morte na sua mocedad, pois por ela matara á «vellez escura» e a vergonza do pecado. Morre con ledicia sportiva, e o canto funeral de Margaride sin solenidás sin esceas, chouta do eloxio da beleza o eloxio da morte incomparabre. Comparado hastra ca epopeya xermáneca —non falemos das do sul sempre funerarias e pretéritas— hai na celta unha certa mocidade, que non fai morrer a espranza aínda nos finais máis tráxicos.

*

* *

*Os pinos fan doce son:
N'ista doce soedade
apertas'o curazón*

Xa non bruan heroicos. Tamen teñen os piñeirals instante de agarimo mol. Logo son tan indefrentes. Sempre soñan. E sua negra sombra acouba a paixón secular que se non aforcou c'a

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

corda de S. Francisco. Acompañan o rumor do bico qu' estrala coma o arume enxoito baixo os pés fuxitivos das rapazas.

*

* *

*Rei dos castros, castro forte
garrido castro Nemenzo*

N'ista soberana invocazón latexa a fonda mocidade do bardo e a confianza dos tempos. O castro xa non é cousa arqueolóxica, morta e crasificabre. Vive e frolesce. Na campía unha segura espranza, na yalma a realidade da raza, Tiña que ser cantada pol'a doce Maymendos, por unha voz nova no día escuro «en que as uces montesías se domeaban c'o vento». Canto de trunfo en beizos de muller. O castro manda unha grande larganza de campía: fábase mistereosamente c'os outros castros. De mal xenio deixase furar pol'os arqueólogos e pol'os buscadores de tesouros. Seu tesouro é outro. O tesouro do sentimento da terra e da raza. Cand'o pastor d'abenza anda arredor d'o castro sinte un escuro terror e os vellos labregos falan d'il con voce lonxana pois imponlles un respecto relixioso, conseqüencia d'a vos da sangue. Moitas culturas decorrerón dend'o tempo en que

se fixeron os castros, mais ningún moimento d'elas chegou a mandar com' aquiles, na campía. Ademais tod'o pasado refírese a elas como si fora o úneco dino de lembranza. Quizais, somentes, a eirexa románeca —moitas veces ela frolece no castro— chega a adequerir un prestixio semellante.

*Aquela miña leda compañeira
presurosa e lanzal*

Vai o bardo pol'as brañas d' Armeár na terra de Moráime, non lonxe de Muxía. Ten amor pol'as gándras e brañas. As paisaxes doces amigas d'outros poetas, non son pra Pondal sinón descansos banás. O ermo está mais cerca da alma e de Deus. Por iso pregunta ás brañas d' Armeár onde vai a fada «presurosa e lanzal», pois acostumaba a vagar co él pol'as soedás. Era seu espírito. Sempre os epítetos descriptivos de Pondal dan sensazón de marchar, d'algo levián que se non fixa sinon transitoriamente en formas graciosas de xuventude endexamais compretada. Mundo caóteco de principios dinámecos. Pra il a morte equivale á fixazón. Pasaron pros galegos moitas

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

venerazós de imitanza i-esquecemento. As modas do pensamento, a ritualidade somentes pintoresca, xa non vital das festas e das costumes: o rito sobrevivindo a idea. Pondal como quen desexa ser de corazón galego quer vivir na lus da idea. Non irá ás romarías nin ós «caneiros» nin ás festas dispostas en agasallo de *touristas* ou polítecós. Non quer ser a servidume da festa galega. Báñase na soedade pra baixar á palestra do mundo da loita.

*Boundanza, saúde
raza de Breogán
teus groriosos destinos
certo é doce agoirar*

Escrita quedóu, d'unha vez pra sempre, o canto de vida. Escoitouno Galicia? Quizáis non os seus literatos nin as crases cultas. Il está no cerne da forza do pobo pois o mesmo pulo que fai ô labrego arar con fé calada total-as mañáns, e o que sobrepoñéndose a saudade guía o espírito dos homes acugulados no trasatránteco, foi collido pol-o poeta i-en verbas de ferro batido pol-o martelo da vontade heroica, canta por riba dos séculos.

Ises homes raros, cavilosos i-estranos están máis preto da realidade qu'os chamados homes práuticos servos d'un tempo, d'unha moda ou d'unha imitanza. Que lonxe estamos do iberoamericanismo e das demostracións ultramarifias de lacón con grelos! Toda a psicoloxía e tod'un programa forzado en versos de sobria épica inmorrente. Primeiro fé na raza. Il pode decilo. Discípulo da gandra e da mar, do cabo e do marifeiro. Pra qu'as bágoas ou a pillería tan gabada pol-os poetas pintorescos do dazanove? Raza sofrida. Sofrindo trunfase. Soilo un pasado. Aquil heroico do primeiro tempo: auga nutricia que vai no sangue, esencial eixe do carauter, ceibe Galicia da edá do ferro. Diant'o bronce mol, foi o ferro o comenzo da idade humán. Pondal despreza o istante presente da politeca. Estar nos orixes é de fixo poñerse no futuro. Ben o sinte: —«Entr'as espesas brétomas—do tempo que foi xá—e n'os días dichosos—qu'inda ô mundo virán». As duas formas da heroidade cotidián da raza: a terra e o mundo. Vése a Galicia com'un centro d'irradeazón: car'a todolos ventos voan as enerxías. Calados, indifrentes ôs gobernos. A estulta cidade samente sabe do labrego falseiado pol-a literatura. «Tecidas compafias sonorasas». Lembran as areas d'aquil esteso praias de Barrañán, franqueado ó mar d'Arteixo. Nótese que Pondal non sinte as cibdades. Son des-

masiado transitoreas, artificiás xardís da paisaxe hestórea. A Amérea chamada pol-o seu nome de xusticia: Colombia. Colón e os nautas portugueses son os únicos persoaxes hestóreos cúa forte individuoalidade, suma d'arelas étnecas, impón á Pondal. Os tillos de Breogán na Colombia ocúpanse primitivos e orixinales nas primeiras artes creadoras: pastores, ferreiros, vagarosos: maneira de ser donos do porvir. Ponte luminoso do arco da vella, curvado sobr'o Atránteo xuntando ós pobos. Grandeza semellante á das Sagas do norte. Galicia longamente esquecida será o pastor das xentes. Primeiro, Portugal pr'o que garda o nome patriarcal, o senso de familia. O poeta sabe do dooroso parto e sabe que vos do sangue xuntará as enerxías dos dous pobos, fillos do ideal. «Palidez lanzai do turbulento insomnio e do rudo pensar»: os homes forxadores do ideal, os homes prometeos e guiadores. Os longos cornos do faro furan as tébras e ningún fillo deixará de ser salvado pol-a lanzada animadora da sua lús. Canto de forte seguridade, que todol-ós galegos debían saber de memoria en logar dos hinos da festa do albre, e do «Quixote» das escolas.

RAMÓN OTERO PEDRAYO

*

* *

*Cando te vexo m'acordo
de quen non podo olvidar*

Ben diferente da paisaxe da «areosa» Laxe o figueiral do Mórdomo, na parroquia de Traba, non na de Bergantiños, en outro onde quizáis Pondal nos seus estudos de neno vira un oasis. A figueira mediterránea. Zume do figo que c'o gosto do licor das parras chamou nun tempo ôs celtas pr'os países do Sul. Nas sextas silencio «xogoral» de rito venusiano, tan atraente pr'os grandes sensitivos. Contodo a tristeza do camiñante non pasa d'un instante. Tristeza demasiado fisiolóxica, non aquila malenconía salvadora qu'il está seguro d'atopar, com'unha fada fiel na gándra.

*

* *

*Pilleina antr'os pinos soa
alba de medo tornóu*

¿Pra que xustificacións nietscheanas? Se non eisprica o gozo da aperta na soedade. Tampouco

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

ten nada que facer eiquí o sátiro caprípedo nin a
frauta de Pán. Saúde. Natureza. Leis do Mundo.

*

* *

*Cal sae a arboladura
de nave poderosa
facer negro valume
sobr'as tendidas olas*

Os destemidos mariños de Corme non poden
atracar seus barcos nas adustas rocas do pobo e
lévanos ó abrigo da ría de Ponteceso. De como
Pondal ollábaos sair; trasformaban o paisaxe, va-
lentes e sensitivos cal poderosos seres prendían
nas cordas com'os ventos as maxinacións do ra-
pás. Com'as naos xuntaron os anacos dispersos
da Céltiga e cruzaron os oceanos, a misión do
poeta e xuntar e levar adiante rexistrando todo
dinamismo. Cando sai pol-o mundo xa non é obra
de un home: o poema vive por sí e aínda non es-
gota isas ispiracións poéticas que non hachan for-
ma na arboladura das palabras e son com'a múse-
ca d'elas. Nada máis oposto á conceizón poética
dos artistas das culturas: eiquí a intelixenza agu-
da vai envolta na vaga e certaíra intuizón das
forzas ceibes do mundo e da raza.

RAMÓN OTERO PEDRAYO

*

* *

Gandra esquiva da Moureda

.

Âs veces no ermo —penitente pr'o cristián—
ar raiolas do sol figuran xogar nas uces coma
loiros cabelos, o vento fai suspirar a dureza dos
toxos. Gandra, ermo: difrente sensación que pro-
duz no cristiano e no celta primixenio. Sempre de
forza. Penitencia con barudo exemprar de forte
vivir.

*

* *

*O escuro Brandoñas
e o roxo Porcar*

Un milesio moreno, un coorado celta caudado.
Os dous tipos étnecos. Son novos. Non teñen ver-
gonza do chorar pois fálase do gracioso númen
da terra. A vergonza das bágoas foi unha das
grandes cobardías da humanidade. Logo os herois
precisan d'un ideal tanxibre. Ela penaba, a doce
Baltar. Seu nome quedou na xeografía pondalia-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

na, xeografía tallada en alma galega. Ela pasaba. Com'a sombra da rama follosa. Isas ramiñas que nascen nenas no escuro e orcelado peito dos caracochos e sempre se moven rexistrando o menor pasar do aire coma si quietas non tiveran realidade. A doce Baltar! Unha interpretación dos mitos fuxía d'ela a fada da primaveira, fuxitiva sementando sonrisas e froles. É millor deixar a figura viva. Pois era tan gracioso o correr dos seus pés calzados de vento qu'hastra as uces a garbaban. Cando no monte unha vibrazón tremou na xesteira ou no uzal, hai que deteñerse un instante: a doce Baltar corre por alí sempre fuxindo e deixando un ronsel de malenconia no serio arboredo e na alma do mozo.

*

* *

*Fada garrida de leves alas
que leda voas
no doce Abril*

¿Onde foi? ¿Onde sentiu o poeta o levián pasar das aas e dos peños da fada? O bardo sempre forte i-adusto deixase, lembrándoa, levar por un ritmo ledo, e sinxelo, optimista e primaveiral. Estaba en todol-os recunchos da Galiza o eco

fuxitivo e renovado da misteriosa presenza semellante ó primeiro locir da yalba que se non sabe si centilea n'un anaco escolleito de ceo, nos meditativos penedos, no regueiro apenas aduviñado fuxindo pol-o seo verdecente dos lameiros. Ela abrangue todo, pois é a Galiza seu reino: o igoal os eidos amolecidos pol-o arado qu'os montes inda virxes do ferro do labrador. Maxinazón choutadora do poeta. Todos os nomes de logares (a gandra de Carboeiro de Vilouriz, os verdes de Oca e Buxán, os altos de San Cosme de Portomeiro non lonxe do Tambre, o val de Brántuas en Ponteceso, Angeriz na comarca de Tordoya, en Corcoesto (Corcoesto, Esto, Soesto: fermosas variacións do tema), o Cartel en Moráime, Recemel, a vasta praia de Barrañán, o monte de Brumar) beilan de máns dadas na lembranza do poeta. C'un recordo dos amigos da infancia, d'unha solitaria meditazón, do ardente apaixonamento d'un solpor demorado longamente, d'un amor iniciado, d'un sinxelo eco gardado inconscientemente. Pondal tivo a arte dos nomes: háinos esquivos com'a trágica soedá das gandra, outros soantes ó vento nos carballos, outros doces e tan delicados que se creban com'a mañanceira rayola do sol do abril; algú axordados e graves franquean un infindo hourizonte d'olas galgantes; dominan os envoltos no arpado cantar dos piñeirás. Hai un

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

sentimento de saudade: a de achegarse máis á esenza do maravilloso ser e afundirse n'il procurando a liberazón. Por ista evocazón o bardo che-góu a liberar o espírito pechado nas paisaxes, e na xeografía traduz en termos da yalma a xeografía aparenceal de total-as terras galegas qu'il percorreu e amóu: as máis oucidentás e atrántecas da Galiza.

*
* *

Abonda xa d'eración

Tres versifios que pechan tod'a forza d'un istinto coscente do seu poder. O mundo e suas dozuras propiedade e gozo do forte. Todol'os verdadeiros señores de pazo pasaron por momentos d'iste xénero.

*
* *

Eu sei donde moran eu sei donde están

O místecro da Terra enxoiita proctura a fondera da fonte sempre nova: Oh cristalina fuente—

Si en esos tus remansos plateados—formases, de repente—los ojos deseados—que tengo, en las entrañas, dibujados». Búscase na auga o refresco do que se leva en si mesmo. A auga hai que mirála. Non abonda ouvila. No cántico das augas eternas acompaña un estrondo, unha caída do alto, tod'o camiño d'un persoaxe de Unamuno. Si s'incrinar sobre d'elas loce no seu seo pol'o menos unha ilusión do que se desexa. Nas sirtes e nos cóns da alma de Pondal soaba un desexado cantar de sirenas. I alma irmán da costa tendida en heroico esforzo dend'a torre de Breogán has tra o Fisterra; con folgos de praias, audacias de cabos, sufrimentos de furnas, vontade de acantilados, intelixencia de portos pescantís, doce morrer de ríos, maxinaciós de nevoeiros, misticidade de decrebados poentes, augurio de escollos, arelas inmensas de infindos hourizontes bombeados ó lonxe n'un arco de mar que dispara ás estrelas frechas de Prometeu. Soilo il sabe ond' atopalas. Cando elas cantan, as pillaras voan en circo e a onda suspende seu gaseoso tecido de encaixe de Camariñas. Seus ollos naceron a un novo ollar esculpando o bulto salgado das doncelas da mar. Chámano c'un amor de posesión. O home criado cerca do mar ten un desexo infindo e nunca conseguido de pillar as aparencias fuxitivas da mar sempre renovada, sempre nova a ca-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

da istante, bulreira e terrible, mais que o igoal da
ondina deixa saudades incurabres.

*

* *

San Pedro de Brandomil

Pasaba por alí de Ponteceso a Sant-Yago e de
Sant-Yago a Ponteceso. Xa home feito, as lem-
branzas orgaizábanselle no espírito en xigantes-
cas fugas d'orgão. Unha fuga ista lembranza.
Apenas indicada. D'un desenrolo largo e vibrante
que non morre no derradeiro marmullar. Cruza-
ba d'acabalo. Cabelos negros. Neve xuvenil na
fronte. Un vento carregado de falares antigos vi-
ña galoupando pol'as gandra. Os fumes do pobo
no sólpor. Unha longa vida anterga do inmorre-
doiro clán. O nome romoroso ronselando sempre
saudades.

*

* *

Carballos de Carballido

Pr'os grandes celtas nunca foi a natureza un

RAMÓN OTERO PEDRAYO

fondo inmobre. Pol'o contrario unha vivente traxedia: o tempo xoga o papel principal. Mais a punxente comparanza dos dous tempos —o humán, o dos albres— fire o poeta. Eiqui acompañanse os dous. Cabelos brancos, gallos secos. O poeta, malencónicamente sadisfeito, síntese unánime, c'os carballos de Carballido.

*

* *

*D'alma no fondo
eu levo unhas cordas*

Irresponsabilidade do bardo. Un mundo entrou n'il incompatibre c'as formas d'iste mundo e escravo d'ista tiranía non ten folgo. Sua vos non é sua. Non é dono do seu mistereo. Curros sabía ben as cordas de que dispuña pois foi poeta d'un instante, non coma Pondal, d'unha eternidade. Boa difrenza c'a boa administrazón que aprica o literato ôs seus recursos d'inspirazón.

*

* *

*Cando xazan do cisne
os febrentos despoxos*

Febrentes da cruel loita c'o númen d'anterior poesía. Sabe que o canto armonioso vagará soilo

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

pol'os piñales e no salaio do Anllóns. Amóuno dende dinantes de nacer. O río descansa no mar, morrendo docemente diant'a casa do poeta. Coma un río foi tamén Pondal, esculcando con paixón na entrana poética — creadora — da Galiza, poil'o río chama pol'as augas de total'as penedías e de todol-os fondos lameirentos forzándoas a se xuntar na unanimidade d'un canto n'o qu'un ouvido desperto escoita cada vos de fontela. O Anllóns cheio de lembranza de piñeirás e d'espranza de mar. Pondal coidou durmir na súa beira. Mais outro xigante hino desexaba cantar cabo da tumba ilustre: o mar, e o férvido entusiasmo, non rompido, do pobo da Cruña que todo di coma o mariñeiro dend'a Barra de Ponteceso: —Eiquí paz ô cantor do eido noso. Do eido interior, do esprito galego, traballado en roca mai.

*

* *

*Sobr'o gallo do pino
sin cuidar do destino
o azor c'o fero grito o aire inunda*

O bosque animado de Merlín. Todos'los animás simbolizando a loita universal. O pobo viu nos animás salvaxes, amigos e compañeiros do

Demo. A pomba branca adicada n'outro tempo a Venus foi logo a compañeira dos ortos monxiles; as freiras perdoan a voluptuosidade, da ave en gracia á sua candidez e suavidade. ¿Non é a Madanela unha Venus comesta pol-o mero pracer do arrepentimento? Mail-os animás obedecen fatalmente a lei do descanso e agarimados pol-a noite pol'o calor do día afondanse no sono, ritmo preciso. O xenio, non. O Anxel rebelde e curioso non pode descansar. Ten os ollos sempre abertos. Será Prometeu ou o mesmo Satán. O Satán verdadeiro heroi do «Paraíso perdido»: campeón no poema de Milton da liberdade frente o despotismo de Deus. Os crítecós fán de Milton non o que s'entende por un puritano bíblico sinon un ardente partidario do sensualismo naturalista que ven dos primeiros tempos xermánecos e célticos e ten seu paralelo na filosofía de Lucrecio. Ou o Prometeu. Probrema sementes de proporzón. Carducci cantou a Satán: —«delle essere—principio inmenso—materia e sprito—raggione e senso». Escuramente Pondal sinte de varias maneiras a beleza e a fermosura do Anxo caído: o xenio é sua incarnazón; liberdade contra destino; individuoa-lidade contra lei. Mais en Pondal a door da raza esquencida e ingrata fortalece ista aitude de insomne rebelión.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

*

* *

*Ou da terra de Xallas, feros corvos
que vagantes andás*

Berro qu'en variados tonos resóa por tod'o romantismo. Chateaubriand nas landas d'Armórica, Obermann nos neveiros dos Alpes, Werner e Wagner nas landas pantasmás do Báltico, Rosalía na deixadez do bosque de San Lourenzo... Soeda-de, patria da yalma poética. Batir d'azas salvaxes, locomozón desexada pool-s que sinten cada sociedade com'un circo de ferro e un peso que turra pr'abaixo.

*

* *

*Monte—Branco, Monte—Branco
condo te vexo de lonxe
verto a soas triste pranto*

Nos hourizontes familiares do poeta o Monte Branco ten siñificazón parecida ó Pico Sagro, o monte Lobeira, o Sta. Tecla. Estrano na oleada de formas do releve c'o seu cume raiolante de brancas aréas ó sol: fala ó poeta com'outra estatua

de Memmon ou com'a Maladetta os pastores do Pirineu. Ten un privilexio triste pra un monte da individuoalidade. Dó largo acenanlle os mariñeiros: ollado de preto non figura seguir a maina lei da eroseón: vive máis depresa qu'os outros montes com'a si un fogo interior o consumise. O vento arrincándolle as locentes aréas que foron sua gala dálle unha facies de vellez crecedeira ouservabre pol-os habitantes da terra d'arredor. A idade xeolóxica parece acompasarse c'un ritmo humano e Pondal fálalle com'a un vello amigo capás de sentir c'o il a chegada do solpor do vivir.

*

* *

*Feros corvos de Xallas
que vagantes andás
Sin hoxe nin mañán!*

A forte individuoalidade sofre de mil tiranías. As máis garimosas chegan a ser insofribles. Sería curioso estudar d'un xeito compreto a reauceón dos poetas contra a sociedade. Os clásicos sométense gustosos a ela e soilo teiman crasificar o ritmo d'ela sub specie aeternitatis. Pol-o tanto cada sociedade ten seus poetas. Mail'o bardo non pode obedecer á sociedade orgaizada. ¿Cántos es-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

pritos haberá hoxe en rebeldía? D'os que ha-
xa pódese contar que unha grande porzón son
celtas. A un poeta do estilo de Pondal pódelle
gostar o comenzo d'unha democracia; ista demo-
cracia no poder faráselle tan noxenta com'un ab-
solutismo da Santa Alianza. Ibsen, cando soupo a
entrada dos italianos pol-a Porta Pía, dixo que
quedaba escravizada a úneca cibdade da terra
onde se podía ser ceibe. Poetas que fican estra-
nos á sociedade e apegados a un mundo primixe-
nio d'orixes son renovadores e aínda qu'a xente
non'os escoite infroen n'ela, pois son unha fiestra
aberta á paisaxe e á alma da terra orixinaria e
ruda. Mais non é somentes isto: no propio ser do
poeta librase unha loita. As veces istas feras
esenzas da yalma gritan n-un poema: envexo os
corvos, quixera esquencido dos homes e do tem-
po vagar pol'a gándra pra d'iste xeito estar máis
preto do seu propio espírito aprixoadado na forma de
home social. Eu vexo a todol'os seres que se non
someten a lei: o miñato temido e solitario, Atila
dos aires, a brétema sempre facéndose e desfa-
céndose, endexamáis prisoeira d'unha forma, as
uces nemigas do agricultor, foscas e altas soilo
deitadas un instante pol'o azoute do vento; a ca-
balgada do vento que goza azoutando ó cabo
e erguendo a tola sinfonía da mar sin ouxeto soi-
lo pra medrar en liberdade, e isas bandadas

de corvos negros no mundo verde e azul, maldi-
zoados, funerarios e humoristas, conqueridores
que non colonizan nin se suxetan ó traballo,
e poñen no vagantío das gándras voos de con-
queridores, campamentos de nómadas, funera-
rios festís de espritos fortes e ise aire de liber-
dade con que soñaba Leonardo, vello, ouservando
o voar das aves palustres na campía tráxica do
Latium.

*

* *

*Das quentes praias
e non xocundas
cal sempre soen
retornarán*

Outra volta as anduriñas. Chilan e trenzan
mistereosos circos na frouma mantida da terra e
da roca, do mar e do sangue de Galiza. Xa non
está o poeta seu amigo. Il que puña rostro serio as
vaidades do mundo e afundido no vagoroso pa-
sear figuraba ausente de tod'o que non fôra a cósmica
traxedia, sorría ás ledas espertadoras da
primaveira e no outono ollabaas camiñar c'unha
envexa leonardesca: quixera bater aas no aer fon-
do pra millor contemplar o corpo apaixonado da

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

Galiza e gozar, ó lonxe, algunha vez o pracer da lembranza. Agora, n'iste poema dibuxan os xiros d'unha danza funeraria. Mais xa sabemos o qu'is-te supón na obra pondaliana. Non un remate sinon un puuto de desenrolo pr'un infindo porvir na memoria.

*

* *

*Oh ti, radioso e forte
Ser oculto e inmortal
que déches són os pinos
e cores á miñán*

Por primeira ves unha invocación ó espírito do mundo. Deus sentido vagamente, máis sempre presente no bosque, no miragre da mañán, tamén na ialma de Job. Pondal en todol'os «Queixumes» somentes cita a ise libro da Bibria. O máis humán, a epopeia íntema da door loitando esgrevia has-tra facerse digna d'atraguer a mirada de Deus. Mail-a pregaria do poeta non é coma poidera pensar-se, pra gardar en calquer forma sua individuoa-doalidade esgrevia. Sempre quer qu'arredor da coba fique a lembranza e qu'as verbas, verbas bár-dicas, sexan inmorredoiras. Eiquí nón. Querse afondir no seo das cousas inmóbres. Non n'o bos-

que ainda cuaseque sensitivo: no facho, no penedo, na absoluta primordialidade inconsciente. Quizáis un instante de desespero por non poder mandar ou esquecer ó ardente numen interior que divinamente o escraviza. Divinamente pois seu vivir com'o de Prometeu —maravillosamente eispresado no episodio do «Regreso ao Paraíso» de Teixeira de Pascoais— non pode pasar sin a picada cotidián do abutre. Prega o «deus ignoto» que asegún Strabon presidía os ritos misteriosos dos celtas nas noites de luar. Panteísmo orixinario. Ou será quizáis outra intenzón, non confesada, máis en nós xusfiticabre ó cavilar ó marxe dos «Queixumes»; quérse facer insensible cousa, —a mudeza e a friaxe do penedo é mais que cousa unha condensazón d'un frío e d'un absoluto astral— pra liberdarse do corpo e da fuxitiva iluseón do vivir, e chegar máis preto do corazón do Mundo alí onde nacen as vibraciós que rematan os nosos ollos na calada eloquencia das paisaxes de rocas e de mar. Misticidade da terra, carauterística da Galiza. E identificazón da yalma nai c'a pedra pranetaria dos orixes.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

*Canta, bergantiñán, canta
que o véspero aparecío
e dudoso centellea
por antr'os dereitos pinos*

Na hora caóteca do solpor falta algo: o cantar. Do contrario o mundo cheo d'almas convertíase n'unha estrana Walpurgis. O cantar fixa o mundo e dálle forza pra seguir vivindo nas tébras e no espantar asoballante de total'as potencias caótecas. A mañán futura centilea no véspero, fí xungue unha data con outra. Chama pol-o cantar. O principio apenas é un lixeiro lostregar máis maxinado que visto: dudoso, apaixonado trunfa e dirixidos por seu raio animador a paisaxe armónízase. Trema no lombo tendido das olas, esbara com'unha bágoa de lus nos fachos escumantes, loce no fondo negro do piñeiral com'unha luciña de santuario. A angustea do poeta tamén demanda un canto. O canto do bergantiñán instintivo que espalla a fé da terra. Non un canto pra adormecer. Pra afondirse n'unha saudade. Poil-o poeta, coma outro vate, Verdaguer, non coida qu'a noite se fixera pra dormir. Il pintase en outros versos insomne e febre. Di *padezo*: sinte seu vivir com'un padecemento saudoso. Ou suidoso.

*Cal o fulxente Sirius
radioso e inmortal*

O ceo dramatizado. Non a armoñosa esfera pitagórica. Rube ás estrelas pra ollar a palpitazón das yalmas das terras. Poetas da mar e poetas dos continentes. Cand'os primeiros navegantes viron afogarse no mar equatorial os luceiros familiares deberon sentir un terror e tamén deseguida, unha enorme alegría trunfadora. En moitos versos dos «Queixumes» Pondal anuncia ós *Eoas*; os nautas quixeron liberdar «do oceáno os campos espaciosos». Libertar o escravo oceáno fillo do escuro Urano é darlles concencia. Pórriba d'iles a door e a legría humán. Un mar sin naufraxios debe ser d'unha infinda tristeza. Liberdar oceános non é crealos pra conquistar na outra banda outras terras. Os estremeños da épica do dazaseis ronselaron a mar sin ollar pra il ó rivés de Colón ou de Magallanes. Portugal bañándose na mar tomou novas forzas e tinxeu de salgadas lonxanías tod'o seu esprito nacional.

*

*

*

*Non cantes tan tristemente
probe e desolada nai*

Condenazón da saudade tristeira. Certamente o cantar escravo ten seus encantos, coma todol'os filtros adormecedores. En Galiza arrolou a moitas xeneraciós un cantar tristeiro de berce. A cova do noso sono sin ensonos non podía ser mais feiticeira. No céltico carballal acompaña o cantar das follas utozoniza. Non. A tristeza non está na paisaxe, nin na propia cobardía. «Triste é o cantar que cantamos», dixo Rosalía, e outros tomaron o concepto o pé da letra. Pondal di: «cántalle cantos ousados—qu' esforzado o peito fán». Despréndese de Pondal un canto de heroicidade, as veces doorosa, sempre redentore. Pois os destinos cumpríranse e Galiza será a lus da Iberia.

*

* *

*Cal o anxel rebelde
qu'andas atravesando
con poderosas alas
o cego, antigo caos*

Conviría meditar no papel das descubertas. Europa salvouse cando as primeiras proas portuguesas racharon os confis do misterio. Fortificouse pol'as rutas do mar. Estaba en perigo de morrer queimada pol'o alento ardente da Africa e pol'o xiado alento da Mongolia. O mundo aínda estaba cinguido de caos, grandes anacos d'il cobrian os mares e mergullaban os archipiélagos. O nauta sentiuse rebelde á ordeación do mundo. Houbo nas descubertas un prazér de pecado. «A ardida nao» non foi cega c'a propia lus. As veces dubida. Prudencia e cencia dos argonautas. Ponda sabía o diareo exercicio que require a mar. Viu en Corme, en Laxe, en Muxía, os veleiros esprimentados con aas de anxel e corpo fino e prudente.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

*

* *

*Non en presentes
cousas pensando
o doce eido
quizais irán.*

Outravolta o fórmide colga tristeiro. As anduriñas curiosas chegan preguntando. ¿Qu'importa? Responderá por il sospirando nas cordas de ferro o vento da Barra. Confianza do poeta. Seu cantar é o da terra. Sua verba non pode morrer. Il istromentóu unhas notas. As anduriñas terán resposta. Pulsan os aires a lira de ferro como pulsaron as cordas da alma do poeta.

*

* *

*As almas escravas
d'ideas non grandes*

Si se pensar nas razóns de vida das xentes habería motivo pra dubidar da outura da condición humán. Deixando a un lado o cósmeco eisistir da campía, a xente que fai a hestórea aparente aparece domiñada por fitos inferiores. Agora, qu'hai

os instantes en que de súpeto a psicoloxía coleutiva impón un falso carauter ás masas. Por baixo d'ela e no decorrer das vidas individuás. Ben poucas ispiradas n'un tema d'eternidade. O home sadisfeito da rotondidá de ventre, ou da voluptuosidade da erudizón, da sona políteca. Os infindos escravos da vaidade e ignorantes do orgulo. Debían os homes producir en Pondal repunancias cuáseque fisecas coma en Nietsche i-en xeneral nos grandes solitarios. O solitario resólvese en dous tipos: o redentor que se sacrifica pol-os máis, e o anacoreta que fuxindo de todos crea unha Humanidade ideal. Pondal esbarando por riba das pequenas continxenceas, falou pra unha crase superior, a qu'il pensaba espranzado que c'o tempo guiaría os destinos galegos e diulle a ética, a estéteca e o pulo heróico nos versos dos «Queixumes».

*

* *

*Fora d'abondo c'o oprobio pasado
d'un brando servir*

A xeneralidade do tema dálle unha urxencia nova. Pondal fala d'antiguedade que casi entra no reino das ideas puras, mais pensa na Galiza, A

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

Mesenia perdiuse pol-a brandura do seu carauter: a bucólica domeñada pol-a épica de Esparta. Un Plutarco do pórvir poidera estabrecer un paralelismo das dúas vidas hestórecas. Da brandura —paisaxe mol, pobo sufrido, malenconía da gaita, Galiza de vrán— ó servilismo hai pouca distancia. Unha gran parte de Galiza que debiera ser representativa andivo ises pasos e folga na lediza da escravitude. Hastra fomentan con artes decadentes a súa posizón subalterna. Os galegos de Madrí. Os que manteñen seu galeguismo decorativo e compracente c'a «Casa d'a Troya», e con «Maruxa». Os que queren facer da Celtia pondalia-na un parque de turismo pra diverseón e descanso dos máis, os que rematan todol-os banquetes politécos c'unha festa galega, e tantos outros. É necesario o espallamento d'unha forte ética galega. Forxado está seu concepto; fala nas verbas e no exempro dos grandes galegos. O problema de Galiza non ten outra soluzón: seu rexurdimento será domeador do futuro cando todol-os galegos se den conta de que vivir en servidume non é vivir d'homes.

*

* *

*Coroados de froles,
en alegre banquete
sobre do verde cómaro da vida*

Desconfiado dos redentores programas espallados elocuentemente â hora do champagne. Os carballos galegos están cansos de retórea. Dinantes soilo s'usaba nas vilas. Pouco a pouco foi mergullando a campia. Hai os festís dos tiranos que se comprazen en botar sobr'a terra nai despoixa do postre, unhas frangullas de espranza. Hai os programas dos bos galegos que logo collidos pol-a costume, domeados pol-os traballos, non fortes pra seguir soilos o duro camiño, esmorecen n'un cânso lirismo de vencidos. A escola da adversidade, sempre será o Port-Royal, a lóxica formativa dos trunfadores. Os servos pondalianos deberan ser o noso Evanxeo. ¡E pensar que os «Queixumes» son n'ista hora un libro cuase que esgotado, e non'o coñecen a maoría dos mozos! A soedade é difficile de conquistar e de manter; Pondal dixo as verbas que dixo porque conseguíu ser tan solitario como un facho da costa brava. Calquer terra qu'escoite a vos dos

seus solitarios estará no camiño da salvazón. Notamos que dos versos pondalianos despréndese unha ética de guiadores de pobos. Si a opinión xeneral está falseada hay que pórse fronte á opinión xeneral sostitoindo ó viciado sentir meio da xente por un escolleito e severo pensamento que esborralle as noxentas conseqüenzas d'unha longa educazón alléa e curtando sin piedade todas as vexetaciós da imitanza inzadas no noso chán pol-a culpa dos que se deixaron amolecer no banquete da vida.

*

* *

*Cal caêra o radiante
e valeroso fillo de Panthóo*

N'istes versos tece Pondal unha coroa de follas de carballo, non de mirto funerario nin de loureiro apolíneo, fría fronte d'un mozo galego, do xeneroso Andrés Muruais. Il foi o espírito da fermosa Pontevedra n'os poucos anos do seu vivir. Despoixa formóu Pontevedra na paisaxe ministerial de Madri. Por fortuna non todo son na cibdade calada e saudosa do Lérez, as fincas dos polítecicos centralistas. Aínda latexa o espírito dos mareantes qu'ergueron Santa María. Non verte unha bágoa literaria o canto funeral

do bardo. Sabe que o nome garda o esplendor das armas, da vontade e do ideal.

*

* *

*A vontade homérica
e propósitos férreos*

Cotexante d'orixes e de destinos o bardo non pode ter en conta «os hispánicos polítecicos pigmeos» ¿Que l'importan os programas liberás ou conservadores, o turno dos partidos ou os grandes xestos dos repubricanos? Pondal por natureza estrano á transitórea políteca de supreticie, a Madri, ó³ Kraussismo, á oratórea, a todolos síntomas da decadenza ibérea predica unha políteca xeográfica e racial. Portugal, non foi un tema retórico e nunca se l'ocurriu chamar ó Miño fita de prata nin beizo saudoso. Fuxía coma d'un crime contra o espírito da branda saudade. «O romoroso acento»: a fala nai da primeira literatura lírica da criadora idade media: «o bogar lonxano» que contrastou nas illas de coral, no bosque de sándalo, na frouma panteísta da India a calidade rexa da raza atránteica, «os groriosos feitos» de gañar a pulso o dominio do seu chan fan de Portugal o eixe do noso pro-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

brema. Sentía na carne a ferida da fronteira e como a servidume galega sofriase en Portugal e a door portuguesa na Galiza pois o mesmo pulo erguéu os montes e prasmóu nos escuros antergos a concenza dinámeca do seu ser.

*

* *

*Cando os duros machados
feren os altos pinos*

Morte e resurreuzón. O bardo criouse no pinal. N'ise forte pinal que encadra rexamente a terra de Bergantiños chega á beira dos coltivos e mistura seu cantar c'o da mar infinda. Coor de piñeiral d'ouro verdecente, de negro arume, de Te-deum fondo, d'espranzado hino da mañán. Galiza recende a piñeiral do norte ó sul. Como na Finlandia o bosque é o fondo sobr'o que decorren as figuras apaixonadas da traxedia humán. O derradeiro salaio do corpo lanzal do piñeiro, un salaio xa non do arume incrinado com'a cabeleira d'unha morta, sinón o queixido da carne vexetal, do pau esgrevio que garda en circos resifosos a lembranza das primaveiras, doíalle o neno com'un machadazo na propia carne, cafan os rumorosos e a terra tremaba. Xa o sol non tiña

onde demorarse e o vento procuraba anciosa unha arpa pra cantar. Mais aixiña xurdían novos e valentes ás dúcias, con forte vontade de vida i-apeñas outos d'unha coarta xa recollían o pasar dos aires que pulsaba no leve arume novas notas e botaban sobr'o orballo rodas de sombra garimosa. Espranza das xeneraciós. Evanxelio das pátreas asoballadas. Os torrós máis calcados pol-o pé do conqueridor —a Polonia, a Irlanda, a Grecia, a Slavia— son os que millor gardaron ista aptitude primaveiral de renovarse en sonorosos bosques.

*Quen brando vexete
en ócio agradabre
no seo da escura
nativa cibdade*

A opinión dos modernos foi moitas veces inxusta con Castelar. Antr'a grea de valeiros retórecos érguese a voz do tribuno demandando a liberdade de todol-os pobos. Foi sonado en toda Europa: Polonia e Irlanda amaron a grande vos animadora e xenerosa que endexamáis fraqueou na nobre cruzada. Castelar figura en-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

tr'ós paladís que loitaban contr'a hidra renascente da Sta. Alianza, todo imperialismo tivo n'il un nemigo, un consolo todo pobo aldraxado. Aínda está por escribir —dispersa en voces isoladas, en pulos ardentes, en saloucantes lamentazós— a epopeia da nova Europa. Será porqu'inda se non rematou a guerra heróica. Os pobos contr'os imperialismos. O trunfo do mapa das nazóns espirituás na loita c'as nazós polítecas talladas en carne e sangue pol-a espada e pol-a diplomacea. Ademáis Castelar amaba a Galiza. Nada se escribiu por un non galego como o xusto e comprensivo prólogo das «Follas Novas».

Il paseou na noite entr'as sombras das arquiteaturas compostelás. E ben podían os castros, os vales e os pinos confirmálo na súa lingoaxen do espírito como un dos «fortes que nobres combaten» e levan a fatalidade do grandes na testa ferida pol-o raio dos escolleitos.

*

* *

*A língua tiveron
por língua d'escravos*

Dixo de Valera que prefería unha probe Irlanda, labrega e escura falando gaéleco a unha

rica Irlanda eispresándose en inglés. Moitas —as veces xenerazós cuáseque enteiras— déixanse mandar pol-o prestixio do desenrolo económeo, da riqueza e do confort. É a peor das escravitudes: a do vivir repousado e dourado traballando e millorando a envoltura material namentras o espírito propio váise esquencendo e figura representar un pasado noxento e probe. A nai Galiza non chora: espántase, pois non pode pensar nos fillos tal crimen. Espantarse é fuxir pra non ver a realidade. A nai sabe perdoar. Falade sua lingua, adicádelle o millor da vosa yalma que é a sua, e a nai arrolará voso descanso con cantigas de espranza e lediza de trunfo nos ollos e nos beizos.

*

* *

*E tí, campana d'Anllóns
que vagamente tocando
derramas nos corazóns
un balsamo triste e brando*

¿Porqu'é o poema máis sonado de Pondal? Solto pol-o mundo, repetido e mil veces publicado, esperta a cada leutura a mesma emozón, Severamente sometido ô baril decorrer dos «Quei-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

xumes» síntese millor: unha vos individuoal, d'hoxe, precisa, leva longamente c'un acento úneco na polifonía das voces e dos temas da terra, e da mar, da raza e do mistéreo, da lembranza e da espranza. Unha verba coñecida entr'as verbas cósmecas. Saudosa. Máis d'unha saudade —suidade, eispresón do *eu* particular, que é o seu considerado n'outro, endexamáis trasformabre nin común a dous— ben desemeillante das outras longas despedidas que despregan na poesía galega simbóleos panos de adiós. Por unha ves o bardo fáise d'un tempo, encarna no seu verso a traxedia d'un mozo galego que pol-a forza da simpatía pode ser a de todol-os mozos galegos. Rosalía di-xo moitañ veces adiós: sempre estaba disposta a s'embarcar na nao fadal que ó largar as amarras dibuxa nas cordas do corazón a paisaxe deixada. Os adiós de Rosalía non deixan marxe pr'a espranza. Sai magoada, e sabe qu'o tornare aquíl fondo pol-o que se laia na ausenza xa será outro. O mozo bergantiñán lembra outras cousas dinantes de se dirixir á campana. Quizáis os eidos, os amigos, as redes, os traballos. Mais hastra que o badalar lle cruza a lembranza en lonxanas ondas armoñosas, non estrala o laio do poema. A campana é triste e proféteca mais ó tempo amiga: cortaba as cordas do corazón sendo tamén un bálsamo triste e brando. Iste

sentimento da resiñazón non é propio de Pondal. Agora pódose ó nivel psicolóxico d'un instante hestórico —o que se chama regosto galego da melanconía non figura esenzal na raza— faise popular o bardo dos orixes. A campana, vos da paisaxe. Morre o Anllóns na vella ponte refrexando un cruceiro orcelado e o solar do poeta; de todol-os coros de campás de Bergantiños o río soilo leva ó mar o badelar da torre da eirexa —do clán— do seu nome. Pol-o que fala n'ela todo Bergantiños. Na lembranza segue soando com'a campana asulagada de G. Haupmann nas augas do esquecemento; e nos seus circos veñen collidas das maus as memorias da «rula inocente», do pai, da nai, dos abós, do pineiral e da ría. ¿Qué quer dicir o mozo nas prisións de Orán? Podia que simbolice a España do Sul, tan africana, a terra quente enxoiata na que o galego é sempre un desterrado. Ou quizáis haxa un fondo de hestórea certa sabido pol-o poeta. As naos berberiscas atacaron moitas veces ás costas galegas. A lembranza do mozo xunta en sí total'as outras lembranzas: do que marchou para a guerra e dend'os altos da Barreira ouviuna por derradeira ves (pol-a que pasaba Pondal camiño de Sant-Yago), o bergantiñán cautivo na mar estrana. En troques os levados a través do Atránteco non so-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

fren c'a lembranza: no N. e no W. están os galegos na sua pátreas. O mozo está solo triste, leva o compás c'os grillóns da cadea, mais no adiós hai unha grande dosis d'espranza, ben lonxe do desespero radical de Rosalía, pois o pobo e Pondal, agora, seu intérprete, non des-
esperan endexamáis. Pol-o menos ten a seguridade de que s'intresan por il: mándalle dicir a campana que conte como está preso, como ama no encerro á rula inocente, como sabe que por il preguntarán. A campana recolle de lonxe com'unha antena os sentimentos dos ausentes, pois a comunidade da parroquia non se perde nunca e fala na campana. Co ista confianza ofillo lonxano quéixase docemente, hastra mimosamente. Mais por si fora pouco hai unha doce e ceibe mensaxeira: a anduriña que se para na noite de luar sobr'o sinxelo campanario. O adiós derradeiro abrangue ca paisaxe familiar as sombras da familia resaltando a lembranza da naiciña mais non é un definitivo adios. Non'o pode dicir un mozo bergantiñán que ten nai, noiva, amigos, que sabe o agardarán, un pouco máis vellos quizáis, mais espritoalizadas pol-a separazón n'un tempo que se non notará no arume do pínal, nas augas do río, alumeadas pol-a mesma lúa qu'agora se pon para s'erguer novamente. Ademáis quen ouviu a campana foi ensinado nos futuros

doores. Por non ser desesperada, por humán, por paisana, por da terra e do momento foi i- é o poema máis admirado, do bardo. Por outra parte, inseparabre a preciosa situaceón psicolóxica a arte dos versos chega a unha beleza sinxela poucas veces conquerida por ningunha literatura. As estrofas de pouco artificeo non teñen a menor virtuosidade retórica. Van fluindo c'unha armonía interior e singular pasando a idea d'un á outro verso ca limpidez dos fíos d'auga que se misturan n'unha corrente, morre o poema no longo adiós com'aquela na mar; ou com'o badelar xa moi lonxano da campana nos ceos dos piñeirales de Bergantiños.

*

* *

*Mui brancas, mui brancas
mui brancas están*

Quizáis Pondal estudante de Meiciña, paseando pol-as rúas de Sant-Iago, indefrente á leenda e a arquitectura, pois seus hourizontes espallábanse en gandras primixenias e nos castros onde latexan o insomne esprito dos herois, escoitou o calado feitizo dos mosteiros. Este poemíña non ven a ser máis qu'un ramo de froles do ermo

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

deitado ó pé da reixa das monxas pol-o lanzal bardo que tamén amou a frol da camariña, a neve das urces bravas e o místeco esplendor do luceiro que se pón rent'o monte Medo.

*

* *

*Virxen valme! Un cadavre
neste oscuro camiño*

Ainda conserva o pobo o senso terrible e divino da morte. Da morte que as cidades modernas tratan c'un criterio d'hixiene e d'estética monicepal. O cadabre ispira ó pobo a escramazón:— «Que riguroso e escuro desamparo—d'un ser humano extinto». Reza e sabe escultar algo de illustre no morto. A grande ialma prasmoulle o corpo c'os trazos d'unha inmorredoira heroicidade. Mais somentes as fadas saben das outas cousas cand'os homes as esquecen. I-a fada Bergantiños pasa; é o esprito da terra chaira e mol acarifiada pol-os castros e pol-os piñeirales i-estasiada pol-a museda fugada da mar. A i-alma vagarosa, sempre renascente é a mesma sin se deixar aprixoar na forma definida. Na familia das fadas pondalianas, ni hai outra máis sotil e garimosa. Pois ela encañou na veira do Anllóns con dedos de levián

pasar d'aire a fronte do bardo. Ela, coñece a forma do poeta «os corvos ofrecido» n'unha escura paisaxe de axexantes sombras temerosas. Fala dentro d'a ialma da raza com'un remordimento. Non teme ferir como firen os grandes sentimentos. «A raza escura galaica» perdeu o senso da xustiza pra c'os millares fillos os que debían guiala pra redimila dos seus vicios; cativa, ignara, inculta, sensoal. «Da polvorosa gleba-pobo tan só engreido». Non pouco do desprezo do guerreiro pol-o traballo agrícola dos servos. Xa sabemos que crás de guerreiros son os de Pondal: os que loitan pol-a liberdade, e dirixidos pol-a esgrevia ética dos grandes destinos pensan ser pecado gastar as enerxías nas pequenas loitas transitoreas. Na subprime decorazón dos piñeirales a vos vingadora ten cramores proféticos. Un grande amor faise a veces crarividente pr'os defectos do que se ama. Os poetas salvaron o nome da terra; a inxustiza d'ista pasará, pois a rapaza —a sacerdotisa, a nai futura— sabe apreciar nas formas do triste cadabre a beleza superior dos escolleitos.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

*

* *

Non somentes do promo asobiante

..

Ô igoal do grande Teixeira de Pascoaes—tan desemeillante do noso bardo dentro da común psicoloxía de poetas da veiramar atránteica—Pondal tén horror da ironía. No «Regreso ao Paraíso» a ironía en forma de cobra cingue coma coróa simbóleca, a testa de Satán, un crásico Satán xenio do mal e da inferioridade da natureza, Pondal tén noxo do tipo literato, do *beau parleur*, do home d'esprito. Moito mal fixeron no noso fogar galego e sígueno facendo. Máis o chiste estampado decoorase máis aisiña qu'o papel que botóu a perder.

*

* *

Com'aquel que xa fora espanto do Oriente

Os baixos de Camelle sufren e berran; teñen atromentada feitura e ningunha ola, ningún golpe

do vento deixou d'emprimirlles seu sinal esgre-
vio. O bardo non chega n'ista vida ó estado de
benaventuranza que supoñen moitos admirado-
res. Xa se dixo que a olimpidade de Goethe era
somentes pra impor distanza ós parvos. «Roto,
escuro, estantío, insensibre» o bardo figura na
sociedade unha esceuzón. Tan forte e insospeita-
do, tan formidabre no seu naufraxio que a xente
ademira con temor seu estado. Poil-a xente ben
sabe o valor e o efecto dos «ousados e nobres
pensamentos» mais son poucos os que saben sa-
crificar á íles o equilibrio da vida e a falsa supe-
rioridade de quen s'atopa seguro c'unha mol filo-
sofía de tendeiro pragmáteco.

*

* *

*Topónimo medio morto
con unha crua ferida*

Os sonorosos, falan cas pillaras, escoitan o
consello dos montes, fan ceibes os herois das suas
cobas e pisan con seguranza e frente outa os
camiños do futuro. Mais non saben agoantar unha
ferida d'amor, pr'os outros homes apenas un ras-

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

go da vida. Cada poeta levou a caba unha d'istas desesperanzas. Soilo algúns de tipo goetheano superonas vencer. E aínda ¿quén será capaz d'entrar na carne latexante creadora da cencia inmortal do «Fausto»?

*

* *

*Soñando está o bardo
c'un vago soñar*

Moitos homes d'outras literaturas non sentían a doce emozón da lembranza amorosa sinón na lediza das paisaxes moles. Na irta entrana do penedo ou salgada pol-o estoupar do mar o bardo está máis preto do seu mundo ideal, da propia realidade. Mais como ela se non pode chegar por compreto coma tampouco voltará a beleza de Rentar, a fada leve. E sospira pol-as dúas tristezas, pol-os dous fitos lonxanos diant'a espuma dos baixos onde rompe a mar.

*

* *

*Cando sóo miráno
absorto, indifrente
coma quen non se cuide
do qu'a todos empece*

Outras veces tamén eisprica o bardo a maldición social a que o poeta nasce condenado. Foi privilexio das edades primixenias i-heroicas amar, honrar, e ser conducidas por iles: é estulticea das edades cultas e cidadáns descoñecelos i-afrentalos. Quizáis c'un remordemento, que compre espantar apoupando os sonorosos. Os homes quentes na casíña protexida pol-a lei apartáronse do mistéreo orixinario e cando por estrano caso xurdeu ún aínda, cinguido a lei do espírito, recházano com'a a un *revenant* perigoso ou noxento. Os bardos non lles morde apenas iste dente. Mais os poetas do século, se non poden comprender sin se tér en conta os aldraxes sofridos. Moitas bocas irónecas, moitos amargurados beizos non tiveron outra causa. Tiña razón Huysmanns pondo a Baudelaire com'o creador de novas sensibilidás. Entr'as moitas *frissons* qu'él descubriu non é a menos tráxica a da sepultura do poeta maldito e

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

a da maldizón pol-a propia nai. Hai unha diferenza: os bardos latexan n'unha esenza étneca que poderá somentes escurecerse temporalmente. Os outros poetas sin ista confianza saben que serán no mapa futuro frías e curiosas paisaxes gracies ou estranas vexetazós das lamas.

*

* *

*Silvas mouras, silvas mouras
que nas fondas corredoiras
estar soés de Bergantiños
dependuradas e escuras*

Comparada c'a nenéz todo carís d'home feito ou vello figura vencida. Empregando a verba home no senso vidal. Xeneralmente hai unha falsa viseón do heroi. Cuáseque ningún —nin o propio Goethe—, sería recoñecido pol-os camiños que o viron de rapaz. Os logares familiares gardan un sentimento ético, de ética un pouco caseira e figuran preguntar e acusar ós fillos que volven de lonxe. O bardo que se nos eispricaría diant'os homes fala e xustifícase c'as silvas mouras —amigas dos melros e dos avellós—, de Bergantiños: foron cousas de ventura. Corre por istes versos unha grandeza de traxedia: a ventu-

ra. Calquer home do ideal síntese «grande ruina escura» e acariñando a barba non coidada ten o orgulo de falar do destino dándolle un nome hastra familiar e de pouco peso fadal: ventura. Xustifícase ¡diant'a familia e a-patreá hai que se xustificar de cousas que non houbo preveendo a acusazón! Y-o tempo a dura punta da Nariga tallada en eternidade dalle ó loitador, o bardo unha infinda confianza.

*

*

*

*Das africanas
praias veciñas
como costumán
as peregrinas*

As anduriñas na poesía de Pondal serían merecentes d'un capidoo. Pois todo na obra do bardo ten sua sinificanza. Poucas tan sobrias. Non son un elemento literario, un acompañamento musical o espertar primaveiral sin un adiós máis no tempo outonizo dos adioses. Eso sería somentes decorativo, e nos «Queixumes» é todo arboladura esenzal de navío. As anduriñas poden ser unha medida de tempo. Venen e vanse. Tempo das anduriñas presentes e das ausentes.

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

Tamén os iroqueses e outros pobos saudosos da Amérecia medían o tempo pol-o crecemento dos corvos dos cerros, pol-as migrazóns da caza, por pequenos aspectos das variacións vexetativas. Hai o tempo calado, medido por longos ciclos do monte e da praia, outro tempo dos bosques e dos piñeirales; as andurifías dibuxan sob'istes tempos os das saións agrícolas. Son tamén representativas da lembranza; cada ano, levan unha door. Atoparan soila a casa «doce e tímida». Mais non sentiran diferenza no tempo xeolóxico dos montes nin no tempo étnico da raza.

*

*

*

*Pol-o alto cantando
o sonoro vai;
coa aguillada o lombo
e garboso ademán*

O libro váise pechar c'o mesmo maravilloso poema qu'o abriú. O celta frent'o mistereo do mundo e do seu intenso mistereo. Un dos grandes acertos dos «Queixumes» qu'ansí pechan un ciclo vital com'a canción d'un outono pecha o ano iniciado c'a mesma canción. Non estratexia artística; senso cósmico dos ciclos do vivir. O canto volve

ecoado pol-o roquedo; a onda volve a mar. O decorrer dibuxase no tempo en circos crecedeiros. Igoal cantar do sonoro; agora canta máis outo e confiado. Non se quer eispricar nada. Eispricalo sería dárllle morte ó escuro sentimento acougado pol-o castro e os piñeirás. Prendida nistes divinos versos de raza a maxinazón galega cria mil paisaxes de venturanza: tod'o que merece a boa xente de Breogán qu'asi ceibe sua ialma na noite aluarada. Si despois de lido o poema inicial e terminal se franquea a fiestra sobr'a campía ou se recolle o esprito en meditazón, encheravos un fondo optimismo e vosas forzas se curvarán car'o fin desexado n'un movemento de brazos na loita.

*

*

*

*Da ruda pendente
soantes e altivos*

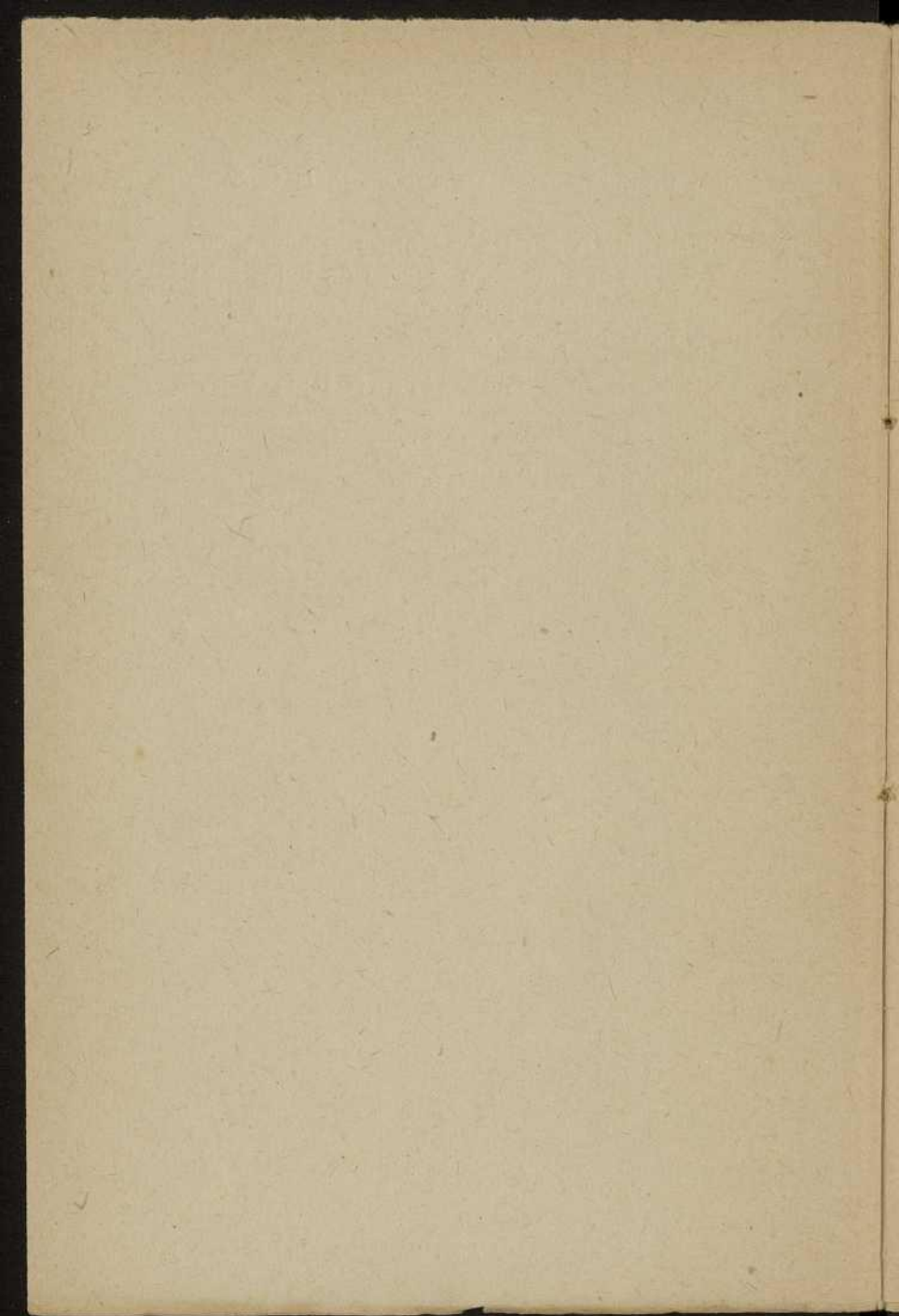
Mais si o mozo sente as escuras suidades intuitivas aínda o bardo vai a decir o que falan os «soantes e altivos»: son as estrofas do poema dos destinos dos pobos «parias e ilotas». Eiquí calquer comentario sería ocioso. ¿Non está señalado o camiño? Os galegos soilo estamos chamados no

DISCURSO DE INGRESO NA ACADEMIA GALLEGA

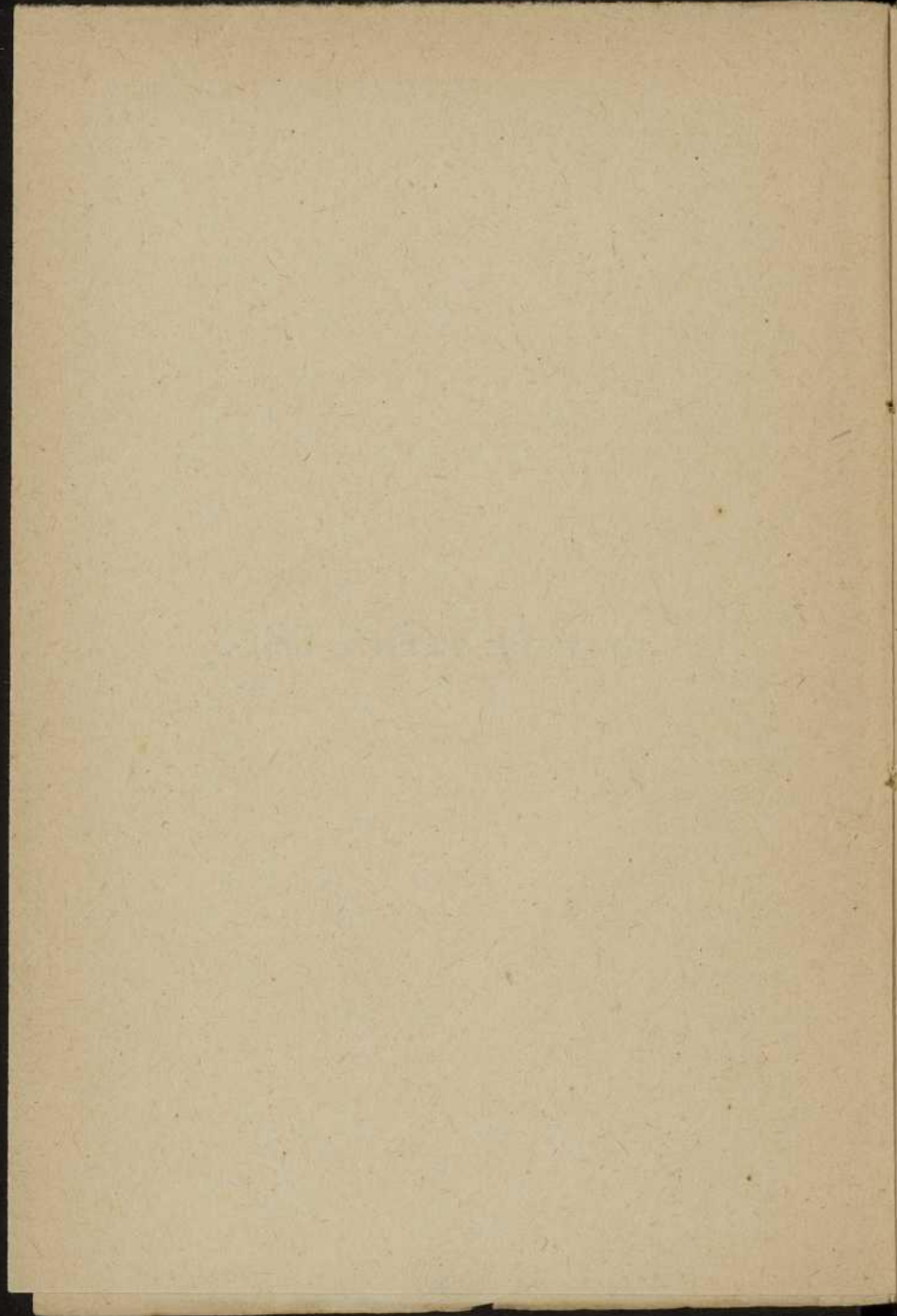
mundo a unha angueira redentora. Todos sabemos cál. Comprindoa c'o esforzo de todos será realidade trunfante a espranza que canta nos «Queixumes dos pinos».

TEÑO DITO

Ourense 21 abril do 1929.

DISCURSO DE VICENTE RISCO

Señores Académicos, miñas donas, meus señores

A Academia Galega hórase hoxe recibindo no seu seo a unha das figuras máis nidiamente representativas, máis rexamente eficientes, e tamén máis arrodeadas de respeito, prestixo e gabanza, da nosa actual renacemento.

Ramón Otero Pedrayo é un escritor e un home de ciencia e de pensamento que, coma poucos, soupo impór en Galiza a súa valía e dar volume os movementos en que dende o comenzo ven enrolado, o movemento glorioso da renacemento da espiritualidade enxebremente galega, iniciado en 1916 pol-as Irmandades da Fala, e do que il é hoxe un dos máis arriscados guieiros. Impúxose pol-a autenticidade, pol-a legitimidade purísima do seu valimento, coñecido e recoñecido en todol-os bandos, tanto da política como das letras. Poucos entre nós, os que co-il formamos nas fías da renacemento galega, cecais ningún, obtivo endejamais un tan rotundo, un

tan unánime aplauso. Poucos, cecais ningún, tan merecente d'elo. Poucos, pol-o tanto, poderían ocupar un posto antre nós con tan singular dereito.

Faguer arestora un estudo cumprido da persoalidade de Ramón Otero Pedrayo, cos anos, relativamente poucos, do seu labor literario, non sería cousa d'iste lugar nin d'iste istante. Farei somentes unha breve indicación do que é e do que sinifica a sua obra.

Coma home de ciencia, e na sua especialidade mais acarñada, debemos a Otero Pedrayo a introdución antre nós d'un geito novo d'estudalos feitos geográficos que, millorando os iniciados por Vallaux e Brunhes, concibe a fisiografía coma peisage (traballo común da terra e do home, no que o home é un dos agentes da formación da peisage) e a vida humán coma función da terra. No seu traballo *En col da aldeia*, publicado na revista *Nós*, e na sua celebrada *Guía de Galicia*, pódense ver algús dos resultados de verdadeira novidade, a que chega co-a aplicación do seu método, desusado na Hespaña.

Pero ademais, se non cingue a isto a sua aitividade centífeca. Otero Pedrayo é tamén un historiador, verdadeiro historiador, onde hay tantos que non son mais qu'eruditos, excelentes preparadores do material histórico. Il posé o raro senso da historia, d'un geito semellante ao dos historiadores románticos, d'un geito semellante

ao de Michelet ou de Thierry, anque, se Il'eu fora precurar justa comparanza, había ser seguramente co portugués Alexandre Herculano, con quen ten mais d'unha semellanza persoal e literaria. De Herculano ten o forte sentimento patriótico e liberal, a veneración do pasado, o tradicionalismo dinámico e vitalista, o romantismo, non paixoal e efervescente, senón contido e sereo, a reititude moral, a aitude espiritual fidalga e prócer. Coma Herculano vé a historia, bebida sempre nas fontes orixinais—deleitándose por eixemplo no estudo da *Historia Compostelana*, da que tirou o seu traballo en col de *Gelmírez, orador*—ao modo romántico, que sente o ritmo dos tempos, a coor das épocas, a continuidade vital dos pobos, coma abreviadamente, na pequena síntese qu'acompaña á súa *Guía de Galicia*, pode verse.

Mais tamén é historiador, fondo esculcador da y-alma das geracións, en traballos puramente literarios, coma son as súas extraordinarias evocacións do século XIX, que nos amostrou unha Galiza ben máis real e verdadeira qu'a de Valle Inclán, sen que desmereza a talla épica dos seus persoaxes. Otero Pedrayo sente e vive íntimamente ise século dos nosos abós, tan acaloñado por ter sido criticado todo il afeito: sabe descubrir n-il o ouro no meio da palla, porque o século XIX non é somentes o século de Darwin e de Marx, dos enxeñeiros e das máquinas, senón que tamén

é, ao mesmo tempo, e se cadra por contraposición a aquilo, pol-a lei do refrexo, o século do romantismo, e Otero Pedrayo é, como dixemos enantes, un romántico. Un cumprido romántico, romántico sen espaventos que ten saudade do frac de Werther, que se cadra puxeron tamén Faraldo e Vicetto.

Coma romántico, o seu espírito quer vivir tamén o pensamento dos Precursores. Sabe o que significa pra Galiza o movemento romántico, qu'espertou a y-alma adormentada da nosa Pátreas, e sabe qu'aquiles homes aos que Murguía calificou pra a eternidade, foron suscitados pol-o romantismo. E a figura misteriosa d'Antolín Faraldo, verbo e alma da Revolución galega do 46, o home que d'unha vez pra sempre descubriu o nacionalismo galego, como que case nós non temos outra cousa que facer que repensar o qu'il pensou, adiviñándoo as mais das veces, exerce unha atracción extraordinaria sobr'Otero Pedrayo. Sacouno n-unha noveliña, baixo a nomeada d'Adrián Solovio, faguéndoo amar e camiñar na Irlanda, e nos *Camiños da Vida*, volve aparecer co ndme d'Adrián Soutelo. E aínda ha voltar, ata qu'Otero teña descifrado o enigma torturante que nos ofrece o gran Precursor.

Coma romántico, coma tradicionalista, coma galego n-unha verba, Otero Pedrayo ama a aldeia e os labores do campo, e os labregos, a y-alma labrega intemporal e lúcida, que sabe

tantas cousas qu'os homes de letras non sabemos, e que se cadra son as únezas dinas de sabérense. Bota moito tempo na aldeia, n-unha gran casa, longe da estrada, que é por un lado casa labrega, con palleiras e canastros, pombar e galiñeiro, cortes pr'a facenda e pendello pr'o carro, hasta con coellas e pomar; e pol-o outro pazo fidalgo con nobre solaina de pedra coberta de liques, e jardín con buxos recostados e tanque con charís. Alí, o pelegrin de Compostela e San Andrés de Teixido, fala cos peisanos, e refolla libros vellos e raros libros novos que já non collen nos alzadeiros, e amoréanse nas mesas e nos asenda-doiros. E pasea pol-os camiños retortos, antr'as leiras. Despois nas suas prosas, vai enfiando o poema do pan na seara, que abana co vento, dos acios dourados no outono, da vendima faturenta, dos solpôres e das noites cheas de voces familiares, da vida toda da terra e da gente que vive da terra. Co-estas prosas espalladas por revistas e jornais de Galiza e d'afora, hai já material pra moitos libros.

Os camiños da vida é unha sorte d'obra síntese da variadísima actividade literaria de Ramón Otero. Alí encóntrase a evolución do século XIX coa vida do mundo rural, as estranas vidas caladas que gosta referir, o mundo interior que se desperta, e a sombra augusta do Precursor. Nesta novela en que se cruzan tantas vidas, na qu'ademáis hai un persoage subjacente: o pobo gale-

go que vive e que sofre, collido n-un dos instantes mais crítecos da sua historia, no que se realiza a mais fonda revolución no seu seo, predomiña así e todo a acción interior; é unha novela do mundo espiritual. N-ela, amosta o seu autor unha psicología ben mais fonda qu'a dos psicólogos de profesión e qu'a dos novelistas psicológicos.

Hai eiquí, com'en toda a obra d'Otero Pedrayo, unha fonda filosofía, unha conceición do mundo e da vida, de romántico feitío, que sen se deixar reducir a sistema, ten unha forte coherencia vital, qu'insinúa nos seus lectores ideas qu'erguen o espírito e o ennobrecen. E n-ela pende a certa visión que ten do ser e do porvir da nosa Terra, Descobriu n-ela un supremo valor en potencia que quer actualizar é pôr en marcha. Veleiquí a razón do seu pensamento e do seu traballo.

Ninguén coma il pra interpretar a Eduardo Pondal. Pondal ten pra nós unha sinificación única. O noso pasado mais remoto, mais recuado, mais escuro e primigenio, fixose vivente no seu verso de bronce, resoante co rumor dos pinos e co balbor do mar. Tróuxonos acentos indubidábeles do noso mais iñorado pretérito. Cousas que os libros non coñeceron, qu'a tradición esqueceu, que somentes escoitando o bater do propio sangue poden ser adiviñadas. Na arpa bárdica, engebremente bárdica de Pondal, está a nosa raza a cantar, o noso remoto sangue céltigo. Na sua y-alma alentaba un pobo esquecido. E os seus

mitos teñen a seguranza precisa da verdade. Pondal foi, poidéramos dicir, o Profeta do Pasado, que é o único geito de selo do futuro. Aínda foi o romantismo o que chamou á vida do arte a iste poeta extraordinario, desigual, non de cote comprensíbele pra y-alma moderna. Pondal veu de moi longe no tempo. Romántico tan entrañadamente romántico, que chegou a coller ás veces formas clásicas, ou que se nos antoxan clásicas pol-a súa limpidez, pol-a sinxeleza homérica do seu verbo primitivo e varil.

Otero Pedrayo fixo un estudo detido e devoto de cada un dos seus motivos, das súas fontes probábeles, das súas inspiracións. Estudou os mitos e a paisaxe pondaliana, que tanta luz dá sobr'a poesía do bardo de Ponte Ceso. Ollou n-ela o paisaxe feito mito e feito símbolo. Compenetrouse coa súa vaguedade estrana e co-a dureza qu'o amosra senlleiro e adusto, antremedios dos poetas galegos. Non podería facer tal se non tivera as dotes d'adiviñación romántica, d'evocación dos tempos e das vidas recónditas e entoñadas.

Moí pouco se ten estudado a labor dos nosos clásicos, que chegaron a nós orfos de espricadeira e comentario. E veleiquí un labor preciso no noso tempo, un labor que compre pra estabrecel-a continuidade do noso traballo co-a era dos Precursores, pra entrar fondo na y-alma da nosa Terra.

Otero Pedrayo iniciou hoxe felizmente iste camiño, il a quen tantas iniciaciós debemos.

Sexa benvido antre nós, o novo compañeiro, de cuia labor tanto espera esta Academia qu'o acolle cos brazos e co curazón aberto.

DIXEN.

Lista das publicacións NÓS

	<u>Pesetas.</u>
† Lois Amado Carballo	
O Galo	3'00
† Manuel Antonio	
De Catro a Catro	1'50
Roberto Blanco Torres	
De Esto y de lo Otro (Biblioteca Murguía)	4'00
Orballo da Media Noite	2'00
Castelao	
Segundo Libro de Cousas	3'00
Cincoenta Homes por Dez Reás	2'50
Evaristo Correa Calderón	
Margarida a da Sorrisa d'Aurora	0'50
† Ricardo Carballal	
De Min pra Vós	1'00
Alvaro de las Casas	
A Morte de Lord Staüler	1'20
Pancho de Rábade	0,80
Armando Cotarelo	
Beiramar, (drama)	1,50
Cancioeiro da Agulla	2,50
Camilo Díaz Baliño	
Conto de Guerra	2'00

Rafael Dieste

A Flestra Valdeira 2'50

Seminario d'Estudos Galegos

Arquivos (2.º tomo) 3'00

« (3.º tomo) 3,00

« (5.º tomo) 3'00

Avelino Gómez Ledo

As Eglogas do Virxilio (traduzón) 2,00

M. García Barros (Ken Keirades)

Contiños da Terra 3,00

Gonzalo López Alente

María Rosa 1'23

Vaosilveiro 2'50

Nemancos 2'50

† Xosé Lesta Meis

Estebo 3'53

Abellas de Ouro 4,00

† Manuel Leiras Pulpeiro

Obras Completas (1.º tomo) 3'00

Euxenio Montes

Versos a tres Cás o Neto 3'00

Antón Noriega Varela

Como Falan os Brañegos 2'00

Ramón Otero Pedrayo

Os Camiños da Vida (novela en 3 partes)

Os Señores da Terra (1.ª parte) 2'50

A Maorazga (2.ª parte) 2'00

O Estudante (3.ª parte) 2'50

A Lagarada 0'80

Pelcrinaxes I 5'00

Arredor de Si (novela), 2,00

Xaime Prada

Grabados en Linoleum 2'50

Francisco Porto Rey	
A Tola de Sobrán	.0'80
Vicente Risco	
O Buñón d'El Rei	.0'80
O Porco de Pé	.3'00
Metodología de la Historia	.10'00
Xesús San Luís Romero	
A Volta do Bergantiñán	.0'50
Antón Villar Ponte e Ramón Cabanillas	
O Mariscal	.1'00
Antón Villar Ponte	
Triptico Teatral	.3'00
Aurelio Ribalta	
O derradeiro amore, (novela)	.2'00
Ramón Villar Ponte	
Historia Sintética de Galicia	.5'00
Doctrina Nazonalista	.2'50
Carballo Calero	
Vieiros, (poesías).	.2'00
Xulio Sigüenza	
Cantigas e Verbas ao Ar	.2'00

VAN APARECER

Arquivos do Seminario d'Estudos Galegos (4.º tomo)

Mitteleuropa, por Vicente Risco

Anécdotas, por Castelao.

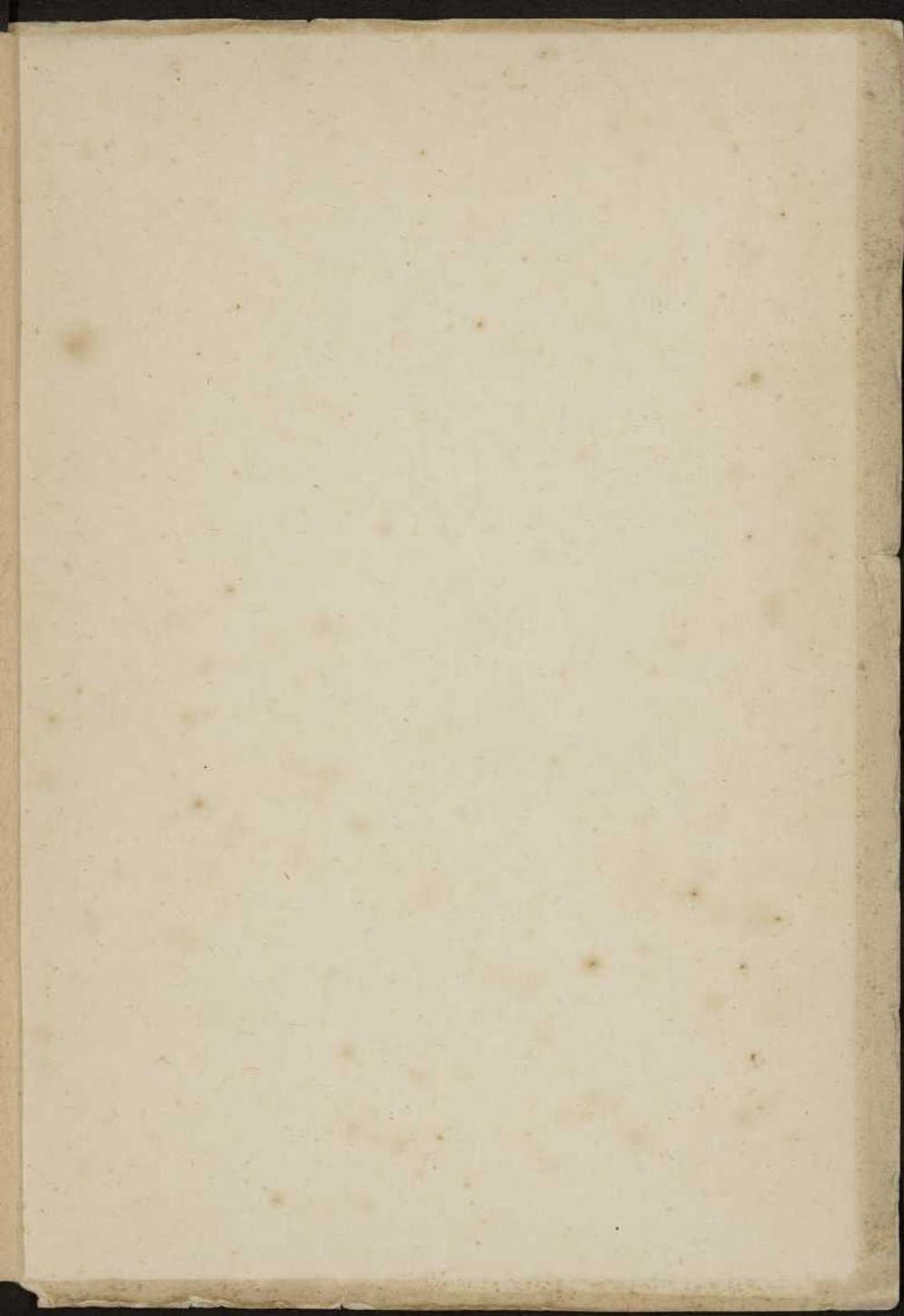
Contos do Camiño e da Rúa, por Ramón Otero Pedrayo

.....

Suscribase à REVISTA

N Ó S

Rematouse de imprimir en "NÓS,
Publicacións Galegas e Imprenta"
Hortas, 20 - SANTIAGO
o 13 Agosto de 1931

RAMÓN
OTERO
PEDRAYO

DISCURSO DE
INGRESO NA
“ACADEMIA

REAL ACADEMIA
GALEGA
A CORUÑA

13988

Biblioteca